

AYRILIQ

Sən əkdiyın gülləri
Bir-bir yolar ayrılıq.
Sazın dinsə, telləri
Tamam talar ayrılıq.

O başlar tez zülmünə,
Bir nədir? Yüz zülmünə.
Sonra da öz zülmünə
Mətəl qalar ayrılıq.

Doğma mahal içində,
Susar mələl içində...
Səni xəyal içində
Səndən alar ayrılıq.

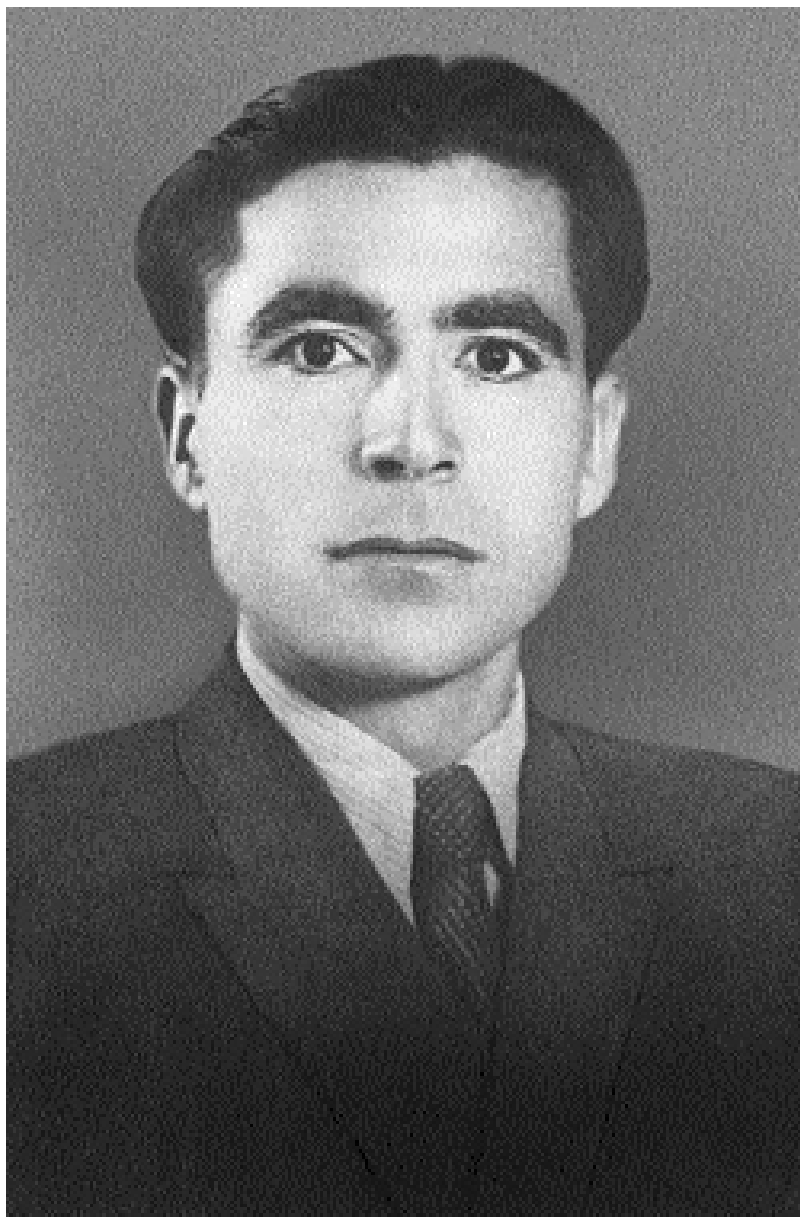
Zamanın axışında,
Qarında, yağışında,
İnsanın baxışında
Qanad çalar ayrılıq.

Hər günəşli yaylaqda
Çağlasa min bulaq da,
Yanğı dolu dodaqda
Haray salar ayrılıq.

Gün keçər nemətilə,
İz qoyar siqlətilə...
Bir görüş həsrətilə
Yaşa dolar ayrılıq.

O inciyər xalqdan da,
Kömək ummaz haqdan da.
Çəkmək olmaz... Dağdan da
Ağır olar ayrılıq.

Nə ucalar tikənlə,
Nə göyərər əkənlə,
Yox! Ayrılıq çəkənlə
Birgə solar ayrılıq.

"AZƏRBAYCAN"
NƏŞRİYYATI

BAKI - 2014

ƏLİ TUDƏ

Azərbaycanın görkəmli şairi Əli Tudənin “Bakının işıqları” adlı bu kitabı sənətkarın çapı nəzərdə tutulmuş 20 cildliyinin 2-ci cildidir. Burada toplanan şeir və poemalar şairin doğma diyarından ayrıldığı, Vətəmindən didərgin düşdüyü ilk illərə təsadüf edir və ayrılıq, həsrət, nisgil, Vətənə məhəbbət, sədaqət, vətəndaşlıq hissləri ilə zəngindir.

Əli Tudə

T06(14) Bakının işıqları. – Bakı, “Azərbaycan” nəşriyyatı, 2014. – 328 s.

T 480400000–006(14) Sifarişlə
M 670(07)–2014

Əslən Ərdəbilin Çanaxbulaq kəndindən olan atası Qulu və anası Şahbəyim Şimali Azərbaycana köçmüş və Əli 1924-cü il yanvarın 31-də Bakıda anadan olmuşdur. Atası Qulu neft mədəninə fəhləlik etmiş, sonra isə buruq ustası vəzifəsində yüksəlmişdir. Əli 1 yaşında olarkən atası, 5 yaşında isə anası dünyasını dəyişmişdir. O, nənəsi Qəribin himayəsində böyümüşdür. 150 sayılı orta məktəbdə oxumuşdur. Bu dövrdə Bakı Pionerlər Sarayının nəzdində Osman Sarıvəllinin rəhbərlik etdiyi ədəbiyyat dərnişinin fəal üzvü olmuşdur. Artıq 13 yaşında ikən Əlinin ilk şeirləri Heydər Rzazadə imzası ilə "Kommunist", "Yeni yol" qəzetlərində çap olunub, radioda səslənib. 1938-ci ildə həmin ədəbiyyat dərnişinin nəşr etdiyi almanaxda da şeirləri dərc edilib. 1938-ci il repressiya dövründə 7-ci sinifdə oxuyarkən o, Cənubi Azərbaycan mənşəli olduğundan nənəsi ilə birlikdə İrana sürgün edilir. Təhsili yarımçıq qalır. İranda təsərrüfat işləri və fəhləliklə məşğul olaraq ağır həyat tərzi keçirir. Lakin şəxsi mütaliəsi, ədəbiyyata güclü meyli onda yazıb-yaratmaq həvəsini söndürmür. 50 ildən artıq bir müddət ərzində bircə gün belə olsun qələmini yerə qoymayan Əli Tudə enişli-yoxuşlu bir həyat və yaradıcılıq yolu keçmişdir. 1940-cı illərdə Cənubi Azərbaycanda

başlanan azadlıq hərəkatına qoşulub, silahı və qələmi ilə mübarizə aparır. Milli ruhlu şeirləri ilə xalqı istiqlala çağırır. 1944-cü ildə "Vətən yolunda" qəzetində Əli Tudə imzası ilə şeirləri çap olunur. 1944–1946-cı illərdə Ərdəbildə çıxan "Ziddi-faşist", "Cövdət" qəzetlərində, ədəbi almanaxlarda, Təbrizdə çıxan "Vətən yolunda", "Azərbaycan" qəzetlərində, "Şəfəq", "Azərbaycan" məcmuələrində, "Şairlər məclisi" almanaxlarında şeirləri müntəzəm çap olunmuşdur. O, "Hizbitudeyi-İran" partiyasının üzvü olur (1944). Bir ildən sonra, 1945-ci il sentyabrın 3-də Təbrizdə yaranan Azərbaycan Demokrat Fırqəsi sıralarına qoşulur. İran Xalq Partiyası Ərdəbil vilayət komitəsində təbliğatçı (1944–1945), Milli hökumət yarandıqdan sonra Təbrizdə Maarif Nazirliyində tədris şöbəsinin müdiri (1945–1946) işləyir. "Ana dili" kitabının tərtibi və çap olunmasında xüsusi rol oynayır. Sonra isə İran tarixində ilk dəfə olaraq Təbrizdə Milli filarmoniya yaradır, onun ilk və son müdiri olur. Mahal-mahal, kəndbəkənd gəzərək istedadları bu böyük mədəniyyət ocağına cəlb edir. Əli Tudə Cənubi Azərbaycan demokratik ədəbiyyatının yaradıcılarından biridir. İctimai-siyasi fəaliyyəti ilə bərabər şair öz qələminin qüdrətindən inqilabın nailiyyətlərinin qorunub saxlanması üçün ustalıqla istifadə edir. Yaradıcılığını, yüksək əqidəsini, mütərəqqi fikirlərini mübarizə yollarında məşələ çevirən Əliyə Təbrizin "Şairlər məclisi"ndə müdriklər tərəfindən Tudə, yəni Xalq təxəllüsü verilir. Milli hökumət onu ali mükafat "21 Azər" medalıyla təltif edir. O vaxt şairin cəmi 22 yaşı var idi və ilk şeirlər kitabı da çap ərəfəsində idi.

Lakin tale burda da öz qəddar hökmünü verdi. Bu xoş günlər, azadlıq və səadət uzun çəkmədi. Min bir əzabla, qanlar bahasına qurulmuş Milli hökuməti İran dövləti beşikdəcə boğdu. Şairin üsyankar ruhlu şeirlər kitabı mətbəədəcə yandırıldı. Tutulduğu anda məhkəməsiz-filansız qətlə yetirilməsi barədə şahın fərmanı verildi. Şair mübarizəni davam etdirmək və qayıtmaq məqsədilə öz məsləkdaşları ilə bir daha Vətəndən Vətənə mühacirət etmək məcburiyyətində qaldı. 1946-cı il dekabrın 12-də sərhəddə yazdığı "Mən nə gətirdim" şeiri Cənubi Azərbaycan mühacir ədəbiyyatının ilk nümunəsi oldu. O taydan gələn qardaş-bacılarımızın manifestinə, həyat məramına dönən bu şeir tez bir zamanda dillər əzbərinə çevrildi.

Milli demokratik hökumət irtica qüvvələri tərəfindən boğulduqdan sonra Bakıya mühacirət zamanı "Ədəbiyyat qəzeti" redaksiyasında ədəbi işçi vəzifəsində işləyir. Ona ali təhsil almaq imkanı yaranır. BDU-nun filologiya fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirir (1947–1952). 1958-ci ildən Azərbaycan və SSRİ Yazıçılar İttifaqının üzvü, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatında redaktor, Ali Partiya Məktəbində müdavim, "Azərbaycan" qəzetində (Azərbaycan demokratik fırqəsinin orqanı) ədəbi-şöbə müdiri olur (1952–1962). Sonra bütün həyatını bədii yaradıcılığa həsr edir. Ümumittifaq tədbirlərində, Moskvada Azərbaycan ədəbiyyatı və incəsənəti ongünlüyündə, Tbilisidə SSRİ Yazıçılar İttifaqının plenumunda və s. iştirak etmişdir. "21 Azər" (1946), "Əməkdə fərqlənməyə görə" (1959) medalları ilə mükafatlandırılmışdır. Azərbaycan Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Fəxri

Fərmanı ilə təltif olunmuşdur (1984). Azərbaycan Yazıçı-
lar Birliyinin İdarə Heyətinin üzvü seçilmişdir (1960-cı
ildən). “Əmək veteranı” (1986), “Əməkdar incəsənət xadimi”
(1987) adlarına layiq görülmüşdür. 50 poemanın, 40-a yaxın
kitabın müəllifidir. Əsərləri özbək, qırğız, hind, ukrayna, rus,
ingilis və s. dillərə tərcümə olunub. Əli Tudə ömrü boyu
siyasi mühacir olaraq qaldı. Sovet pasportu daşımadı. Bir çox
yüksək titullar və mükafatlardan məhrum oldu.

1996-cı il fevralın 26-da Bakıda vəfat etmişdir. Fəxri
Xiyabanda dəfn olunmuşdur.

REDAKTORDAN

1945-ci il dekabrın 12-də Cənubi Azərbaycanda “21
AZƏR” inqilabı baş verdi. Milli hökumət quruldu. Bu höku-
mət düz bir il 1946-cı il dekabrın 12-nə kimi yaşadı. Bu bir
ildə çox işlər görüldü. Milli ordu yaradıldı, bütün müəssisələr
milliləşdi, torpaqlar kəndlilərə paylandı, söz, mətbuat azadlığı
elan olundu. Qəzetlər, kitablar ana dilində, yəni Azərbaycan
dilində çap edildi. Məktəblərdə uşaqlar öz ana dilində oxuma-
ğa başladı və s.

Milli hökumətin qurulmasında öz şeirləri, yazıları, inqilabi
fəaliyyəti ilə yaxından iştirak edən gənc və mübariz şair Əli
Tudə bu quruculuq işlərində də əlindən gələni əsirgəməirdi.
Məktəblilər üçün yazılmış “Ana dili” dərslisinin nəşri və
yerlərə paylanması məhz Maarif Nazirliyində şöbə müdiri
vəzifəsində işləyən 21 yaşlı şairin rəhbərlik etdiyi şöbənin
xidmətidir.

Milli hökumət bu bir ildə Təbrizdə universitet, teatr,
filarmoniya da açdı. Filarmoniyanın yaranması isə birbaşa Əli
Tudənin adı ilə bağlıdır.

1946-cı il sentyabrın 3-də İran tarixində ilk dəfə Təbrizdə
açılan Dövlət Filarmoniyası 22 yaşlı Əli Tudənin böyük
zəhməti, təşkilatçılıq qabiliyyəti, istedadının bəhrəsi idi.
Filarmoniyanın binasının təyin və təmir edilməsindən,
istedadların axtarılıb-tapılıb bu sənət ocağına cəlb, qızların
cürətlə səhnəyə dəvət olunmasından, açılışın təşkili, proqram-
ların tərtibi, konsertlərin hazırlanması, əldə olunan vəsaitlərin
Milli Hökumətə, Milli Orduya verilməsi məsələləri, bütünlük-
lə bu məsuliyyətli iş Əli Tudənin boynuna düşmüşdü.

Tudə (xalq) təxəllüsü, “21 Azər” medallı şair bu çətin və
məsuliyyətli işin öhdəsindən layiqincə gəldi və Təbriz Dövlət
Filarmoniyasının ilk və son müdiri oldu.

O dövrdə Əli Tudənin Cənubi Azərbaycanda, siyasi dairələrdə, xalq arasında, ədəbiyyat aləmində böyük hörməti var idi. Gənc şairi böyük gələcək gözləyirdi.

Lakin bu xoşbəxt günlər uzun çəkmədi. Milli hökumət süquta uğradı. İran şahı Məhəmmədrza Pəhləvi xarici imperalist havadarlarının köməyi ilə Təbrizi qan içində boğdu. Kütləvi qırğınlar, həbslər başlandı. Əli Tudənin də adı şahın xüsusi fərman verdiyi siyahıda idi. Tutulduğu anda məhkəməsiz-filansız qətlə yetirilsin. Belə şəraitdə Əli Tudə Təbrizdə qala bilməzdi. Qələmini süngüyə çevirib mübarizəni davam etdirmək məqsədilə bir daha Vətəndən Vətənə mühacirət etdi.

Taleyə bax. 22 yaşında ikən artıq o ikinci sürgün həyatını yaşayırdı. 1938-ci ildə 14 yaşında ikən Cənubi Azərbaycan mənşəli olduğuna görə Şimali Azərbaycandan Cənubi Azərbaycana sürgün olunmuşdu. 1946-cı ildə isə Cənubdan Şimala mühacirət edirdi. Sərhədi keçərkən 1946-cı il dekabrın 12-də yazdığı məşhur “Mən nə gətirdim” şeiri bu taya keçən minlərlə insanın, qardaş-bacılarımızın həyat məramına, manifestinə döndü. Şimali Azərbaycanda yaşayan ədəbiyyatsevərlərin, şeirsevərlərin dillər əzbəri oldu. Bu şeir tarixi şeirdir. Bu şeir Cənubi Azərbaycan mühacir ədəbiyyatının ilk nümunəsidir. Sərhədi keçərkən şair ürəyində “Mən öz qardaşıma mehman gələndə” misrasını pıçıldayırdı. Bəli! Fikirləşirdi ki, müvəqqəti ayrılır doğma el-obasından. Tezliklə qayıdacaq o yurda. Lakin bu ayrılıq əbədi bir ayrılıq oldu onun üçün. Bir daha o yerləri görə bilmədi. Ana Təbrizi, qədim Ərdəbili, əzəmətli Savalanı, doğma Çanaxbulağı bir də yuxularında gördü. Şeirələrində sevə-sevə vəsf etdi, xatırladı, oxşadı... Qəribliyi yaşadı. Ancaq bunlar sonra olacaq. Hələ ki, o qayıdacağını düşünür. Yarası isti, ağır olsa da baş vermiş faciənin qarşısında mətindir. döyüşkəndir. Bilir ki, istiqlal savaşı bitməyib. Bilir ki, mübarizə davam edir. Ancaq bilmir ki, başına nələr gələcək. Bilmir ki, ayrılığın şiddəti, acısı-ağrısı illər ötdükcə onu daha çox göynədəcək, incidəcək, əridəcək...

MƏN NƏ GƏTİRDİM

Mən öz qardaşıma mehman gələndə
Bir qələm, bir dəftər, bir can gətirdim.
Dağların döşünü toplar dələndə
Bir ləkə düşməyən vicdan gətirdim.

Mən onu günəşdən təmiz saxladım,
Canımdan, gözümdən əziz saxladım,
Bu kiçik qəlbimdə dəniz saxladım,
Bir xilqət görmədi, pünhan gətirdim.

Ucuz tutmasınlar bu sovqatımı,
Hissimi, duyğumu, ehsasatımı...
Mən öz varlığımı, öz həyatımı
Doğma qardaşıma qurban gətirdim.

Ürək dağ deyildir, bir parça ətdir,
Bəs onu yaşadan hansı qüdrətdir?
Bir arzu, bir ümid, bir məhəbbətdir,
Mən o məhəbbətdən nişan gətirdim.

Qardaşım! İllərlə istədin ki, sən,
Öz ana yurdunda azad olum mən.
Lakin, cəlalımı dağıtdı düşmən,
Tək sənə, tək sənə güman gətirdim.

Yenə Azərbaycan qan ağlayır, qan,
O azad olmasa yaşamam, inan!
Gərək mən Təbrizə qayıdan zaman
Deyəm ki, təzə bir dövrən gətirdim!..

*Təbriz–Naxçıvan,
12 dekabr – gecə, 1946.*

SƏRHƏD

Min hikmətli nağıl bilsə də bəşər,
Sərhədlər qorxulu nağıl kimidir.
Neçə düyün açsa, neçə sirr əgər,
Sərhədlər bağlanmış qıfıl kimidir.

Doğma məcrasında dinc axır, fəqət
Sərhəddə dəyəndə diksinir çay da.
Nədir o səksəkə? Nədir o zülmət?
Sərhəddə təlaşla boylanır ay da...

Bəli! Sərhəd xətti bir külək kimi
Dağdan addımlayır, ətəkdən keçir.
Yox! Odlu-alovlu bir şimşək kimi
Nə qədər nisgilli ürəkdən keçir.

Yaman uğuldayır hicran küləyi,
Yer ilə sürünür soyuq ətəyi.
Köpüklü sulara düşür örpəyi,
Sahildə titrəşən güllər ayrılır.

Durnalar uçuşur şimala sarı,
Meh əsir mahaldan-mahala sarı.
Dodağı gülüslü vüsala sarı
Həsərlə uzanan əllər ayrılır.

Nəhəng addımlarla yeri yir zaman,
Gələcəyi qurur bu tayda insan.
Öz yerində sayır o tayda dövrən,
Arazın üstündə illər ayrılır.

Duzlu göz yaşıyla yoğrulan torpaq
İntizar göyərdir, həsrət bitirir.
Mehriban baxışlar sükutla ancaq
O taydan bu taya salam yetirir.

Hələlik torpaqda sərhəd olsa da,
Deyirəm ürəyə hədd qoyulmasın!
Hələlik növraqda sərhəd olsa da,
Deyirəm diləyə hədd qoyulmasın!

1976.

XUDAFƏRİN

Xudafərin...

Sanma o körpü fəqət
Durur suyun üstə, tağın içində.
Yox! O ürəklərdən yoğrulmuş sərhəd
Qalxır vahid dilli xalqın içində.

Qardaş! O ağırlıq, o sədd, o ağır
Karpatın çiyində olsaydı əgər,
Karpat öyilərdi...

Yaralı bağı
Nə axşam toxdardı, nə də ki, səhər.

Arazın kədəri min ümmandan çox,
Gözündən axıdır ləpələrini...
Saxlaya bilməyir öz çiyində, yox,
Ayrılıq körpüsü Xudafərinini...

1965.

AY ARAZ

Düzü bilmirəm ki, nə qədərdir, yox,
Enin, dərinliyin, boyun, ay Araz!
Mənə elə gəlir Atlantikdən çox,
Karpatdan ucadır suyun, ay Araz!

Ax, dünyanı dolan! Hansı çay axı,
İkiyə ayırmış dilibir xalqı?
Sənə zalım deyim, yoxsa ki, yağı?
Bumu təbiətdən payın, ay Araz!

Yox, yox, tapılmışdır səni duyan da!
Səni hökmdarlar sərhəd qoyanda,
Gah o yanda dindin, gah da bu yanda,
Bir yana çatmadı hayın, ay Araz!

Neçin lil içində çağlayırsan, de!
Başına boz örpək bağlayırsan, de!
Bəlkə öz baxtına ağlayırsan, de!
Dinləsin hər iki tayın, ay Araz!

Göz yaşı qurtarmaz dardan mahalı,
Qulağı sırğalı, burnu tanalı –
Zənci dişləriylə qırdı qandalı,
Bəs hanı, de, sənənin toyun, ay Araz!

Azadlıq hər yanda gəzir şüar tək!
Qara Afrika da gülür bahar tək...
Sıxlaşan lilini köhnə paltar tək
Sən də öz əynindən soyun, ay Araz!

Ax, dalğalan, köpür, səddini dağıt!
Uzanan qərarın həddini dağıt...
Altı milyon qəlbin dərdini dağıt,
Dünyanı titrətsin qıyım, ay Araz!

Durul, gurla, oxu! De, vətən şəndir!
Qoynunda günəş, ay, ulduz da çimdi.
Gözünü sən qurut, qoynunda indi
Günəşin, ulduzun, ayın, ay Araz!

Vüsal! Bu müqəddəs arzu deyilmi?
Bundan daş-torpaq da razı deyilmi?
Məgər bir ananın qızı deyilmi
Qoşqar, Səhənd, Kəpəz, Sayın, ay Araz!

İtki ağırsa da xoşdur bu itki,
Bir yurd adlanmasın aləmdə iki.
Deyirlər qurbanlıq bir olar... Mən ki,
Hazıram kəsəm min qoyun, ay Araz!

Dekabr, 1960.

SAVALAN, EY SAVALAN

Dilimdə susan muraz
Vüsaldan danış bir az.
Gecələr yuxuma da
Hicran axıdır Araz.

Yar yarımı itirdi,
Kədər kədər gətirdi...
Harada vüsal əkdim,
Ora hicran bitirdi.

Savalan, ey Savalan,
Suları ney Savalan!
Dünyada səndən deyir
İndi hər şey, Savalan.

1979.

HİCRAN

Öz yurdum da vardı, öz cəlalım da!
Niyə qəsd elədin mənə, a hicran?
Sənin öz büsatın, öz iqbalın da
Mənim kədərimə dönə, a hicran!

İstəsən könlümü nə an, nə duy sən,
Möhnətə, mələlə, əzaba uy sən,
Məni özümə də tamarzı qoy sən,
Yalvaran deyiləm yenə, a hicran!

Demə ki, acizəm, kənar ol, kənar!
Qıy vursam dünyanın sütunu sınar.
Ümmanlar alışar, ulduzlar donar,
Günəş də az qalar enə, a hicran!

Əjdaha olsaydın dodaqlayardım,
Cəhənnəm olsaydın ayaqlayardım,
Asiman olsaydın varaqlayardım,
Neylim, çatmır əlim sənə, a hicran!

Sanma, tez məzarlıq olacağam mən,
Qalmışam, qalırım, qalacağam mən!
Bir səhər də səni salacağam mən
Düşdüyüm hicranlı günə, a hicran!

May, 1959.

BULUDLAR

Yoxdur hündəvərdə yayın izi də,
Hara qaçırınsınız, bəyaz buludlar?
Bəlkə boz sifətli göydə sizi də
Yamanca üşüdür ayaz, buludlar?

Yoxsa çadırmışsınız? Soyuq bir sabah
Sizi külək qovub... Tək qalıb səyyah.
Sığnacaq gəzirsiz? Hanı o pənah?
Məni də dinləyin bir az, buludlar!

Az gəzin havada arı şanı tək!
Durna qatarının son karvanı tək...
Ağ saçlı nənəmin bez yorğanı tək –
Səma da insansız qızmaz, buludlar!

Gəlin qatar-qatar, bağrımda qızın,
Sizindir gördüyüz varım da, qızın.
İsti yaramdakı ağrım da qızın –
Olsun hər parçanız almaz, buludlar!

Deməyin ki, hanı səndə o qüdrət?
Yox! Əskik olmayır döşdən hərarət.
Mənim bir yaramda qızınır fəqət
Neçə Mirov, Xəzər, Araz, buludlar!

Vətən yarasıdır bu yaram mənim,
Dadıma çatmayı hər adam mənim.
Təbrizim gülməsə bir axşam mənim
Qırılar könlümdə min saz, buludlar!

Kim öz Vətəmindən ayrı düşməsə,
Könlünün başına ağır düşməsə,
İntizar gözüne sarı düşməsə,
Mənim kədərini duymaz, buludlar!

Hanı Çanaxbulaq? * Hanı Savalan?
Hanı ayaqyalın gəzdiyim dalan?
Yarpızlı çeşmənin başında qalan
Dəstəsi yazılı dəryaz, buludlar!

Vətənin şoranı – şərbətdən şirin,
Vətənin səhrası – qürbətdən şirin.
Vətənin nisgili – işrətdən şirin,
Babəkdən qalıbdır miras, buludlar!

İstərəm məzarım Vətəndə ola,
Bulağı nəğməli çəməndə ola...
Sizin də dəstəniz nazəndə ola –
Torpağıma çəkə atlaz, buludlar!

Mən dodaqda susan naləyə dönəm,
Gündüzlər qızaran laləyə dönəm,
Gecələr titrəyən haləyə dönəm,
Vətənimə görə hər yaz, buludlar!

1961.

DURNALAR

Yenə düzülubsüz bir zəncir kimi,
Hara gedirsiniz belə, durnalar!
Yox, yox, dolaşmayın siz əsir kimi,
Qaydın bu azad çölə, durnalar!

* kənd adıdır.

Dinləyin qəlbimdən gələn nəğməni,
Yağılar dağdır ana vətəni,
Odlara qalayır neçə məskəni,
Cənubda düşməyin ələ, durnalar!

Siz göydə qatarla qaqqılदाşanda,
Buludlar ötəndə, dağlar aşanda,
Könlüm diləyir ki, şər qarışanda
Sizə bir bələdçi gələ, durnalar!

Bir gün dəstənzədən tutmasam xəbər,
Yanan ürəyimi çeynəyər kədər.
İstərəm yolumu gözləyən dilbər
Vətən bayramında gülə, durnalar!

Əgər siz getsəniz doğma şəhərə,
Bir xəbər aparın gözəl dilbərə.
Gözləsin, çıxaram sabah səfərə,
Qoymaram zillətdə ölə, durnalar!

Deməsin Təbrizin günəşi batdı,
Aylar dolanaraq illər yaratdı.
Yox, döyüş meydanı böyük həyatdı,
Mən yorulmamışam hələ, durnalar!

Bu iki torpağın çiçəyi birdir,
Elinin hər zaman diləyi birdir.
Sinəsi ayrısı, ürəyi birdir,
Onu yad istədi bölə, durnalar!

Bizi bir isidir bu günəş, bu ay,
Nə zalım, nə rütbə, nə tac, nə saray,
Nə hicran, nə sərhəd, nə körpü, nə çay
Ara çəkə bilməz ələ, durnalar!

Bakı, dekabr, 1949.

XƏYALIM

Sevincimi bilib, dərdimi duyub
Mənim hər halıma dözən xəyalım!
Şairi gecələr bu tayda qoyub,
O tayda tək-tənha gəzən xəyalım!

Gah yaxında gəzib, gah da uzaqda
İzlər axtarırsan doğma oylaqda...
Mənimlə bir zaman ana torpaqda
Könül nəğmələri yazan xəyalım!

Səadət aradın sən ki, illərlə,
Tufanlı gəncliyin keçdi sellərlə...
Qanadın bərkidi... yerdə yellərlə,
Göydə qartallarla süzən xəyalım!

Bəlkə təsəllini meydə aradın?
Yox, tarda, kamanda, neydə aradın.
Tale ulduzunu göydə aradın,
Ulduzu ulduza düzən xəyalım!

Ulduzlar parləsın qoy tabaq-tabaq...
Bizsə səadəti yer üstə tapaq!
Mənim hər arzumu özümdən qabaq
Anlayan, düşünən, sezən xəyalım!

Sinəm alovlanır sərin yel deyə,
Könlüm yaz istəyir təzə gül deyə...
Azad vətən deyə, doğma el deyə
Məni səhər-axşam üzən xəyalım!

1973.

VƏTƏN ÇOX GENİŞDİR...

Qardaş! Xəyalımı soraqlasan sən,
Vətən çox genişdir... Sən hər yanda gəz!
Ancaq ürəyimi tapmaq istəsən
Başqa yerə getmə! Savalanda gəz!

1962.

SAVALAN

De, Savalan, nə zamandan
Başında qar qalanmışdır?
Şahlar gəlmiş, de haçandan
O ana yurd talanmışdır?

Axı, sənin insan kimi
Öz dilin var, ülfətin var.
Yaşı ötmüş loğman kimi
Hörmətin var, şöhrətin var.

Başındakı qar da, inan,
Nə örpəyin, nə tacındır;
O, möhnətdən zaman-zaman
Düm ağ olmuş ağ saçındır.

Ah, sinən də necə ağdır!
Çarpaz düşən min-min cığır...
Yağış yağdı, dolu yağdı,
Nə yuyulur, nə də axır.

O cığırlar min hökmdar
Qılıncının yarasıdır.

Döyüşlərdən o yadigar
Döşün üstə durasıdır.

Yox, şahların sitəmləri
Bitməmişdir hələ də, yox!
Sən indi də o qəmləri
Çox görürsən Savalan, çox.

Boz buludlar sıx qaşındır,
Çatıldıqca kədər yağır.
Bulaqların göz yaşındır,
Daim həzin-həzin axır...

Qayaların qalxmış göyə,
Düyünlənmiş yumruğundur.
Tufanların dəyiş deyə,
Zəmanəyə buyruğundur.

Sinəndəki şepələrdən
Yol açaraq min qəhrəman,
Dərələrdən, təpələrdən
Düşmən üstə gedən zaman,

Sənin çaxan hər şimşəyin
Top atəşi olacaqdır.
Min ordunun, min sərhəngin
Bayrağını salacaqdır.

Ağ zirvəndə nə küləyin,
Nə sazağın dillənəcək.
Yox, o yerdə gələcəyin
Öz bayrağı yellənəcək!

Sən beş milyon mərd insanın
Bir qabaran geniş köksü...
Qoy adlansın son ünvanın:
Dünyada ən nəhəng kürsü!

Sənin sinən üstə qalxıb
Deyəcəyik sözümüzü.
Xalqlar bizə sarı baxıb
Bir də görsün üzümüzü!

Sənin yaşıl qucağına
Dəmir yolu çəkəcəyik.
Hər ətirli yaylağına
Ulduzları tökəcəyik.

O vaxt xəbər göndərib mən
Öz şimallı qardaşıma,
Deyəcəyəm: hardasan sən?
Gəl, qardaşım, çix qarşıma!

Gör şəfəqli gözlərinlə
Mənim təzə həyatımı.
Tərənnüm et sözlərinlə
Bayramımı, büsatımı...

Yadımdamı, mən o tayda
Sənə mehman olan zaman,
Bəzən yazda, bəzən yayda
Yaylaqlarda qalan zaman,

Hər bulağın qırağında
Neçə şeir deyərdin sən.
Sağ əlim sağ yanağımda
Səni səssiz dinlərdim mən.

Sən hər nəğmə, hər şeirində
Azadlıqdan danışanda,
Mən olardım öz yerimdə
Kövrələn də, alışan da...

Gözlərimdə nə ağ şəbnəm,
Nə də kədər görünərdi.
Səndən gizli ürək o dəm
Dərdli-dərdli döyünərdi.

İndi mən də azadam, gəl,
Bir dolaşaq Savalanı.
Yerdən qəşəng, göydən gözəl
“Qırxbulağı”, “Sərdabanı”.

Göy çəməndə süfrə açaq,
İlham alağ bu şadlıqdan.
Mən də sənə varağ-varağ
Şeir oxuyum azadlıqdan.

Bu dövrəyə o müntəzir –
Süleyman* bəs harda qaldı?
Vətən birdir, deyə şair
Araz boyu haray saldı...

Gəlsin o dost, o mehman da,
Vətən birdir, torpaq birdir.
Şah dağında, Savalanda
Həyat birdir, növraq birdir!

Noyabr, 1959.

* Süleyman Rüstəm

SAVALAN ÇƏMƏNİ

Savalan çəmənini! Bir uşaqkən mən
Görübsən o yalın ayaqlarımı.
İliq öpüşünlə yuyubsan da sən
Daş xınası örtən barmaqlarımı.

Bəyin uşaqları – bax! – deyib mənə
Güllü yorğanıyla öyünən zaman,
Mən yumşaq sinəndə dincəldim, sənə
Həm tük döşək dedim, həm güllü yorğan.

Gah “Mehdixanlının”^{*} gen düzlərindən
Sürü-sürü keçən qoyuna baxdım.
Gah “Qatar qaya”nın^{**} daş gözlərindən
Ulduz-ulduz düşən suyuna baxdım.

Baxdım və bildim ki, su deyil axan,
Su axar, su axar quruyar axır.
Yox, o səadət yoluna baxan –
Həsətli gözlərin nurudur axır.

“Qara çaya”^{***} baxdım... Qaçan maraldı!
Sandım ki, kövrəlib ağlayacaqdır.
Ağ gün deyə-deyə o da qaraldı,
Çağladı, çağlayır, çağlayacaqdır!

Andım bu dağı da, o aranı da,
Quş quşla danışdı, bulaq bulaqla.
Ürəyimdən gələn ilk misranı da
Mən sənə düşünə yazdım çomaqla.

* yer adıdır
** yer adıdır
*** çay adıdır

Döyüşdən döyüşə girdi bayrağım,
Sən də xatırla ki, nələrə oldun.
Beşiyim, yorğanım, süfrəm, varağım,
Axırda birinci səngərim oldun!

Düzdür, o vuruşda sən öz yerindən
Qopmadın, qalxmadın, aralanmadın.
Lakin kim deyər ki, sən də dərindən
Həycan keçirmədin? Yaralanmadın?

Yaram dərindədir mənim vətəndə,
Göz qabağındadır sənə ki, yaran.
Lalələr deyildir, yox, göy sinəndə
Öz yaralarıdır elə qızaran.

Demə daha yoxdur yaxın həmdəyim,
Demə gözlərimdən gənsən, çəmənəm.
Mən kitab yazsa da mənim qələmim,
Birinci varağı sənə, çəmənəm!

Sənə ağ şəhlərin olmasa əgər
Hirsli gözlərimin gilələrində,
Bilirəm od tutar, quruyub gedər
Hicran körpüsünün pillələrində.

Şeirimdən rayihə gəlirsə az-çox
Sənə nəfəsindir, sənə ətrindir.
Bir az xətrim varsa, mənim deyil, yox,
O sənə şöhrətin, sənə xətrindir!

Alovlu silaha sarıldım ki, mən,
Ya yanam, ya çıxam mən qaranlıqdan.
Səndən də hələlik ayrıldım ki, mən,
Biryolluq ayrılmaq hər ayrılıqdan.

Yox, məndən incimə! Ordumuza da,
Mənə də vəfasız demə, amandır!
Sənə də, mənə də, arzumuz da
Vəfasızlıq edən bil ki, zamandır.

Özümü atardım mən qorxunc yola,
Düşmən atlarının dırnağı altda.
Qoymazdım xırdaca bir ləkə ala
Səndəki bir gül də, çiçək də, ot da!

Xəzər, mavi Xəzər parlayan zaman
Sanıram ki, sən öz işiltindir.
Ağ güllü ləpələr gurlayan zaman
Sanıram ki, sən öz xışıldındır.

Bilsəm ki, qismətim deyil o düzlər,
Könlüm sorağında dil açıb mələr.
Yox, yox, təsəllidir mənə bu sözlər:
Su gələn bir arxa bir də su gələr.

Bir də görüşdükmü yaşıl varağım,
Səndə yazacağam mən ilk şeirimi.
Bəlkə indiyədək yaratmadığım
Ən gözəl şeirimi, lirik şeirimi.

O zaman Şabilin şərəsi də
Dil açar azadlıq sürudi* kimi.
Qaynar Səreyinin fəvvarəsi də
Yüksələr bir zəfər salyutu kimi.

*himni

Anamın dizi tək həmə o yerdə
Otların üstünə baş qoyaram mən.
Savalan çəmənini! İnan ki, bir də
Səndən nə ayrılar, nə doyarım mən!

1964.

OCAQ

Mənə də, sənə də, ona da qardaş,
Dünyada hər şeydən əzizdir ocaq.
Bəli! Doğmaya da, yada da qardaş,
Dünyada hər şeydən təmizdir ocaq.

Bəşəri bir gözəl günə haylayan
Ürəyin közü də ocaq deyilmi?
Yerlərə, göylərə həyat paylayan
Günəşin özü də ocaq deyilmi?

Dünyada hər kəsin bir ocağı var,
Yuvasız bir quşdur ocaqsız insan!
Arabir çən görür, arabir də qar,
Ünvansız, mənzilsiz, soraqsız insan!

Sən qoca tarixə yaxşı fikir ver,
Neçə mərd el deyə torpağa dönüb.
Fəqət o şəhidin doğulduğu yer
Anamız vətəndə ocağa dönüb...

İgidlər dar gündə, ağır ayaqda
Ocağa and içib, döyüşə çıxıb,
Suları nəğməli ayna bulaqda
Sevdiyi gözəllə görüşə çıxıb.

İgid Koroğlunun axır ocağı
Başı boz buludlu Çənlibel oldu.
O mərd qəhrəmanın əsl dayağı
Neçə oba oldu, neçə el oldu.

Tərli köhlən üstə qalxıb Səttarxan
Dumanlı Təbrizə ocağım dedi.
Üfüqdə günəşə baxıb Səttarxan
Azadlıq timsalı bayrağım dedi.

Hər insan övladı dünyada gərək
Ana torpağına bağlı yaşasın.
Doğma ocağından od alan ürək
Hökmlü, qürurlu, haqlı yaşasın.

Deyirlər, bir evə gələn gəlin də
Sanma yaxasını qırağa çəkər.
Yox, duz-çörək qədri bilən gəlin də
Sonradan düşdüyü ocağa çəkər.

Bəs mənim ocağım, hardadır görən?
Odlu ilhamımın qaynadığı yer!
Ey könül, şairə bu ocaq verən
Vətənə sən də nəyin varsa, ver!

Yaşa o ocağın şefəqləriylə,
Sən də öz odunu qarışdır ora.
Vətənin günəşli üfüqləriylə
Bütün yer kürəsi boyansın nura!

Səs çatmaz göylərə yol salsaq da çox,
Yerlərə bərk basaq ayağımızı!
Yalnız istisiylə qızınmayaq, yox,
Sinədə gəzdirək ocağımızı!

1973.

KƏND BULAĞI

Savalanın qucağında bir kəndciyəz var,
Boz daxmalar cərgələnmiş neçə zamandır.
Bir-birindən hündür düşən yastı daxmalar
Elə bil ki, dağ döşündə bir pilləkandır.

O kəndin dik qabağında, daş yol yanında
Ürəkləri sərindən bir bulaq axır...
Günlər keçir, lakin ilin hər zamanında
O bulaq heç dayanmayıb, şaqqaşaq axır...

Ah, bəlkə də buna görə qədim babalar
Çanaxbulaq adı qoymuş o doğma kəndə.
Bu bulaqdan su içmişdir ellər, obalar,
Qucağında boy atmışam neçə il mən də.

Yaz zamanı o bulaqda toz uda-uda,
Torbasını boşaldaraq neçə gəlin, qız,
Ayna kimi parıldayan dumduru suda
Bəzən yemlik təmizləyər, bəzən də yarpız.

Yay günündə biçinçinin yanar ürəyi,
O söykəyər orağın bulaq daşına.
Bir gəлиндən istəyərək kiçik səhəngi,
Suyunu bir təşnə kimi çəkər başına.

Başaq yığıb geri dönən yorğun bir ana
Ayaqyalın gələr qızmar torpağın üstə.
Başağın asta-asta qoyub bir yana,
Su da içər, üz də yuyar bulağın üstə.

Payızın lal, aylı, uzun gecələrində
Sevgililər o bulaqda gələr görüşə.
Bəlkə kəndin toz-torpaqlı küçələrində
İtlər daha nə səs bilə, nə də hürüşə.

Qış gələndə o bulaqda kimi ərindən,
Kimi də öz uşağından açar min söhbət.
Bəzən də öz qonşusuna baxıb yerindən
Gah acıqlı, gah mülayim eyləyər qeybət.

Yalnız bir il o söyüdlü bulaq başında
Azadlığın növrəğindən danışdı onlar.
Günlər keçdi. Qız-gəlinin öz yaddaşında
Unudulmaz xatirə tək qaldı o anlar...

Yadımdadır, bir axşam da o tək söyüdün
Altındaca sevgililər bir-birin öpdü.
Analar da, gəlinlər də neçə igidin
Arxasınca o bulağın suyundan səpdi...

O bulağın suları tək axdıqca zaman,
Qız-gəlinin söhbəti də dəyişdi tamam.
İndi dağlar qucağında isti yurd salan
İgidlərin hünərindən deyir hər adam.

O söhbətlər tükənməyir. Daş yol yanında
Ürəkləri sərirlədən o bulaq axır...
Günlər keçir, lakin ilin hər zamanında
O bulaq heç dayanmayı, şaqqaşaq axır...

Sanki, o da eşqi təmiz bir insan kimi
Üstündəki söz-söhbəti dərinədən duyur.
Hələ bitib-tükənməyən bir dastan kimi
İgidlərin şərəfinə nəğmə oxuyur.

Sabah həməən bulaq üstə qəhrəmanları
Qarşılamaq istəyəndə qız, gəlin, uşaq,
Azadlıqla öz kəndinə qayıdanları
O bulaq da nəğməsiylə qarşılacaq!

Bulaq üstədən düşən yoldan bilirəm, yəqin
Gül-çiçəklə, deyə-gülə keçəcək dostlar.
Yol üstündə neçə qızın, neçə gəlinin
Səhəngindən su da alıb içəcək dostlar!

1954.

NEŞTƏRİ ÇAYI*

Danış, hanı ağsaqqallı rəiyyət babam?
Səni niyə o Neştəri çağırmışdır?
Bəlkə sən də dalğaların səhər-axşam
Vətən yandı! Xalq talandı! – bağırmışdır.

Bağırmışdır! Yox, dəhşətli xəbər olub
Kasıbları daxmasında oyatmışdır.
Sularının hər qurtumu neştər olub
Ürəkləri neçə yerdən qanatmışdır.

Uzaqlarda o görünən nədir, danış!
İti ucu ağ buludu dələn dağımı?
Yoxsa, döyüş meydanında zəfər çalmış
Xətəinin başındakı şiş papaqımı?

*Cənubi Azərbaycanda çay adıdır.

Yadımdadır uşaqlığım... Qısa mənzil,
Taxta körpü, boz dəyirman, yaşıl çayır...
Sanardım ki, sularında köpük deyil,
Dəstə-dəstə kəpənəklər elə qaçır.

Bir çubuqla döyəclərdim ləpələri,
Su gah yana sıçrayardı, gah da göyə.
Axtardım, axan büllur tərələri,
Ağ qanadlı bir kəpənək tutum deyə.

Döyəclərdim... Yorulardım... Ağaranlar
Nə uçardı, nə qaçardı, nə itərdi.
Yox, qalardı yerindəcə o nişanlar,
Fəqət mənim zəhmətlərim boş gedərdi.

Sonra bildim qarşımdakı o ağaran
Nə kəpənək, nə də köpük rizləridir.
Onlar ağır əsarətin uzun zaman
Saf çöhrənə səpələnmiş tozlarıdır.

Nənəmdən çox, kəndimizin söhbətini
Mənə sən ləpələrin danışardı.
Dinlədikcə könlüm dövrün möhnətini,
Su yanında ola-ola alışardı...

Ərbab məni incidəndə kövrələrdim,
Düşünərdim hara gedim? Hanı anam?
“Dəvə-dəvə” yarğanından tək gələrdim
O kimsəsiz sahilinə qərrib axşam.

Xəyalımı oxşamazdı kiprik döyüb
Məni süzən asimanın gözləri də.
O tayında, bu tayında mahnı deyib
Bağ gözləyən gözəllərin sözləri də.

Sən üzümə baxa-baxa çağlayardın...
Dərdlərimi anam qədər duyardın sən.
Çırpıyardın, kövrələrdin, ağlayardın,
Göz yaşımı göz yaşınla yuyardın sən.

Pıçıldardın... Öz təsəllin, öz səsinlə
Könlümdəki daş qubarı əridərdin!
Gurlayardın... Sanki mənə nəfəsinlə
Mübarizə nəğməsinə öyrədərdin.

Unudulmaz qırxbeşdəki qarlı nehzət!^{*}
Müqavimət göstərirdi hələ yağı...
Soyuqdanmı, qəzəbdənmi, sən nəhayət
Öz məcranda tamam dondun gecə çağı.

Elə bil ki, uzun, nəhəng, parıltılı,
Ovxarlanmış bir sərnizə olacaqdın.
İlk zərbəni son nəfəsi xırıltılı
İstibdadın sinəsinə çalacaqdın.

Kəndimizdən çıxanda mən, yolun üstə
Nə sevgilim, nə də doğma anam gəldi.
Sən dilləndin, nəşə dedin, məğrur səsdə
Ürəyimə qüvvət axdı, inam gəldi.

Yaşasam da bu torpağın hər yerində,
Sənətimin bağçasında zəhmətin var.
Qulaq assan görərsən ki, hər şeirimdə
Elə sən ahəngin var, vüsətin var!

^{*}Milli hərəkət

Ayrılmışıq... Nə təhərdir suyun, ünün?
Çiçəklərin pardaxlanır, solğunlaşır?
Ancaq hicran uzandıqca, sənin hüsnün
Mənə daha yaxınlaşır... Yaxınlaşır.

Yox! Mən sənin yanındayam! Dalğandakı
Nə ulduzdur, nə hilaldır, nə günəşdir!
Diqqətlə bax! Öz əksimdir yaxandakı,
Bir də, bir də, könlümdəki bu atəşdir.

Vaxtdır! Həyat yolundakı yoxuşlarda
İnsan oğlu addımlayır məharətlə...
Azadlığın uğrundakı vuruşlarda
Təbiət də dost olmuşdur cəmiyyətlə!

Mən görürəm kəndimizi, Savalanın –
Yaxasına tikdiyimiz düymə kimi.
Səni isə, o ağ saçlı qəhrəmanın
Sağ əlində parıldayan qəmə kimi...

1961.

HANI?

İnsan bir iynəsi itsə, axtarar,
Mənim Təbriz boyda şəhərim hanı?
Qüssədən nə gecəm, nə gündüzüm var,
Urmiyəm, Mərəndim, Əhərim hanı?

On səkkiz ilimi taladı hicran,
Şeirimdə xətləri daladı hicran...
Başımda bəyaz qar qaladı hicran,
Demədim o qara məxmərim hanı?

– 36 –

Ölümlə çarpışdım – zillətə dözdüm,
Hicranla çarpışdım – həsrətə dözdüm,
Nadanla çarpışdım – töhmətə dözdüm,
Dedim ağırayaq zəfərim hanı?

Bir arı şanıdır sinəm yaradan,
Deyin, ölümüdür bizi yaradan?
Gündə bir dostumu alır sıradan,
Mən ki, bağ əkmişdim, bəhərim hanı?

Halımdan varmıdır xəbərin, həyat?
Varsa, niyə qopmur məhvərin, həyat?
Nə çoxdur axşamın, səhərin, həyat!
Bəs mənim, bəs mənim səhərim hanı?

Azadlıq! Mən səni nisgillə duydum!
Kövrək təməlinə canımı qoydum.
Əfsus nə yarıdım, nə də ki, doydum,
O eşqim, zəhmətim, hünərim hanı?

Qoymaram Vətənim yada baş əyə!
Meydan oxuyaram mən yerə, göyə.
Döyüşmək istərəm azadlıq deyə,
Üstünü ot basmış səngərim hanı?

Azadlıq! Yenə də sən qayıt dala!
Təbriz də desin ki, uğurlar ola!
Sevinc yaşları ilə yazsın ki, yola
Hanı təzə doğan ölkərim, hanı?

1962.

– 37 –

TƏBRİZDƏ QALDI

Mən Təbrizdən gəldim, bir həqiqətin
Təzə-tər gülləri Təbrizdə qaldı.
Mərmər təməl üstə bir məmləkətin
Tunlaşmış Sərdarı Təbrizdə qaldı.

Mən nəyəm? Gülzardan ayrılmış çiçək!
Yadımdan çıxmamış nə duz, nə çörək.
Könlümdə doğsa da gündə bir dilək,
Arzumun qatarı Təbrizdə qaldı.

Müqəddəs olsa da ağsaqqal sözü,
Saçımın şəvəsi, sinəmin közü,
Bəxtimin ulduzu, sevgimin gözü,
Ömrümün nigarı Təbrizdə qaldı.

Qışda od yağdırıb titrək qələmim,
Səpdi varaqlara çiçək qələmim...
Hələ bərkiməmiş kövrək qələmim,
Nəğməmin novbarı Təbrizdə qaldı.

Eynalı vüqarlı ülviyyətin də,
Acı çay ünvanlı qüdsiyyətin də,
Gülüstan ətirli şəriyyətin də
Səadət baharı Təbrizdə qaldı.

Yollar uzun oldu, döyüşlər gərgin,
Öz isti yuvamdan düşdüm didərgin.
Aylı zirvəsinə qalxdığım Ərkin
Yaralı hasarı Təbrizdə qaldı.

Göy məscid sənətin daş-qaşı kimi,
Ayrıldıq o müdrik, mən naşı kimi.
Arxamca alovlu göz yaşı kimi
Tökülən divarı Təbrizdə qaldı...

Mən gəldim, sinəmdə uda dönəcək,
Soyuq fəryada yox, oda dönəcək,
Nisgillə çıxdığı yurda dönəcək
Könlümün ilqarı Təbrizdə qaldı.

1979.

YAMANDIR

Təbrizdəki dostlarıma.

Az eşitməmişəm min sənətkardan
Ayrılıq, intizar, soraq yamandır!
Böyük ana olan doğma diyardan
Uzun bir səfərə çıxmaq yamandır!

Doğrudur, uzaqda insan usanar,
O gəzər... Yurdunu bəlkə az anar,
Yaxınlıqda olsa daha çox yanar,
Deyər ki, görünən fəraq yamandır!

Bəli! Qardaşının şən torpağında,
Dayanıb Arazın sol qırağında,
On metrlik yerdən – dost fəraqında
Öz dustaq yurduna baxmaq yamandır!

İyun, 1960.

BİLMİRƏM

Təbrizim! Yenə də fikrə dalmısan,
Sənsiz mən sevinib gülə bilmirəm.
Niyə nə zamandır həsrət qalmısan
Bir azad nəğməli dilə, bilmirəm.

Niyə qışa dönüb yazı aşığın,
Doğma sənətindən razı aşığın,
Susur, yenə susur sazı aşığın,
Neçin mizrab dəymir telə, bilmirəm.

Gör nələr gətirdi başıma hicran,
Baxmadı mənim gənc yaşına hicran,
Dəmir divar çəkdi qarşıma hicran,
Mənsə o divarı dələ bilmirəm.

Düşmən daxma-daxma talayır səni,
Yandırdığı oda qalayır səni,
İstədiyi zaman dolayır səni,
Mənsə harayına gələ bilmirəm.

Hanı yaralanmış döyüş bayrağın,
Qan sızır – “Azadlıq!” – deyən dodağın,
Odlu göz yaşında yanır yanağın,
Sənin göz yaşını silə bilmirəm.

Düşdün gah şimşəyə, gah tufana sən,
Bir səngər yaradın hər üsyana sən.
Könlün dilədiyi bir dövrəyə sən
Haçan çatacaqsan? Hələ bilmirəm!

1970.

ETİBAR

Siz mənim dərdimə dayaz deməyin,
Neçə dərdi dərin sənətkarım var.
Dustağ vətəninədən az yaz, deməyin,
Şairəm, yazmağa ixtiyarım var.

O bir vəzifədir mənim qarşımda,
Vətəni itirdim cavan yaşımnda...
Doğma torpağımnda, doğma daşımda
Nə qədər desəniz yadigarım var.

Mən nankor deyiləm unudam onu,
Gərək ürəklərə yovudam onu...
O ağlayır, bəlkə ovudam onu,
Desin ki, mənim də xilaskarım var.

Vətənin öz dərdi, öz ahıyam mən,
Kim bilir, bəlkə də pənahıyam mən.
Ancaq nə ustadam, nə dahiyəm mən,
Nə də bu dünyada xiridarım var.

Bəlkə də yanılır mənə döz deyən,
Könlünü yandırar axır köz deyən,
Yox! Vüsal uğrunda neçə söz deyən,
Neçə mahnı yazan nəğməkarım var.

Qanqal niyə bitsin gülşən yanında,
Buz bulaqlar axsın çəmən yanında.
Mənim xalq yanında, vətən yanında
Heç nəyim yoxsa da, etibarım var.

Məni o qaldırdı dağlar dalından,
Keçdi neçə-neçə dünya malından.
İndi dar gündən, ağır halından
Xeyli zamandır ki, intizarım var.

Daha unutmuşam illəri də mən,
Baharda çağlayan selləri də mən,
Qışda uğuldayan yelləri də mən,
Mənim tarix adlı hesabdarım var.

Mən nə talesizəm, nə də acizəm,
Urmiyəm, Zəncanam, Xoyam, Təbrizəm...
Tufanı dərinədə yatan dənizəm,
Dağları yıxmağa iqtidarım var!

Yox! Mənim arxamda bir dünya durur,
Nə nağıl, nə xəyal, nə rəya durur.
Min ağıl, min hünər, min düha durur,
Mənim milyonlarla havadarım var!

1970.

DUYAN İNSANLARA...

Məni də bir insan doğmuşdur anam,
Bir sadə ürəyim, iki gözüm var!
Bəs neçin qəmliyəm yenə bu axşam?
Duyan insanlara mənim sözüm var!

Qaydadır, adamın hər iki gözü
Daim bir ağlayar, bir də gülümsər.
Bəs nədən, bəs nədən, dövrünün özü
Gülünc şəklə salmış məni bu qədər?

Bir gözüm sevinclə parlayan zaman,
O biri yaş töküüb səssiz ağlayır.
Milyard gözləriylə görür ki, cahan
Bakı gülümsəyir, Təbriz ağlayır...

1964.

TƏNQİDÇİ DOSTUMA

Mən Təbriz şairiyəm,
Təbriz anamdır mənim!
Sevincimin, qəmimin
Meyarıdır vətənim.

Yazırsan şeirində
Kədər çox, sızıltı çox.
Həzin misralarında
Sevinc yox, təsəlli yox.

Dünən yerlə gedirdi
Sənin qaşın, qabağın.
Dedilər ki, evində
Xəstədir bir uşağın.

Elə o zaman səni
Dindirseydi bir nəfər,
İlq göz yaşlarına
Dönəcəkdə o kədər.

Bəs zindənda görərkən
Yeddi milyon nəfəri,
Necə kədərlənməsin
Bir şairin əsəri?

Mən düşmənəm həyatı
Əyləncə bilənlərə.
Ürəyində ağlayıb,
Üzündə gülənlərə!

De görək hansı axşam
Səhərsiz yaranıbdır?
De görək hansı sevinc
Kədərsiz yaranıbdır?

İndi kədərlənməyi
Bacarmayan bir ürək,
Sabahkı bayramını
Necə duyar de, görək!

Bir də ki, sanma şair
Göz yaşları axıdır.
Yox, şeirə damcılanan
Bir ürəyin yağıdır!

O yağ oda səpilən
Bir mayeni andırır.
Qəmi də, kədəri də,
Nisgili də yandırır.

Mən o od işığında
Gəzirəm səadəti!
Bilirəm, tapacağam
O müqəddəs neməti!

Mən Təbriz şairiyəm,
Təbriz anamdır mənim!
Sevincimin, qəmimin,
Meyarıdır vətənim!

1962.

DİLİM YORULMADI

Dilim yorulmadı vətən deməkdən,
Yox, yalnız əridi bədənim mənim.
Uçan qaranquşdan, əsən küləkdən
Soruşdum necədir vətənim mənim?

Fəqət usanmadım mən bircə yol da,
İnsan axtarmazmı deyün itəni?
İstədim ötəni saxlayıb yolda
Vətəni soruşam yenə, Vətəni...

Vətən! Bir dəfə də görseydim səni,
Dünyanın hüsnünü səndə duyardım.
Qınamasaydılar dostlarım məni,
Adımı dəyişib vətən qoyardım.

1964.

VƏTƏNİMİ ANACAĞAM!..

Mənə deyirlər ki, şair Lahuti
Vətəni andı son nəfəsədək.
Fəqət o, İranda azad mühiti
Görmədi. Saçları ağardı qar tək...

Öldü... Gözlərində o qərib niyyət.
Məzarının üstə əsdi min ruzgar.
O nisgil, o arzu, o qəm, o həsrət
Səni də, səni də vaxtsız qocaldar.

Yox! Yox! Vətəni anacağam mən
Saçım ağarsa da Lahuti kimi.
Vətən deyə-deyə yanacağam mən
Dünyanın ən parlaq yaqutu kimi...

1959.

DOSTLARIMLA GƏZƏNDƏ...

Dostlarımla gəzəndə,
Mənə deyirlər ki, sən
Niyə gənc ola-ola
Vüqarla gəzməyirsən?
Necə gəzim, de, necə?
Bu söhbəti kim salıb?
Mənim ki, şah vüqarım
Səhənd dağında qalıb...

Mənə deyirlər ki, sən
Tərəvətlisən hələ.
Şeir yaz gözəl qıza,
Şeir yaz qızıl gülə.
De, hanı tərəvətim?
Hanı hüsnümdən qalan?
Muğanın sinəsində
Dəstə-dəstə gül olan,
Gül, yox, təbiətimdir,
Mənim tərəvətimdir...

Mənə deyirlər ki, sən
İlhamdan az söz istə.
Nə olsun? Yazdıqların
Qalır kağızlar üstə.
Bəs Qaradağda* əsən,
Küləklərdə səslənən,
Diləyi dustaq olan,
Ürəklərdə səslənən,

* Cənubi Azərbaycan ərazisində yer.

Nəğmələr kiminkidir?
Kəlmələr kiminkidir?

Mənə deyirlər ki, sən
Vətəninədən uzaqsan.
Deməli, hər zülümdən,
Hər xətdən irəqsən.
Bəs əsrin axınına
Axınla qarışanlar,
Vətən! Qurtuluş! - deyə
Vətəndə vuruşanlar
Öz yoldaşım deyilmi?
Öz qardaşım deyilmi?

1961.

MƏNİM YERLİM OĞLANA

Yol üstündə görüşürük... Aralıqda qəm...
Gözlərini gözlərimə dikirsən yaman.
Vətən deyə ah çəkirsən, sanıram o dəm
Səsindən od yaranacaq, ahından duman...

Mən səndən az sevməyirəm o yurdu əlbət;
İnsan doğma vətəninə düşmən deyildir.
Mən azadlıq vurğunuyam, bir də səadət;
Vətən azad gün görmürsə, vətən deyildir.

Yalnız quru daş-torpağı anıb müxtəsər,
İlk axşamdan çarpayında yatan zaman sən,
O diyarı düşünərək səhərə qədər
Ürəyimin ağrısından yatmamışam mən.

Xəyalında gəzdirdiyin vətən nə cənnət,
Nə də qoynu çiçək dolu gülşən kimidir.
Yağların tapdağında o torpaq fəqət
Sinəsindən yaralanmış bədən kimidir.

Biz olmasaq, harayına axı kim gələr?
Tapdaq vətən de nə təhər qalxar ayağa?
Xeyr, xeyr, gərək indi beş milyon nəfər
Arxa dura, dayaq ola ana torpağa!

Yaraları tez sağala, qürurla baxaq...
Nə ayrılıq hakim ola, nə də ki, həsrət.
Vətəni an! Vətəni sev! Unutma ancaq,
Səadət siz yurd olmamış, yurdsuz səadət!

1957.

İNDİ SÖZ SƏNİNDİR

Vətən! Şah dağının qaşu üstəki
Günəşi qızdıran bahar sənindir!
Bir də Savalanın başu üstəki
O duman, o boran, o qar sənindir!

Bu qoca dünyaya çox gəldi aşuq,
Biri gözəl sevdi, biri yaraşuq...
Mən sənün hüsnünə olmuşam aşuq,
Hər doğma şeirimdə nə var, sənindir!

Gözəl yaranıbsan doğrudan da sən,
Gözlərim doymayıb gözəlliyindən!
Ancaq sənə layiq nə yazmışam mən,
Deyəm ki, bu ölməz əsar sənindir!

– 48 –

Sən odlar yurdusan, bu ad əyandır,
Tarixin ulduzlu bir asimandır.
Sənə sərhəd çəkən naşını qandır,
Təbriz, o möhtəşəm diyar sənindir!

Uzaq üfüqlərdə qaralanda qaş,
Araz qırağına yollanıb bir baş,
Ürəyində həsrət, yanağında yaş,
Şimala göz dikən dildar sənindir!

O çox məşəqqətli dövrəyə dözdü,
Qamçıya, zəncirə, zindana dözdü,
Möhnətə, təhqirə, hicrana dözdü,
İndi söz sənindir, qərar sənindir!

1946.

FƏDAİ DEYİR: VƏTƏN

Səhər yellərilə Vətən, ay Vətən,
Yazda salamladım yaylaqda səni.
Alov dillərilə Vətən, ay Vətən,
Qışda danışdırdım ocaqda səni.

Əl boyda çörəyə qaya qopardım,
Ağa qudurduqca mən də qabardım.
Məhkəmə zalına şahid apardım
Ürəkdə, beyində, dodaqda səni.

Yağı başın üstə oynatdı şallaq,
Dilini lal etdi, sinəni tapdaq.
Mənsə ehtiramla qaldırdım ancaq
Döyüşdə ucalan bayraqda səni.

– 49 –

Sanma səngərlərdə inlədim, Vətən!
Gülləylə yadları dənələdim, Vətən!
Yaxından-uzaqdan dinlədim, Vətən,
Hər çayda, kəhrizdə, bulaqda səni!

Göy məscidə gəldim. Ərkinə getdim,
Yolunda döyüşün bərkinə getdim.
Mindim son qatarın tərkinə getdim,
Fəqət unutmadım uzaqda səni.

Sən azad olmasan, rahat yatmaram,
Yüz il yaşasam da, kama çatmaram.
Neçin kövrəlirsən? Mən ki, atmaram
Bilirsən, ən ağır ayaqda səni...

1978.

CƏNGİ

Yadıma qəhrəmanlıq
Havası "Cəngi" düşüb.
Döyüş səngərindəki
Alovun rəngi düşüb.
Bayatını, laylanı
Hələlik saxlayın siz!
O incə nəğmələri
Sonra oxuyarıq biz.
Bir "Cəngi" çalın! Göydə
Boz buludlar oynasın!
Yerdə kötüklə dolu
Sellər-sular qaynasın!
Bir "Cəngi" çalın! Çayda
Ləpələr şahə qalxsın!
Leysan yağış da yağsın,
Odlu şimşək də çaxsın!

Bir "Cəngi" çalın! Zirvə
Şəfəq geysin əyninə.
Üfüqdə yallı getsin
Dağlar çiyin-çiyinə...
Bir "Cəngi" çalın! Daşsın
İnqilabçı səsim də,
Vətəndaşlıq duyğum da,
Beynəlmiləl hissim də!
Bir "Cəngi" çalın! Yenə
Qanad taxım hünərdən.
İnamla dinc həyata
Addımlayım səngərdən...
Biz ölməz Səttarxanın
Əvəzi deyilmirik?
Babəkin, Koroğlunun
Nəvəsi deyilmirik?
Bu "Cəngi"ylə Koroğlu
Nərə çəkdi dərindən.
"Dəlilər" neçə-neçə
Dağ oynatdı yerindən.
Deyirəm "Cəngi" hopsun
Misralarıma mənəm.
Yalnız "Cəngi" məlhəmdir
Yaralarımıza mənəm!
Bir "Cəngi" çalın! Sinəm
Qabarsın dalğa-dalğa...
Barmaqlıqlar, qandallar
Qırılsın halqa-halqa...
Bizə ağı nə gerek,
Ya zildə, ya da pəsdə?
Qar deyil, "Cəngi" yağsın
Şəhidlər qəbri üstə!
Nadir güllər açılsın
Qışda yaz vaxtı kimi.

Hünərlə naxışlanan
Torpağın baxtı kimi.
“Cəngi”ylə döyüşübdür
Qədim əslimiz ancaq.
“Cəngi”ylə addımlasın
Təzə nəslimiz ancaq.
Biz hələ qurmasaq da
Cəlal, büsat, mağar, toy,
Körpəmizin sümüyü
“Cəngi”ylə bərkisin qoy!
Deyirəm mübarizlik,
Mərdlik də “Cəngi”dədir.
Deyirəm dözümlülük,
Sərtlik də “Cəngi”dədir.
Biz milləti ayağa
“Cəngi”ylə qaldırmışıq.
Döyüşdə neçə düşmən
Bayrağı saldırmışıq!
Adları unudulmaz
Qurbanlar bahasına
Getmişik, gedəcəyik,
Azadlıq dünyasına!

1978.

DÖYÜŞ

Şabah qəti döyüş başlansa, gərək
Ümid itən yerə könüllü gedəm!
“Ura!”lar marş olsa, baxışlar şimşək,
Yansa da dağ-dərə könüllü gedəm!

Ədalət uğrunda öldürəm, öləm,
Azad bir anın da qədrini biləm!
Dostlarla ağlayam, dostlarla güləm,
Həm xeyrə, həm şərə könüllü gedəm.

Desələr yollarda səksəkə vardır,
Həyəcan, iztirab, mərəkə vardır,
Hər addım başında təhlükə vardır,
Təklidə min kərə könüllü gedəm.

Səadət günəşli yazım gələndə,
Zəfər təranəli sazım gələndə,
Təzə həyat qurmaq lazım gələndə,
Batsam da qan-tərə könüllü gedəm.

1978.

SƏMƏNDƏR QUŞU

Deyirlər bu dünyada
Bir səməndər quşu var.
Nə yeri, nə sorağı,
Nə izi, nə yaşı var.
Nə qədər təhlükəylə
Dolu olsa da tuşu,
Özünü vurur oda,
Yanar səməndər quşu.
Yanar, yanar, dünyaya
Sonra təzədən gələr.
Öz məsləki yolunda
Yenə də yanmaq dilər.
Baharda yağar yağış,
Payızda düşər qrov.
O yana-yana yaşar,
Dəni od, suyu alov...
Bu nağıl yaransa da
İnsanın xəyalı tək,
Hələ də dildə gəzir
İgidlik timsalı tək.

Mənim mərd dostlarım da
Səməndərə bənzədi.
Ömrünü inqilabın
Alovuyla bəzədi...
Yandı göz qabağında
Öz məsləki yolunda.
Tale ulduzu batdı
Üfüqlərin dalında.
Yox! Yox! Onlar yansa da
Soyuq külə dönmədi.
Nə gündüz, nə də gecə
Torpaq üstə sönmədi.
Yaxşı gündə, pis gündə
Öz sıramızda qaldı.
Hər dəqiqə bizimlə
Birlikdə nəfəs aldı...
Bəli! Doğma diyarda
Nəsillər dəyişəndə,
Fəsillər arxasınca
Fəsillər dəyişəndə,
Qarşını kəsə bilmir
Qarlı-buzlu keçidlər.
Məslək yolunda yanan
O mərdlər, o igidlər
Yenə, yenə doğulur
Təzə səməndər kimi.
Ana Vətənimizdə
Doğulan səhər kimi...
O mərdləri yaşadan
Nədir? Yalnız məhəbbət!
Səməndər əfsanədir,
O igidlər həqiqət!

Bakı, 1970.

FƏDAİ

Bir fədai dostumla
Səfərə çıxdım səhər.
Rəngarəngdi, genişdi
Vətən üfüqlər qədər.
Fədai yaşlı idi,
Alını qırış-qırışdı.
Qırıqlarda bir ömrün
Tarixi yazılmışdı.
Yox, yox, söndürməmişdi
Saçlarının qrovu –
Şahin gözlərindəki
– Döyüş! – deyən alovu.
Gəzdik dağı, aranı,
Yaxından ülfət etdik.
Keçmişdən, gələcəkdən
Nə qədər söhbət etdik.
Nədənsə bizi rahat
Qoymadı xatirələr.
(Biz yatırmaq, dururuq,
Xatirələr yatmayır.
Gündüz günəş, gecəyə
Ulduz olub batmayır.)
Nə qədər xatirəylə
Gündüzü yola saldıq.
Gecə keçdi... İkimiz
Bir rahat evdə qaldıq.
Mən təsəvvür etmirəm
Baxışı gözdən ayrı.
Rəssamı rəngdən ayrı,
Şairi sözdən ayrı.

Mən təsəvvür etmirəm
Nəğməni neydən ayrı,
Balığı sudan ayrı,
Qartalı göydən ayrı.
Fədai də vətənin
Arzusundan yoğrulub.
Bəli! Odlu-alovlu
Döyüslərdə doğulub.
Tufanlarda donmayıb,
Alovlarda yanmayıb.
Döyüşsüz keçən günü
Öz ömründən sanmayıb.
Vətənin ilk zəfəri
Onun ilk medalıdır.
Andı da, diləyi də
İgidlik timsalıdır!
Mən onu duya-duya
Uzandım öz yerimdə.
Öz-özümə dedim ki,
Niyə bircə şeirimdə
Mən onun surətini
Tamam yaratmamışam.
Ondan yazmaqdan ötrü
Qan-tərə batmamışam.
O ki, mənim yurdumun
Ən sevimli oğludur.
Ən mehriban oğludur,
Ən dözümlü oğludur.
Gecə keçdi yarıdan,
Gördüm dostum yatmayır.
Siqarını yandırır,
Yastığa baş atmayır.
Əlindəki siqarı
Yanır, alışır, yanır...

Yox, yanan siqar deyil,
Bir ürək alovlanır.
Sanki ana Təbrizin
Dumanlı üfqiündə,
Ulduz-ulduz tökülən
Leysanlı üfqiündə
Təzə bir inqilabın
Qılgıcımı alışır.
Hələ günəş doğmamış
Qaranlığa qarışır.
Qalxdım...

dedim, a dostum,
Sən niyə yatmayırsan?
Əlindən gecə yarı
Siqarı atmayırsan.
O baxdı, gülümsədi,
Bir ah çəkdi dərindən.
Söndürüb siqarını,
Sonra qalxdı yerindən.
Dedi, niyə su səpdin
Mənim ürək oduma.
Bayaqdan düşünürəm,
Bir şey düşüb yadıma.
Milli dövlət zamanı
Keşikçiydim orduda.
O vaxtdan yadigardır
Ürəyimin odu da!
Gecəyarı olanda
Mən gedərdim postuma.
İftixarla deyərdim
Tanışma, dostuma,
Vətənin qarşısında
Borcumu ödəyirəm.

Göz ağardan düşmənin
Kinlə dolu gözünü
Gülləylə çitəyirəm.
İndi doğma diyarda
Azadlıq yoxsa əgər,
Mənim nəyimə gərək
Rahat axşam, dinc səhər.
Yenə də xatirələr,
Yenə də xatirələr...
Bəzən ümmana dönür
Sinədə xatirələr.
Neçə həyat gəmişi
Batır dalğalarında.
Təbəssümlə, qəzəblə
Yatır dalğalarında.
Sinədə zaman-zaman
Ağlayır o, gülür o.
İnsan ilə yaşayır,
İnsan ilə ölür o.
Dedim, qəmlənmə, dostum,
Obaşdandır, yat daha.
Gecə uzun olsa da
Ümid vardır sabaha!
Azadlıq yolunda sən
Nələr çəkmədin, nələr...
Ancaq dünyada sən
Gözlədiyən gün gələr!
Gələr, dedim, bu zaman
Göy yaman uğuldadı.
Hardasa var səsiylə
İldırım guruldadı...
Sanki mənim sözümlü
Təsdiq elədi o da.
Sanki mənim arzuma
İşiq ələdi o da...

1974.

DAĞA ARXALANANLAR

Hanı elə bir nemət,
Hanı elə bir bəhər
İnsana şirin ola
Deyin azadlıq qədər?
Kürd oğlu vida edib
Sakit keçən çağlara,
Yenə – azadlıq! – deyə
Sığınır boz dağlara...
Tüfəngi təmizlənilib,
Patrondaşı daranıb.
Kürd oğlu elə bil ki
Döyüş üçün yaranıb!
O mərddir! O dünən də,
Pulemyotlar dinəndə
Mənimlə bir döyüşdü
Azadlıq savaşında.
Mənimlə bir isindi
Bir tonqalın başında.
Gördük ağır sınaq da,
Gördük azad həyat da.
Bir güldük, bir sevindik
Təbrizdə, Mahabadda.
Yenə kürd qardaşımın
Qəzəblidir baxışı,
Düynlü qaşlarında
Azadlığın naxışı...
O istəmir baş əyə
Azadlıq düşməninə.
İstəyir sahib ola
Özü öz vətəninə!
Başı üstədən yağsa da
Güllələr neysan kimi,
Kürd yaşamaq istəyir
Bəxtiyar insan kimi.

Dağa arxalananın
Hünəri də dağ olur,
Vüqarı da dağ olur,
Səngəri də dağ olur,
Məzarı da dağ olur.
Dağ yolu pillə-pillə,
Dağ yolu cığır-cığır...
Havadan torpaq üstə
Od yağır, alov yağır...
Dağ döşündə bombalar
Toz-torpağa qarışır.
Daxmalar qatar-qatar
Məşəl olub alışır.
Yağılar qırsın deyə
Dağların insanını,
Alovla yazır yerə
Öz qanlı fərmanını...
Kürd oğlu çalmasıyla
Silib alın tərini,
Bir döyüşdə neçə yol
Dəyişdirir yerini.
Odur, başı şəlməli
Bir cavan kürd zövcəsi,
Qucağında tufəngi -
Arxasında körpəsi
Gedir, irəli gedir
Öz ərinin dalınca!
Deyir düşmən içində
Daim əsir qalınca
Ya öldürüm, ya ölüm!
Qul olub yaşamaqdan
Min dəfə xoşdur ölüm!

Mənim kürd qardaşımın
Ürəyi həycanlıdır!
Mənim ürəyim təki
Dağlıdır, hicranlıdır!
Bir parçası İraqda
Hünəriylə öyünür.
Bir parçası İranda
İntizarla döyünür.
Qoy kürd oğlu davada
Var səsiylə bağırsın.
Dünyadakı kürdləri
Köməyinə çağırınsın.
Səsinə dalğa-dalğa
Mahabad axar gələr.
Qaziməhəmməd özü
Məzardan qalxar gələr.
Yox! Kürd döyüşür... Sanki
Döyüşürəm özüm də.
Sanki silahlanıbdır
Şeirim də, sözüm də.
Cəllad! Tarixlərin də
Bəzəyidir azadlıq.
Aşiqi milyonlardır,
Bəhrəsisə abadlıq.
O gəzir səhər-axşam
Bu yer üzünü tamam...
Təbrizdə həbs olunur,
Madriddə sillələnir,
Vaşinqtonda izlənilir,
Bağdadda güllələnir.

Tutub öz yarasından
Yenə qalxır ayağa
Təlatümlü dünyanı
Gəzir...

Neçə xətlə
Gəlir qabaq-qabağa...
İndi neçə ölkədə
Yoxdursa da məskəni,
Sabah bütün yer üzü
Olacaqdır vətəni!
Mahnılar deyəcəyik
Kürd qardaşım da, mən də.
Qonaq da gedəcəyik
Hər şəhərə, hər kəndə!

1963.

UĞURLA

I

Mən demirəm, dünyada
Öz dostum özüməm tək,
Onu da qucaqlaya
Bilmirəm istəyim tək.
Yox! O şair deyiləm
Özümü tənha sanam,
Siniflər döyüşündə
Bu həsrət ilə yanam.
İndi başqadır həyat!
İyirmi milyon murad
Elə bil İran boyda
Bir sinədə yerləşir.
Birləşdikcə sıxlaşır,
Sıxlaşdıqca birləşir!

Yox, tez görəcəyəm mən
Ömrü qürbətdə keçən
Ağ saqqallı Möcüzün
Görmədiyi zamanı,
Daş zindanda Fitrətin
Dilədiyi dövranı!..

II

Düşündükcə adını,
Mənim doğma partiyam!
Qarşımda öz vətənim
Dayanır səhər-axşam.
İndi o torpaq üstə
İki yan anır səni.
Biri özünə düşmən,
Biri dost sanır səni.
Biri anır, xəyalı
Tezəcə qayıdır dala,
Qırxbeşin qışındakı
O nehzətə, o hala...
O görür, öz yurdunda
Nə rəiyət var, nə ağa!
Sən yenə milyonları
Aparırsan qabağa...
O saralır, bərk düşür
Öz yerində həycana,
Daha qırxbeşdəki tək
Qaçma bilmir Tehrana.
Biri anır, andıqca
Səndən təsəlli alır,
O Milli hökuməti
Yenə yadına salır.
Bilir, qayıtmasa da
Qırxbeşin dekabr ayı,
Fəqət mütləq gələcək
Elə bir günün tayı!

Mənim əziz dostlarım
Cəbhədə də, işdə də,
Hər anı ağır keçən
Bu axır döyüşdə də,
Nə həyəcan keçirir,
Nə də ki, təlaş edir.
Sənin bayrağın altda,
Sənin yolunda gedir!
Biri saçı ağarmış
Bir fəhlə simasında,
Təbrizin o qaranlıq,
O nəm karxanasında
Vərəqələr paylayır
Fəhlələr arasında...
Səssiz, ulduzsuz, aysız
Bir gecə yarısında
Toplayır fəhlələri
Bir ucqarda mənzilə,
Hazırlıq görür yenə
O sabahkı tətilə...
Biri yer həsrətlisi
Bir kəndli paltarıyla,
Öz sakit təbiəti,
Öz sadə vüqarıyla
Tək gəzir addım-addım
Qaradağ mahalında.
Gecə ay batan zaman
Qarlı dağlar dalında,
O yoxsul kəndliləri
Yığaraq dörd yanına,
Bir fəsil də artırır
Zəfərin dastanına.
Biri adi geyimli
Bir tələbə sayacağı,

Cadarlanmış dilində
Azadlığın sorağı,
Gəzir, qorxusuz gəzir
Təbriz danişgahında,
Xəbəri yox serin də,
O son zillüllahın da.
Sübhə qədər oxuyur
Artırır öz elmini,
Bilir o, farsların da,
Kürdlərin də dilini...

III

Mənim doğma partiyam!
Qoy deməsin bir adam
Sənə indi ya tərif,
Ya mədhiyyə yazıram.
Yox! Sənin yolunda mən
Ölümə də hazırım!
Öz əlinlə çıxartdın
Əynimdən arxalığı,
Başımdan təsəkini,
Ayağımdan çarığı...
Yalnız sənin sayəndə
Mən bəxtiyar insanam!
Əgər məni təzədən
Doğsa idi öz anam,
Yaxud dünyada min il –
Yaşasaydım, yenə mən
Ömrümün hər anını
Sənə verərdim, sənə!
Yox! Yazdığım nə tərif,
Nə də ki, mədhiyyədir!
Sənə kiçik oğlundan
Kiçik bir hədiyyədir!

Qoy burnunun ucundan
Uzaq görməyən adam,
Hər uğurlu sabaha
Könül verməyən adam,
Səksəkəli oğru tək
Gizlənilib kölgəmizdə,
Yaşamasın bir daha
Bu polad cərgəmizdə!
Ümitsizlik özü də
Düşmənidir insanın.
İnamdır ilk silahı
Döyüşdə qəhrəmanın!
Partiyam! O bayrağın
Yelləndikcə qürurla,
Sən keçilməz yollardan
Keçəcəksən uğurla!

1955.

YAXASI MEDALLI...

Mehriban görüşək ata-bala tək
Yaxası medallı Azərim* mənim!
Yenə də arxamda dayan qala tək
Günəşi tutulmuş səhərim mənim!

Vətən zülmət idi, sən isə şimşək...
Çaxdın! İşıqlandı nə qədər ürək!
Ey fəhləyə dayaq, kəndliyə kömək –
Taleyim, qismətim, dəyərim mənim!

* Milli hökumətin qurulduğu ayın adıdır.

Sən mənə nə verdin? Böyük ixtiyar!
İxtiyardan yaxşı dünyada nə var?
Təzəcə gəlsə də bağım bahar,
Şərqdə məşhur idi bəhərim mənim!

Hardasan? Kimləri soraqlayırsan,
Doğma tarixləmi qucaqlayırsan?
Niyə, məndən niyə uzaqlayırsan,
Sinəmi yandırır qəhərim mənim!

Bəlkə də qədrini bilməmişəm, de,
Yaranın qanını silməmişəm, de,
Uğrunda mərdliklə ölməmişəm, de,
Dillərə düşməyib hünərim mənim?

Hicranın uzanır hər səhər-axşam...
Fəqət yaxınlaşır sənə hər adam!
Dünən xəndək idi... Bu günsə tamam
Vətən torpağıdır səngərim mənim!

Yox! Səni keçmişdən qoparıram mən,
Yanar ürəyimdə aparıram mən...
Dövrünün üzünə qabarıram mən,
Azad həyatadır səfərim mənim!

Deyirəm, bayramım, yaxında yaşa,
Sən mənim saçımın ağında yaşa,
Həsərət gözlərimin sağında yaşa,
Dumanları yarsın nəzərim mənim...

Vətən tapdalanmış zəmi kimidir,
Yox! Qasırgadakı gəmi kimidir!
Partlamağa hazır mərmə kimidir
Təbrizim, Salmasım, Əhərim mənim!

Vətəndə nə qədər iz övladındır,
Qəzəb, mübarizə, söz övladındır!
Sənin öz övladın, öz övladındır –
Hələ qarşıdakı zəfərim mənim!

1966.

ON İKİ DEKABR

İyirmi dördün baharında
Bir daxmada yaransam da,
Gah atamın, gah anamın
Qucağında min naz ilə,
min söz ilə
Qımıışsam da, dolansam da,
Mən qırxbeşin qış günündə
Yaş səngərdə doğulmuşam.
Boz sifətli, alov gözlü
Bir səhərdə doğulmuşam.
İsti qanım lalə-lalə
Daşlar üstə tökülmüşdür.
Mənim adım dünyadakı
Mərd insanlar,
Qəhrəmanlar
Sırasında çəkilməmişdir.
O gün özü lənətlədi
İstibdadı, ehtiyacı.
Məğlub olan düşmən üstə
Gülümsədi acı-acı...
O gün özü bir tac oldu
Tariximin illərinə.
Yalnız o gün qələm verdi
Zəncirlənmiş əllərinə
Rəssamların, şairlərin,
Aşıqların, nasirlərin...

O gün özü gəzdi, dostlar,
Meydan-meydan, dərbənd-dərbənd...
Əllərində çıraq yandı,
Gözlərində səmimiyyət...
O axtardı, əzizlədi
Başsız qalan uşaqları
O gün, qovdu qapılardan
Qış nəfəsli sazaqları...
Dostlar, o gün arxalandı
Milyonların köməyinə.
Dünya gördü necə çatdı
Öz müqəddəs diləyinə –
Kəndli qardaş torpaqlarda,
Fəhlə qardaş karxanada.
Azad olan insanındı
Torpaqlar da, karxana da...
O gün, özü pozdu tamam
Məhəbbətin, ləyaqətin
Qarşısına sərhəd çəkən
Var-dövlətin, küdurətin
Qılinc dilli qərarını,
Səs keçməyən hasarını...

Fədailər qış çağında,
Tufanların qucağında,
Tarixin ağ varağında
Sərnizəylə yazdı onu!

Şah gölünün sinəsində,
Savalanın zirvəsində,
Qaradağın meşəsində
Qızıl xətlə qazdı onu!

Marağam da, Mərəndim də,
Büzgüşüm də, Səhəndim də,
Hər şəhərim, hər kəndim də
Öz bağına basdı onu!

Firidun da Fransanın
Dəbdəbəli paytaxtında –
Yaxşı gördü həyatını
Bədbəxtin də, xoşbəxtin də...
Ağaların qarşısında
İngiliscə o danışdı!
O, istismar dünyasının
Qabağında dayanmışdı...
Heyran qaldı Paris onun
Geyiminə, söhbətinə.
Qurtuluşu, səadətə,
Bir də sülhə hörmətinə...
Düşmən bir də anladı ki,
Qoca Şərqdə belə yer var.
Təzə, azad, şən növraqda
Nə istəsən təzə-tər var.
Min yol açdım radionu;
Mən dinlədim həm Parisi,
Həm Londonu, həm Tehranı...
Mən dinlədim gülə-gülə
Min yalanı,
Min böhtanı...
Bir gözümə yurdumdakı
Şən insanlar göründülər.
Bir gözümdə böhtan deyən
Serlər, merlər süründülər...

Bizi əsla qorxutmadı
Nə təhlükə, nə də əcəl.
Bayrağımız azadlıqdı,
Şüarımız beynəlmiləl!
Düşmən doğma kitabları,
Jurnalları, dəftərləri
Bir gecədə yarım qalan
Neçə-neçə əsərləri
Yığışdırdı...
Alışdırdı –
Tonqal olan neçə odda.
Bu zülümə, bu dəhşətə
Öz içində yandı od da!
Ancaq düşmən bilmədi ki,
Bir şahiddir bu dünya da,
Bir yaxşı gün, bir yaman gün
Unudulmur bu dünyada!
O uşaq ki, mərd atası
Asdırıldı dar küçədə,
Həmən günün mənasını
Anasından öyrəndi o,
Ayı batmış bir gecədə...
O uşaq ki, anası da
Göndərildi sürgünlərə,
Nənəsindən xəbər aldı
Hörmət etdi o günlərə!
Düşmən dedi unudulsun
Dekabrın on ikisi.
Məhrəm səsi, doğma adı,
Dağ siqləti, dağ çəkisi.
O gün, o gün unudulmur,
Unudulmaz, yox, inanın!

O, vətənin yaratdığı
Məna dolu bir dastanın –
Mövzusunda, məzmununda
Sətir-sətir qalacaqdır.
Epiloqu olmadısa,
Proloqu olacaqdır!..

1962.

QIZILGÜL

Bağdayam. Baxıram. Kolun üstündə
Qızılgül nə yaman pardaxlanıbdır!
Elə bil kol-koslu yolun üstündə
Qırmızı bir dəftər varaqlanıbdır.

Yox! Yox! O ürəkdir! Mehin içində
Kim bilir, kim bilir haçandan yanır.
Yarpağın, tikanın, şəhin içində
Məhəbbətdən yanır, hicrandan yanır!

Deyirlər bir zaman qızılıgüllərin
Hamısı ağ imiş...
 Bir səhər bülbül
Nəfəsi ətirli sərin yellərin –
Altda qızılgülə açmışdır könül.

Bülbül məhəbbətdən yaman alışımış,
Çırpınmış, oxumuş, gəzmiş aramsız.
Qızılgül nə dinmiş, nə də danışımış,
Xəcalət içində qızarmış yalnız.

Bəlkə ona görə dağ, dərə, orman
Əlləri çiçəkli çıxanda yaza,
Birinci görüşə tələsən oğlan
Qızılgül aparır sevdiyi qıza.

Bəlkə ona görə oğlan dinəndə
Bir an da könlünün odu sönməyir.
Qızınsa sinəsi qalxıb enəndə
Yanağı qızarıb, özü dinməyir.

1965.

ÖMÜR DƏ AXIR...

Sevgilim! Anın da qədrini bil ki,
Ömür də əriyir, ömür də axır.
Bir gəncliyin ilki, bir eşqin ilki
Nə ağızdan düşür, nə yaddan çıxır.

1950.

TANIYARAM ONU MƏN

Mən ayrıldım o gözəldən qönçələnmiş baharda,
Sevgimizin baxçasından dərmədim bir nobar da.
Mən gənc idim, duymamışdım məhəbbətin dadını,
Sonra bildim vüsəlin da, hicranın da adını.
Mən o qızı ötürəndə bu baxçadan, bu bağdan,
Yollarına çiçək səpdi körpə quşlar budaqdan.
Uzaqlarda dilə gəldi şikəstəli ney səsi,
Anaların bayatısı düşündürdü hər kəsi...
Günəş bulud rübəndini çöhrəsindən tulladı,
Öz qırmızı yaylığını üfqlərdən salladı.
O mənimlə bir körpünün kənarında görüşdü,
Dedi: – “Sanma bu görüşmək axırını görüşdü.
Biz yenə də görüşərik, vüsəl dəmi tez gələr,
Hicran dərdi çəkən qəlbin əbədilik dincələr”.
Mən bu sözü o zamandan saxlamışam yadigar,
Könlüm hərdən tutulanda qınamayın, a dostlar,
Nə qədər ki, qovuşmayıb ürəyimin parası,
Ağlamaqdan saralacaq gözlərimin qarası.
Gözlərimlə görməsəm də tanıyaram onu mən,
Dodağının gülüşündən, nəfəsinin ətrindən...

Təbriz, may, 1946.

İNDİ DEYİRSƏN Kİ..

Bir aysız axşamda ayrı düşəli
Alnıma xətt düşmüş, saçlarıma dən.
Səni unutmaram, Təbriz gözəli,
Min il ayrılıqda yaşasam da mən!

Mənim xatirimdən çıxmamış yenə
O sevimli çöhrə, o qara gözlər.
Dərbəndin başında yanaşib mənə
Fənər işığında dediyin sözlər:

– “Yenə daxmaları gəzir ajanlar,
Hələlik daldaya çəkil bir qəder.
Səni hansı yerdə tapsa düşmanlar
Ya zindana atar, ya dara çəkər.

Dünən bir şairi müqəssir tək
Həyət qapısına dartmış dörd adam.
Alçağın birisi dolu tüfəngi
Şairin başına boşaltmış tamam...

İndi nə üzə çıx, nə gözə görün,
Qoy düşmən axtarsın əlində çıraq.
Sənin gənc həyatın, mənalı ömrün
Yenə öz xalqına lazım olacaq!

Sən harda olsan da, gizli döyüşü
Davam etdirməkçin yaşamalısən.
Bu aysız axşamı, axır görüşü
Qartal xəyalında daşimalısən!”

O zamandan bəri mənim sinəmdə
İki odlu ürək yanır baş-başa.

Bəzən sevinc ilə, bəzən də qəmdə
Gələcək eşqilə döyünür qoşa.

Lakin nə mən səndən xəbər tuturam,
Nə də ki, sən məndən soraq alırsan.
Kim bilir, bəlkə də hər səhər-axşam
Yollara göz dikib fikrə dalırsan?!

Deyirsən: “Görəsən indi sevgilim
Harda, hansı dağın qucağındadır?”
Özüm hansı yerdə olsam da, könlüm
Səninçin ağ günlər sorağındadır!

Deyirsən: “Dünyada bütün nemətdən
İlk eşqi müqəddəs tutur hər insan.
Bəs mənə nə qaldı ilk məhəbbətdən?
Bir sevimli körpə, başsız xaniman...

Nə çoxdur zamanın həftəsi, ili,
Başa gəlmədimi verdiyin vədə?
Qoyma gəncliyimi hicranın əli
Təzə çiçək kimi vaxtsız məhv edə!

Haçandır gəlməyir sorağın, səsin,
Bəlkə həmişəlik untdun məni?”
Nə deyim, sevgilim, qoy könül desin,
Unuda bilərmə sevən-sevəni?!

Demə səndən ayrı, səndən uzağam,
Gecəli-gündüzlü ürəyimdəsən!
Mən azadlıq deyə çarpışacağam,
Ürəyimdə vətən, ürəyimdə sən!

SEVGİLİM

Mən qızıl səhəri aydın görəndə,
Gəlir gümüş sazım şura, sevgilim!
Günəş ağ saçımı göydə hörəndə
Sən qara zülfünü dara, sevgilim!

İkiyə ayrıldı doğma bir diyar,
Arada daş deyil, su çəkdi hasar.
Minlərlə qapını döyəndə bahar,
Mən düşdüm quşbaşı qara, sevgilim!

Ancaq dar gündə də Vətəni sevdim,
Baharı xoşladım, gülşəni sevdim.
Gözəllər içində tək səni sevdim,
Açdım öz könlümü yara, sevgilim!

Sarsıda bilmədi nə hicran məni,
Nə zəncir, nə qandal, nə zindan məni.
Həsretin yaşatdı hər zaman məni,
O qıldı dərdimə çarə, sevgilim!

Gözümdən getmədi bir an surətin,
Dilimdən düşmədi şirin söhbətin,
Qəlbimdə sönmədi od məhəbbətin,
İstəsən aç onu ara, sevgilim!

Səndən ayrılaraq uzağa düşsəm,
Yağışa, dumana, sazağa düşsəm,
Döyüş meydanında torpağa düşsəm,
Silah al, sən də gəl ora, sevgilim!

Narın əllərinlə yoxla köksümü,
Loğman ol, hər dərddən saxla köksümü,
İpək tellərinlə bağla köksümü,
Onu incitməsin yara, sevgilim!

Yox, səndən düşməyəm bir də aralı,
Nə sən tək olarsan, nə mən yaralı.
Biz al bəzəyəndə doğma mahalı,
Düşmənlər geyəcək qara, sevgilim!

1945.

İSTƏK

Təzə il ömrümü uzadır... Ancaq
Yaşımın üstünə bir yaş da artır.
Sevgilim! Sənə sə vüsaldan qabaq
Nə əlim yetişir, nə səsim çatır.

Araz axır... axır... şair yoldaşım
Çayı bir qədəhdə içmək istəyir.
Səni qurtarmaqçın öz qan qardaşım
Dalğalar içindən keçmək istəyir.

Bir çay qılıncmıdır, kəsib aranı
İkiyə bölmüşdür ana torpağı?
Xəyalım dolanıb dağı, aranı,
O sahilə qonur qartal sayağı.

Səni soraqlayır, əzizim, səni,
Dalğalar gah coşqun, gah da lal keçir.
Həsretin yanına çəkdi cə məni,
Könlümdən neçə hiss, neçə hal keçir.

Yazda yaşadığın evin yanında
Daşdan süzüləydim buz çeşmə kimi.
Sədəf daşlarımı dişin yanında
Yaxana düzəydim ağ düymə kimi.

Könlündən bir gözəl nəğmə keçəndə
Deyəydin... Çəmənə səsin düşəydi...
Ya əl-üz yuyanda, ya su içəndə
Öz büllur aynama əksin düşəydi.

Yayda hərərətdən torpaq qızanda
Mən göydə qartal tək qanad çalaydım.
Lalə yanağından tərini sızanda
Başının üstünə kölgə salaydım.

Payızda orağa dönən hilal tək
Soyuq buludları yarıb axaydım.
Pəncərəyə qonan sakit xəyal tək
Pərişan halına gizli baxaydım...

Yox! Susanda yel də, yarpaq da, səs də,
Qapını xəlvətcə açıydım gecə.
Dan ulduzu olub başının üstə
İlhamlı ürəyim yanaydı təkə.

Görəydim necəsən, könlümün yarı,
Hicrana tablayıb dayanırmısan?
Sən də mənim qədər heç gecə yarı
Öz şirin yuxundan oyanırmısan?

Qışda şeirə dönən məhəbbətilə
Sinəmi açıydım mən varaq-varaq.
Bir şair könlümün hərərətilə
Həm sən isinəydin, həm sönmüş ocaq.

Kim bilir, bəlkə də bir sərxoş ajan
Səni həbs etmişdir qürub zamanı.
Məni mənzil-mənzil axtaran sərvan
Səndən soruşur ki, sevgilin hanı?

Cənab yumruğunu döydükcə mizə,
Sən mərd dayanırsan yad qabağında.
Hər gülünc suala, hər yalan sözə
İstehza duyulur gül dodağında.

Bəlkə başı açıq, ayağı yalın,
Sən sürgün yolunda dustaq gedirsən?
Gözəlliklər yurdu doğma mahalın
Hüsnünə son dəfə vida edirsən?

Bəlkə sən getdikcə biləklərinde
Zəncirlər səslənib iz salır dərin?
Sənin sirlərin də, diləklərin də
Özünlə gedirlər... Bilinmir yerin.

Bəlkə al günəşin batdığı yerdə
O ilk sevgimizi axtarır gözün?
Gecə yer üzünə çəkəndə pərdə,
Yalnız ürəyinə sirdaşsan özün!

Bəlkə ay doğanda sən ağ əlinlə
Qara tellərini daraqlayırsan?
Sən nişan üzüklü yumşaq əlinlə
Şeir dəftərimi varaqlayırsan?

Bəlkə gül nəfəsin solğun əksimi
Canlıya döndərir dodaqlarında?
Elə o dəqiqə məhrəm səsimi
Eşitmək istəyir qulaqların da.

Mehriban sinəni didəndə tələş,
Bir ümid könlünə qüvvət axıdır.
Gözlərindən düşən iki damcı yaş
Hicran kəlməsini pozub dağıdır.

Tarixə dönsə də uzun nisgilin,
Həmişə təzə-tər diləyin haqdır!
Səndən ayrılsa da şair sevgilin
Neçə kitabıyla dünyada sağdır!

O qılınc Arazı boz dəmir kimi
Döyüb bu torpağa-daşa qatacaq.
Hicrandan yoğrulmuş bir zəncir kimi
Vüsəlin qolundan qırıb atacaq.

Təbrizin, Salmasın, Xoyun, Mərəndin
Zəfər kürsüsündən gələcək səsim!
Müdrək Savalanın, məğrur Səhəndin
Başından dumanı siləcək səsim!

Sən məni yurdumda alqışlamağa
Köhnə dostlarımdan tez görəcəksən!
Nakam sevgilinə bağışlamağa
Gülüstan bağından gül dərəcəksən!

O bayram libaslı gül növrağını
Əlinlə qarışıq iyləyəcəyəm!
Göz yaşına batmış hər yarpağını
Müqəddəs təbərrik eyləyəcəyəm!

Yox! Yox! Dəstə-dəstə ulduz qonası
Öz məğrur başına səpəcəyəm mən.
Hicranlı-vüsəllü sevgi aynası
Ala gözlərindən öpəcəyəm mən...

Şuşa, 1949.

ALA GÖZLƏR

Gecə mənə baxdın bir mələk kimi,
Çaldı gözlərimi ala gözlərin.
Könlümdən şığıyıb bir şimşək kimi
Az qaldı canımı ala gözlərin.

İndi hər birimiz bir diyardadır,
Dalğın baxışların intizardadır,
Deyirsən: görünmür, bəs o hardadır?
Baxır məlul-məlul yola gözlərin.

Təbrizin yolları burma-burmadır,
Yol çəkən gözləri yollar yormadı.
Bəs nədir illəti? Kimsə sormadı
Nə üçün düşüb o hala gözlərin?!

Hər insan qəlbində bir arzu olar,
Ona etiqadsız tamarzı olar.
Sən hələ cavansan, kim razı olar
Qara torpaq altda qala gözlərin.

Əgər həsəd çəksə aləm qaşına,
Naməhrəm dəyməsin məhrəm qaşına.
Uzun hörüyünə, qələm qaşına
Gərək bir keşikçi ola gözlərin.

Ya xəzan küləyi, ya sarı yarpaq
Sənə ölümümdən gətirsə soraq,
Xatırla dostunu, inanma ancaq,
Qoyma buludlanıb dola gözlərin!

Sanma gözlərimdən elim uzaqdır,
Cananın əlindən əlim uzaqdır,
Həyat aşiqindən ölüm uzaqdır,
Sənin də görməsin bəla gözlərin.

Görsə tanımazmı göz aşiqini,
Bu sənət vurğunu, söz aşiqini.
Gözəl qız! İstəyəm öz aşiqini
Arabir yadına sala gözlərin.

Mərdəkan, 1947.

MƏNİ XATIRLA

Həyat gülüstandır, insansa çiçək,
Mənzili uzaqdır, ömürsə gödək...
Sinəmdə susarsa nəğməli ürək,
Məni xatırla!

Məsum uşaqları sevsə bir adam,
Özü uşaqlığı itirsə tamam,
Nə mükafat görsə, nə də ki, ənam,
Məni xatırla!

Təzə şeir deyə könlün ac olsa,
Bir təmtəraqsız ad şeirə tac olsa,
Şəvə saç yerinə gümüş saç olsa,
Məni xatırla!

Baharda bağ-bağça ətir qoxusa,
Bülbül öz köksünü gülə toxusa,
Müğənni Vahiddən qəzəl oxusa,
Məni xatırla!

Doğma yatağında coşanda sular,
Köpürə-köpürə daşanda sular,
Sakit sahilini aşanda sular,
Məni xatırla!

Dağların başından duman qaçanda,
Qartal yuvasından qalxıb uçanda,
Dostlar bulaq üstə süfrə açanda,
Məni xatırla!

Məslək yoldaşından ülfət umanda,
Məhəbbət, qüdsiyyət, hörmət umanda,
Sədaqət, ədalət, hikmət umanda,
Məni xatırla!

Bir şair doğma yurd xiffəti çəksə,
Şeirində nə qədər surəti çəksə,
Könlündə azadlıq həsrəti çəksə,
Məni xatırla!

Gənclər gülə-gülə nəğmə deyəndə,
Hicrana bir daha gəlmə deyəndə,
Məndən də bir-iki kəlmə deyəndə,
Məni xatırla!

Yolun yaz nəfəsli səhərə düşsə,
Təbrizə, Zəncana, Əhərə düşsə,
O tayda nə qədər şəhərə düşsə,
Məni xatırla!

1970.

DÜŞÜNCƏLƏR

Gecə keçir, ay batır, ülkər axır yerindən,
Hamı yatır, bayırdan nə səs, nə səmir gəlir.
Mənsə öz gəncliyimi düşündükcə dərinədən
Nə kipriyim qovuşur, nə ürəyim dincəlir.

Odur, öz uşaqlığım... Həyatın məşəqqəti...
Göz yumdu iki insan, biri mənə qalmadı.
Nə ana nəvazişi, nə ata məhəbbəti
O uğursuz həyatda mənə nəsis olmadı.

Mən isə şair oldum, sənətimi satmadım
Hər alçağa, dəniyə, satqına, vicdansıza.
Nə də ki, öz eşqimi ayaqlara atmadım,
Könlümü bağışladım qumral gözlü bir qıza.

Ömrümüzdən ayrılır dəqiqə də, saat da,
Ötən anlar əzizdir bizə canımız qədər.
Mənsə o dar daxmada, o sirdaşsız həyatda
Darıxardım, nə zaman açılacaqdır səhər?

Sevgilim, yadımdamı o günlər, o görüşlər?!
Sən oxuyardın... Səsin dərbəndə yayıladı.
Sənin gül dodağında təbəssümlər, gülüşlər,
Mənim qəmli gözümdə sevinclər duyulardı.

Düşünürəm, indi sən gəzib neçə diyarı
Soraqla axtarırsan məni qarda, küləkdə.
Lakin bunu unutma, ey könlümün dildarı,
Məhəbbət gözdə deyil, ürəkdədir, ürəkdə!

Hansı yerdə dolaşsam, hansı mahalda qalsam
Sən mənim ilk sevgilim, mənim ilk həmdəməmsən!
Hansı bayramda gəzsəm, hansı məclisdə olsam
Sevinəndə sevincim, qəmlənəndə qəməmsən.

İnanmasan bircə yol otağıma ayaq bas,
Qonağım ol baharın aylı bir gecəsində.
Başını köksümə qoy, ürəyimə qulaq as,
Sən duyarsan səsini onun döyünməsində.

Qazansaydım xalqımın hörmətini, xətrini,
Yaşasaydım yurdumun qadir sənətkarı tək,
O zaman hər şeirimizin ən mənalı sətrini
Sənin mərmər boynuna taxardım mirvari tək!

Mən indidən görürəm, gözəl bir yaz axşamı
Sən gəzirsən Təbrizin Sərdar xiyabanında.
Fərəhlə keçirirsən müqəddəs bir bayramı,
Sevgilin bir yanında, körpən də bir yanında.

1947.

SƏNİN XƏTRİNƏ

Dünya zülmət olsa başdan-ayağa,
Deyərəm fanaram sənin xətrinə.
Yenə də görməsən, dönüb çırağa
Əlində yanaram sənin xətrinə.

Bu qoca dünyada nə qədər sağam,
Bütün zülmətlərin üzünə ağam!
Vüqarla dayanan qarlı bir dağam,
İstəsən sınaram sənin xətrinə.

Keçmişim kədərlə dolu olsa da,
Könlüm məhəbbətin qulu olsa da,
Yolum məşəqqətlər yolu olsa da,
Arabir anaram sənin xətrinə.

Yayda su axtarsan, selə dönərəm,
Sərin meh diləsən, yelə dönərəm.
Qışda gül soruşsan, gülə dönərəm,
Yaxana qonaram sənin xətrinə.

Mən donmaram qışdan, yanmaram yaydan,
Keçərəm dərədən, qayadan, çaydan...
Büllur əvəzinə mən sənə aydan
Bir ayna yonaram sənin xətrinə.

Yazdım məhəbbətin kitabını da,
Nə qədər görüşün hesabını da...
Tək nəşəni deyil, əzabını da
Səadət sanaram sənin xətrinə.

1973.

SARI QIZ

Yüz il qələm çaldı şeir yazanlar,
Qara saç, qara qaş, qara göz dedi.
Sarı sifətdənsə naşı insanlar
Nə kəlmə yaratdı, nə də söz dedi.

Sənin də sifətin sarıdır, afət,
Yanaqları zərli dan yeri kimi.
Sarıdır... Nə zərər... Gözəldir fəqət
Şəfəqdən yoğrulmuş bir pəri kimi.

Yazı sevirik ki, o gələn zaman
Güllər yarpaq açır, ağaclar çiçək.
Yaşillıq içində zəmi, bağ, bostan
Bol bəhrə yetirir... Vaxtında dərək.

Ancaq təbiəti soyub talayan
Qızıl payızı da sevirik axı.
Çünki hər addımda nə qədər əlvən
Tablolar yaradır o xəzan çağı...

Saçlar buğda dərzi, dodaq yanar köz...
Gözlər qoşa ırmaq... Susadır məni.
Min qara saç görsəm, min qara qaş-göz,
Tək səni sevirəm! Sarı qız, səni!

De, necə sevməyim! Könülə girən
Məhəbbət ən böyük Tanrı deyilmi?
Yerə də, göyə də gözəllik verən
Günəşin özü də sarı deyilmi?

Fevral, 1960.

DE, NİYƏ DUYMAYIRSAN?

Dünən uzun səfərdən yorulan günəş yatır,
Hələ açılmamışdır qığılıcı kipiqləri!
Keşikçisi olduğu torlu bürkünü dartır
Torpağın dodaqları, küləyin yelpikləri...

Aynalı küçələrdə nə tüstü var, nə də toz,
Bağçalarda sərin şəh hələ qurumamış, yox!
Yenə yol üstə səni gözləyirəm, həkim qız,
Ah, sənintintizarın görüşündən daha çox...

Günəş qalxır... Qılçıqlı əlləriylə Xəzəri
Daş-qaşlarla bəzəyir... O yerin heyranıdır.
Parıltılar içində mavi suyun üzəri
Dünyada ən dəyərli bir zərgər dükanıdır...

Yox, yox, o hüsnünlə sən daha qəşəngsən... Məni
Nə günəş valeh edir, nə də ki, gözəl Xəzər.
Gəlsən də, gəlməsən də gözləyəcəyəm səni...
Həsrətin də şirindir axı, vüsəlin qədər.

Birdən görürəm səni... Bir od düşür canıma,
İndi həm mənə yaxın, həm də məndən uzaqsan.
Sən gəlirsən... Gəlirsən... Lap çatırsan yanıma,
Gözləyirəm, bəlkə də sən mənə baxacaqsan...

Yox, daha da dikəldib sən şahanə qəddini
Saymazyana keçirsən... Heç məhəl qoymayırsan.
Sən ki, yaxşı duyursan hər xəstənin dərini,
Bəs mənim bu dərini de, niyə duymayırsan?

May, 1959.

AY QIZ

Bilirəm, hüsnünün heyranı çoxdur,
Mənəm bu meydanda mərdana, ay qız!
İnan ki, mənim tək aşiqin yoxdur,
Gərək aşiq olan odlana, ay qız!

Könlüm saçlarının arasındadır,
İstəsən axtar, gör harasındadır.
Gör dərni hansı bir yarasındadır,
Qoy əlinlə çatsın dərmana, ay qız!

Ovçu yaranıbdır xumar gözlərin,
Aşiqin bağına cumar gözlərin...
Oduna yanmayan yumar gözlərin
Sevgiyə, həyata, cahana, ay qız!

Sinəm bir dənizdir, fanar ürəyim!
Özünə səni dost sanar ürəyim...
Sanma ki, şüşə tək sınar ürəyim,
O yalnız möhtacdır canana, ay qız!

Qoyma fərağında intizar məni,
Məzəmmət etməsin qoy əğyar məni,
Ya öldür bu dərddən, ya qurtar məni,
Düşməyim bir daha hicrana, ay qız!

Sentyabr, 1946.

GÖZLƏR

Səni yenə o yerdə
Gördüm mavi gözlü qız.
Təbrizli gözəlləri
Düşündüm ixtiyarsız...
Axı Təbrizdə çoxdur
Mavi gözlü gözəllər.
Sərv boylu gözəllər,
Şirin sözlü gözəllər.
Yaşmaq üstündən süzür
Dağı, dərni, çölü.
Bir gözü Göy göldür, ah,
Biri Urmiyə gölü...
Min ürəyə sığışmaz
Xiffəti o gözəlin.
Ayrılıq həsrətidir
Həsrəti o gözəlin.
Sənin mavi gözlərin
Dayaqdır bir-birinə.
Fəqət o doğma göllər
Uzaqdır bir-birinə.

Gözəl qız! O göllər də
Gözləridir vətənin.
İndisə nisgilidir
Hərəsi bir məskənin...
Deyirəm ki, nə ola
Diləyimiz gül aç.
Nisgil dönüb kölgəyə
Mavi gözlərdən qaça.
O göllər də birləşə
Sənin gözlərin kimi.
Vətənin qoynundakı
Doğma izlərin kimi...

1970.

NİŞAN ÜZÜYÜ

Yadımdadır hər yay, payız, qış, bahar
O gözəl qız ilə rastlaşardım mən.
Lakin nə söz deyər, nə də danışar,
Nə dəki, yaxından dostlaşardım mən.

Geriyə udardım ikicə sözü,
Deyə bilməzdim ki, sevirəm səni.
Gizli saxlayardım eşqimi düzü,
O düşündürərdi hər zaman məni.

Bir gün ziyafətədi. Gördüm o nigar
Bəzəkli salonda gəzinir aram,
Əynində ağ güllü bir yaşıl paltar,
Yanında nə tanış, nə başqa adam...

Masalar bəzəndi. Əyləşdi hamı.
Mənimlə üz-üzə o da əyləşdi.
Unutdum aynadan baxan axşamı,
Axı qarşımdakı canlı günəşdi...

Qonaqlar söz alıb danışdı tək-tək,
Sağlıqlar deyildi, qədəhlər qalxdı.
Nəsə xatırlayıb birdən o mələk
Köhnə bir tanış tək üzümə baxdı.

Bəlkə elə burda o al yanağa
Öz məhəbbətini mən açım deyər,
Yerimdən tələsik qalxıb ayağa
Büllur qədəhimi qaldırdım göyər.

Sonra min hörmətlə, min nəzakətlə
Onun qədəhinə vurmaq istədim;
Vurdum... O, baş əydi səmimiyyətlə,
Etiraz etmədi. – Sağ olun, – dedim.

Bir təbəssüm gəzdi gül dodağında,
Bəs mənim gözlərim niyə qamaşdı?
Qızın nazik, yumşaq, ağ barmağında
Elə bil alışan oda sataşdı...

Onun barmağında elə parlayan
Nişan üzüyüdü, nişan üzüyü!
Heyrətdən az qala çaşdım o zaman,
Nə qızı eşitdim, nə də səs-küyü.

Birtəhər oturdum... Bu vəziyyətə
Sanki qah-qah çəkdi ulduzlu gecə.
Qız duydu... Gecikmiş bir məhəbbətə
Başımı buladı yalnız xəfifcə...

Oktyabr, 1958.

ALDANMIŞ MƏHƏBBƏT

I

Mən hansı bir məclisdə
Şeir oxuyan zaman
Görədim o dilbəri
Şən, qayğılı, nigaran...
O ala gözlərini
Düz ağzıma dikərdi,
Arabir dolandırıb
Kağızıma dikərdi.
Pıçıldadı arabir,
Qımışardı arabir,
Yanağı lalə-lalə
Alışardı arabir...
Elə ki, qurtarardı
Şeir məclisi tamam,
Elə ki, təbrik üçün
Gələrdi neçə adam,
O gözəl qız birinci
Əllərimi sıxardı.

Bu dəfə ağzıma yox,
Gözlərimə baxardı.
Mən də töhfə aldığım
Gülləri, çiçəkləri,
Təzə-tər yarpaqlara
Bükülən diləkləri
Uzadardım o qızın
Mehriban qucağına,
Bu zaman bir təbəssüm
Qonardı dodağına.

II

Nə gizlədim, nəhayət
Təbrik, danışıq, ülfət
Asta-asta əridi
Alovlu diləyimdə,
Məhəbbət heykəlinə
Çevrildi ürəyimdə!
Axı bəzən məhəbbət
Hörmətdən də yaranır,
Qayğıdan da yaranır,
Ülfətdən də yaranır.

III

Şeir gecəsi idi...
Mən də oxudum şeir.
Məclis dağıldı...
Yenə
Gəldi gül, gəldi ətir.

Gəldi dediyim qız da,
Məni təbrikə gəldi.
İti baxışlarıyla
Şair könlümü dəldi.
Yenə də gülə-gülə
Ona verdim gülləri.
(Necə də yaraşır
Dəmətə ağ əlləri!)
Dedim baxtın açılısın
Bu tər çiçəklər kimi.
Dedim... Əsdi ürəyim
Sevən ürəklər kimi.
Dedim dolu sinəmdə
Yurd salıbsan axı sən,
Yüz mənəli kitaba
Müəllif olunca mən,
Təkcə sənənin ömrünün
Dastanını oxuyan
Bir oxucu olaydım!
Sözlərimin ətrini
Tellərindən alaydım!
Dedi: – unut məni sən,
Başqa sevdadayam mən!
Hər qayğı sevgi deyil,
Hər hörmət sevgi deyil,
Hər görüş sevgi deyil,
Hər ülfət sevgi deyil!
Mən səni sevməyirəm
Eşqin əsiri kimi.
Yox! Sevirəm yurdumun
Sadə şairi kimi...

Dedi.
Getdi. Nə özü,
Nə də ki, əksi qaldı.
Fəqət qulaqlarımda
Mehriban səsi qaldı.

1950.

ÖZÜNLƏ APAR

Get, sevgilim. Ancaq unutma bunu,
Hicran eşq oduna səpilən yağdır.
Mehin, məhəbbətin, eşqin odunu
Daha da şiddətlə yandıracaqdır...

Dözərəm hicrində, dözərəm, gülüm,
Ayrılıq sıxsax da nə qədər məni.
Fəqət dil bilməyən divanə könlüm
Ağlayar, sızlayar, incidər məni...

Yaralı quş kimi hələ indidən
Bax, könlüm çırpınır, tutmayıq qərar.
Əgər istəsən ki, rahat qalım mən,
Al, bu könlümü də özünlə apar!..

May, 1946.

KAŞ...

Bir gəncə dedilər ki,
Bir vaxt istədiyini qız
Nə dili tənəlidir,
Nə də ki, ürəyi buz.

Nə olsun özgəsinə
Verilibdir o gözəl.
Gülsayağı könülsüz
Dərilibdir o gözəl.
Bir əl dəysə qırılar
Kövrək bir güzgü kimi.
Yeri, göyü ağladar
Nakam bir sevgi kimi.
Dünən bir toyda idik,
O qız səni anırdı,
De, kim bilir bəlkə də
İçin-için yanırdı.
Yaman etibarlıdır,
Öyün eşqinlə, öyün!
Sevgi timsalı olan
Sənin nişan üzüyün
Gəzməsə də o qızın
Şirmayı barmağında,
Yenə də sənin adın
Gəzirdi dodağında.
Gəncin qartal xəyalı
Uçub getdi dərinə.
Dedi nə gizlədim mən,
Kaş adımın yerinə
Gözəllər seyrəngahı
Bu vətən torpağında
Busələrim gəzəydi
O qızın dodağında...

1973.

HƏYATIM BOYU...

Görüş zamanları bir pəri kimi
Sən mənim könlümə nələr andırdın?
Alışib-qızaran dan yeri kimi
Bağrımın başında bir od yandırdın.

Qarlı dağların da sərin çeşməsi
Soyuda bilmədi o yanar odu.
Hər çoban mahnısı, hər tütək səsi
Mənə yalnız quru təsəlli oldu!

Niyə görüşürük bir daha, niyə?
Biryolluq susdumu sevginin dili?
Məhəbbət qadirdir axı hər şeyə,
Niyə pis fal açır taleyin əli?

Qoy açsın! Mənim də həyatım boyu
Könlümdəki atəş yanar... Əksilməz!
Neçə qışın qarı, ümmanın suyu
Bir yerə yığılsa söndürə bilməz!

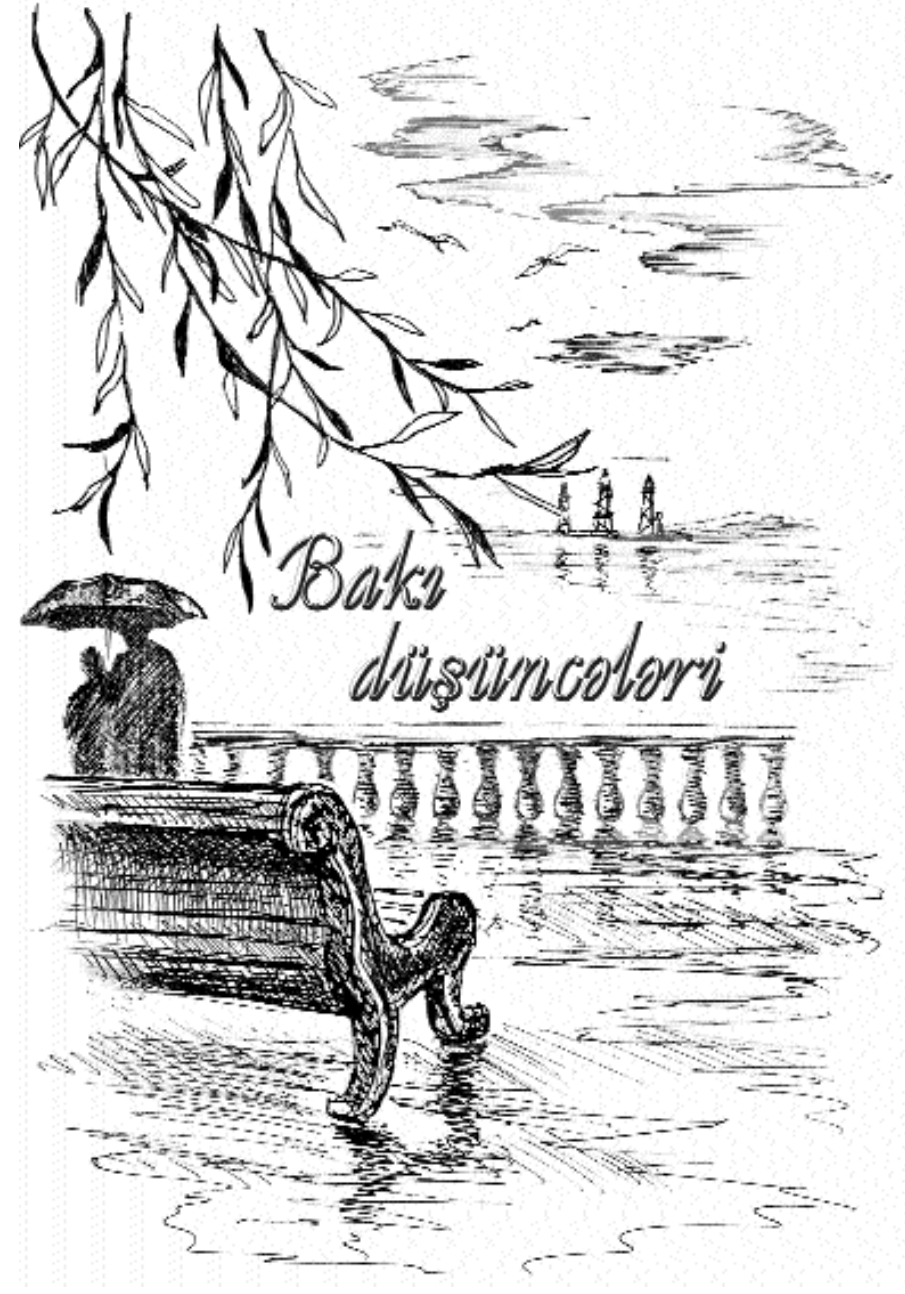
İstərəm hər zaman mehriban olaq,
Sevişək, yaradaq, yaşayaq qoşa!
Dünya qocaldıqca biz cavan qalaq,
Nə tarixə baxaq, nə də ki, yaşa.

İstərəm gündüzlər yanaqlarında
Odlu könlümüzün şöləsi yansın.
Qönçəyə bənzəyən dodaqlarında
Təbəssüm görünlər məni də ansın!

İstərəm gecələr baxam gözüne
Qabağımda yanan qoşa ulduz tək.
Ay keşik çəkəndə göyün üzünə
Sən başım üstündə otursan tək.

İstərəm uşaq tək dizinin üstə
Baş qoyam, uzanam, yatam, dincələm...
İstərəm son anda, axır nəfəsdə
İsti qucağında can verib öləm.

May, 1950.

ZƏFƏR NƏĞMƏSİ

Əziz Azərbaycan, bir töhfə sazla
Bayram paltarını geyinib bəzən.
Salamlı, çiçəklə, şeirlə, sazla
Günəşi qarında istiqbal et sən.

Gəlsin inanmayan gözüylə görsün
Odlar yurdundakı bu təntənəni.
Daha təmtəraqlı ən səfali gün
Əl edib indidən çağırır məni.

Ey zəfər yolçusu! Sən də düş yola,
Böyük ideallar ardınca yeri.
Bu xalq öz canıyla, öz varlığıyla
Döyüşdə qazandı azad günləri.

Burda ömür sürən sadə adamlar
Nə çörək, nə paltar həsrətindədir.
Hər alim, mühəndis, nəqqaş, bəstəkar
Yaşamaq, yaratmaq niyyətindədir!..

Bakı bir aləmdir, göz işlədikcə
Buruqlar görünür bir orman kimi.
Qoynunda ulduzlar yanır hər gecə
Sinəsi naxışlı asiman kimi.

İnqilab beşiyi qocaman şəhər,
Gələcək naminə dastanlar yarat!
Burdan keçəcəkdir Şərqə sərəsər
Azadlıq, istiqbal, səadət, həyat!

Bakı, 1947.

HƏMİŞƏBAHAR

Ağ vərəq üstündə gəzdikcə qələm,
Şeirə damla-damla xatirə yağar...
Bahar həsrətlisi ağsaçlı nənəm
Bakıya deyərdi həmişəbahar.

O gün ki, hörmətlə mən ayaq basdım
Bu doğma torpağa, gözəl şəhərə,
Könül də bağladım, qulaq da asdım
Dodağı nəğməli mavi Xəzərə.

Sandım ki, Xəzərin pıçıltıları
Neçə diləyimin tərənnümüdür.
Suda şəfəqlərin işıltıları
Körpə ilhamımın təbəssümüdür.

Bir vaxt Təbrizdəydim, indi Bakıda,
Bir ürək döyündü iki sinədə.
Ömür məhəbbətlə dindi Bakıda,
Dedi qurban olum ikisinə də!

Dedim taleyimin güzgüsü hanı?
Xəzər parıldadı bəxt aynam kimi.
Dedilər könlünün sevgisi hanı?
Mən sevdim Bakını öz anam kimi.

Mən sevdim günəşli sahilləriylə
Dumanlı-çiskinli havasını da!
Sevdim aynabəndli mənzilləriylə
Xırdaca göyərçin yuvasını da!

Mən sevdim dar-enli küçələrilə
Genişlik timsalı meydanını da.
Sevdim çilçıraqlı gecələriylə
Üfüqdə dağılan toranını da.

Mən sevdim bürkülü istiləriylə
Sərinlik gətirən dənizini də.
Sevdim buruq-buruq tüstüləriylə
Yasəmənini də, nərgizini də.

Mən sevdim mülayim təbiətiylə
Narahat dolaşan küləyini də.
Sevdim bu gününün həqiqətiylə,
Sabahkı müqəddəs diləyini də!

Mən dağüstü parkın ətəklərində
Sanki dolaşıram dağ meşəsini.
Duyuram şəbnəmlə çiçəklərində
Mehriban Təbrizin “Bağmeşə”sini.

İlham da alıram yaz çağlarından
Nə qədər bayramda, nə qədər toyda.
Yaşıl Mərdəkanın gül bağlarından
Qızılıgül dərirəm piyalə boyda.

Ağ vərəq üstündə gəzdikcə qələm,
Şeirə damla-damla xatirə yağar.
Bahar həsrətlisi ağsaçlı nənəm
Bakıya deyərdi həmişəbahar!

1976.

BAKI DÜŞÜNCƏLƏRİ

Bakı!

Şöhrətisən Azərbaycanın,
Mədənin, zavodun, bağın gözəldir.
Dünyaya zinətdir min-min dastanın,
Fəqət ilk dastanın beynəlmiləldir!

Bir zaman şimşəklər çaxıb başında,
Döyüb səni yağış, döyüb səni qar...
Sənin torpağının hər qarışında
Dahi insanların ayaq izi var...

Sən fəhlə nəfəsli, alim zəkalı,
Şair təbiətli şəhərimizsən!
Sən qaynar həyatlı, bahar timsallı,
Üfüqü günəşli səhərimizsən!

Bəxtiyar görünür güllər içində
Nizami, Füzuli, Natavan, Sabir...
Bəlkə də, bəlkə də ellər içində
Şeir düşünürlər hüsnünə dair...

Başı karvan-karvan buluda dəyən
Dağ boyda binalar şah vüqarındır.
Sənə səhər-axşam nəğmələr deyən
Xəzər ən sevimli nəğməkarındır.

Yox, Xəzəri sənsiz, səni Xəzərsiz
Xəyalə gətirmək çətindir, Bakı!
İnsansız, şəhərsiz, işsiz, zəfərsiz
Xəzərin özü də yetimdir, Bakı!

Qoy məni dinləsin neçə min şəhər,
Göstərsin dünyaya daş-qaşlarını!
Sən isə, sən isə qürurla göstər
Daş-qaşlar daş-qaşı "Neft Daşları"nı...

Sən fəhlə nəfəsli, alim zəkalı,
Şair təbiətli şəhərimizsən!
Sən qaynar həyatlı, bahar timsallı,
Üfüqü günəşli səhərimizsən!

1964.

BAKI, DİNLƏ MƏNİ

Bakı, sən dünənki qara paltarlı
Sakit, tozanaqlı, hisli şəhərsən.
Bakı, sən bu günkü yaşıl baharlı
Vüsətli, vüqarlı, səsli şəhərsən!

Səni görməyənlər Bakı deyəndə
Neft dedi, tanındın bir sərvətinlə.
İndi sən dayanıb ləpədənə,
Dünyanı gəzirsən min nemətinlə.

Sənin maşınların Ərəbistanın
Qumlu çöllərinə həyat aparır.
Sənin nəğmələrin Amerikanın
Konsert zallarında həycan qoparır.

Qırmızı alovlu sobaların da
Günəş şüasının parıltısıdır.
Gecələr sayrışan lampaların da
Yanan ulduzların parıltısıdır.

Bakı, şənin sığmır yer ilə göyə,
Sən Qərbə tanışsan, Şərqə bəllisən!
Sərhəddən o yanda azadlıq deyər
Döyüşən xalqlara bir təsəllisən!

Mənim həmvətənim bir vaxt sükutla
De, azmı tər töküüb mədənlərinde,
Zümrüd köynəkləri qara mazutla
Zolaq-zolaq olan çəmənlərinde?

Oxuya bilməyib qəm çəkə-çəkə
Böyük dahilərin sətirlərini.
Kim bilir, həyatdan öyrənib bəlkə
Dönməz inqilabçı fikirlərini.

(Eh, qanlı tarixin keşməkeşində
Nələr görməyibdir anamız vətən?)
Bəlkə də azadlıq nümayişində
O imiş sıranın önündə gedən?!

Bəlkə işdən çıxıb əzan zamanı
Hop-hopu axtarıb şəhər boyunca,
Dərdini hamıdan düzgün yazanı
Tapsın, qucaqlasın, öpsün doyunca.

Bəlkə qonaq gedib o, Nərimana*
Kiçik qayğıda da hörmət sezibdir.
Nəriman, əlləri neftli insana
Təmiz əlləriylə çay da süzəbdür.

*Nəriman Nərimanov

Bəlkə o əlinə silah alıbdır
İlin həm qışında, həm də yayında.
Atdığı güllələr səda salıbdır
Eynal-Zeynal üstə, Araz çayında...

O neçə namərdin, nişan atanda
İşini biryolluq tamamlayıbdır.
Ağır vəziyyətdə haya çatanda
Dost-tanışları da salamlayıbdır.

Ucqar bir kəndə də gedib, torpağın
Uğrunda döyüşlər qızıışan zaman,
Qaranlıq gecədə bir qolçomağın
Qəfil gülləsiylə ölüb o insan.

Deyibdir ki, Bakı növrağımızın
Şərqdə ilk dayağı, ilk mənasıdır!
Həm də parçalanmış torpağımızın
Azadlığa çıxmış bir parçasıdır!

O düz deyib, Bakı! Təkcə şimallı
Qardaşımın deyil, həm də bizimsən!
Sən Sabir ilhamlı, Möcüz xəyallı
Mənim həm Bakımsan, həm Təbrizimsən!

Bakı, sən dünənki qara paltarlı
Sakit, tozanaqlı, hisli şəhərsən.
Bakı, sən bu güncü yaşıl baharlı
Vüsətli, vüqarlı, səsli şəhərsən.

Aprel, 1960.

BAKININ İŞIQLARI

Qürub çağı, günəş batır, şəfəq qaralır,
Kölgələrin arxasında itir uzaqlar.
Yaraşılı küçələrə ağ yollar salır
Əzəmətli binalarda yanan çıraqlar.

Bakı nəhəng, yollar geniş, lampalar iri,
Yer də, göy də işıqlarla bəzənir tamam.
Dostlar, mən də xoşbəxtəm ki, onlardan biri
Mənim könül otağında yanır hər axşam...

Sahilin ağ lampaları kəhkəşan kimi
Qanad çalan ləpələrə min kəmənd atır.
Ay da solğun haləsindən utanan kimi
Buludların arasında görünür, batır...

Ta qədimdən asimanın ağ şamlarının
Bir nağılı, əfsanəsi, rəvayəti var.
O xəyaldır, indi Bakı axşamlarının
Öz aləmi, öz cəlalı, öz şöhrəti var.

“Min bir gecə” aşıqləri görmədi, heyhat,
Öz ömründə bu günləri, bu axşamları.
Ürəyi şad, fikri geniş, istəyi azad
Küçələrə sığışmayan izdihamları...

Bax! Avtolar, tramvaylar dayanır daha,
Gecə keçir, şəhər susur, dəniz dincəlir...
Az qalsa da, çox qalsa da doğan sabaha,
Fəqət yenə hər otaqdan bir işıq gəlir.

Odur, sənət sevgisiylə bir gənc bəstəkar
Yenə açır ilhamının xəzinəsini...
Fikri səyyar, əli çevik, könlü bəxtiyar,
O, yaradır xoşbəxtliğin təranəsini.

Şair masa arxasında xəyala gedir,
O, can atır, tez qurtarsın öz dastanını.
Min eşq ilə, min həvəslə tərənnüm edir
Öz əsrinin alnıaçıq qəhrəmanını...

Odur, qəşəng, yaraşılı məktəbli bir qız
Kitablardan ayırmayır nəzərlərini.
Ürəyində dönə-dönə oxuyur yalqız,
Dahilərin məna dolu əsərlərini...

Bir rəssam da öz fikrilə, öz baxışıyla
İstiqbalın sarayına açır pəncərə.
Öz fırçası, öz boyası, öz naxışıyla
Çəkir böyük gələcəkdən gözəl mənzərə.

Öz evində rahatlanıb cavan bir fəhlə
Yenə radio cihazını qurur əliylə.
Burda hamı şad yaşayır... Hər kəs fərəhlə
İstiqbala cığır açır öz əməliylə.

Bu işıqlar ilk axşamdan bir səyyar tək
Dağlar keçir, düzlər gəzir, üfüqlər aşır...
Səadətə ilk yolçusu bir qatar tək
Qoca Şərqi başdan-başa gəzib-dolaşır.

Bu işıqlar köynəyini yırtıb zülmətin
Gecənin kor gözlərinə qığılcım saçır.
Bu işıqlar hər fəsadın, hər cinayətin
Üstündəki boz pərdəni əliylə açır...

Bax, Tehranın səhnəsində süzür bir “mələk”,
Əyləndirir Vaşinqtondan gələn “qonağı”.
Məclis şimal göylərində bir işıq görcək
Pəncərənin örtüyünü salır aşağı...

Qahirənin küçəsində kimdir o “qonaq”?
Qoca lordun hər gecədə dəyişir donu.
O, fəlakət dəlalləlidir... O bilmir ancaq
Bu işıqlar addım-addım izləyir onu...

Səhənd üstə şəfəq söküb, kölgə düşüncə
Təbriz oğlu alnında qəm qırışlıqları –
Barmaqlığın arasından görür hər gecə
Uzaqlara nur dağıdan bu işıqları...

Dostlarısa ayrılaraq öz sirdaşından,
Vətən deyə sığınmışdır qarlı dağlara.
Qürub çağı bir yosunlu qaya başından
Min həsrətlə dönüb-baxır bu çıraqlara...

Yuxudadır Abadanın neft mədənləri,
Cərgə-cərgə düzülmüşdür köhnə çadırlar...
Kimlər salmış o yurdları, o məskənləri?
Orda kimlər dincəlirlər, kimlər yatırlar?

O lövhəyə nəzər salsa naşı bir insan,
Deyər: Göyün dumanıdır, yerə çökübdür...
Ya da hava dalğa-dalğa soyuyan zaman
Uzaqlara köçən quşlar qanad tökübdür.

Xeyr! Xeyr! Onu quran insan oğludur,
Nə həyatı xoşa gəlir, nə mənzərəsi –
Soyuqda da, istidə də “mənzili” budur,
Onun da nə divarı var, nə pəncərəsi.

Yağış yağır... Ocağında nə alov, nə od,
Körpəsinin bələyini isladır damcı.
Öz haqqını istəyəndə onu söyür lord,
Kürəyini təpikləyir əlində qamçı...

O cənabın cibi dolu, geyimi təzə,
Fəhləninə paltarında min yamağı var.
Oərbaba qara qızıl çıxarır üzə,
Özünənsə nə çörəyi, nə çırağı var.

Yenə hansı çadırdansa ana naləsi
Pərdə-pərdə ucalaraq ürək yandırır.
Bu vaxt Şimal ulduzunun ilkin şöləsi
Körpəsinin yanağını işıqlandırır...

Bəs o kimin torpağıdır? Boz daxmasında
Yaraşılıq bir gözəl var, uzanmış yazıq.
Onun dərdli sinəsində, tünd simasında
Gecə yarı səxavətlə yanır bu işıq...

Ey səadət işıqları! Yatmış cahanın
Göylərində hər zərrəniz min ülkər olsun!
Bəlkə neçə sərdabənin, neçə zindanın
Xərabəsi üzərində bir şəhər olsun...

Bakı, sentyabr, 1949.

BAKİ GECƏSİ

Şərqi başı üstə odlu-atəşli
Böyük bir mayakdır Bakı gecəsi.
Bəli, axşam aylı, səhər günəşli
Bakıya növrəkdir Bakı gecəsi.

Ulduzlu çadırdır binəsi üstə,
Sahil yaşıl xaldır çənəsi üstə.
Yox! Doğma vətənin sinəsi üstə
Nəhəng çilçiraqdır Bakı gecəsi.

Qaş-gözü qaradır sürmələr kimi,
Sinəsi qaynardır çeşmələr kimi...
Sərhədləri aşan nəğmələr kimi
Daima şaqraqdır Bakı gecəsi.

Bir sənət yaradan kəsi də duyur,
İlhamı, həycanı, hissi də duyur,
Ən həzin, ən xəfif səsi də duyur,
Dinləyən qulaqdır Bakı gecəsi.

Titrək ağacların xışiltısıyla,
Çağlayan suların işiltısıyla,
Sevişən gənclərin pıçiltısıyla
Danışan dodaqdır Bakı gecəsi.

Yox! Sahil bağında küsənlərin də,
Əlini vüsaldan üzənlərin də,
Uğursuz hicrana dözənlərin də
Dərdinə ortaqdır Bakı gecəsi.

Neçə-neçə qəlbə sorğu gətirir,
Böyüyə bir təzə duyğu gətirir,
Uşağa ən şirin yuxu gətirir,
Bəzəkli otaqdır Bakı gecəsi.

Ulduzdan birini qoparsan gecə,
İynən yerə düşsə taparsan gecə.
Dostunu sahilə aparsan gecə,
Sizə bir qonaqdır Bakı gecəsi.

İşıqlar uzanır Xəzərə qədər,
Sular üstündəki şəhərə qədər.
Kim bilmir, açılan səhərə qədər
Sahildə oyaqdır Bakı gecəsi.

1973.

ULDUZLAR

Ulduzlar şölə-şölə,
Ulduzlar qatar-qatar...
Ulduzlar damla-damla,
Ulduzlar xumar-xumar...
Yox, deyirlər ulduz var,
Kürəmizdən iridir.
Ulduz var, başımızın
Üstdə ocaq yeridir.
Kipriyini çalmadan
Yanır,
 yuxusuz yanır.
Öz amalı eşqinə
Yanır,
 qorxusuz yanır.
Yanır ana vətənin
Torpağı, daşı üstə.
Yerin ulduzu olan
İnsanın başı üstə.
Ulduzlardan öyrənək
Alışmağı, yanmağı.
Sirr dolu asimanın
Yaxasına qonmağı.
Yox, ulduzlar axanda

– 114 –

Qoymur öz yerində iz,
Daha görünmür gözə
Dayazda, dərinə iz.
Ancaq elə insan var,
Yanır,
 yandığı zaman
Oduğun istisiylə
Qızınır milyon insan.
Onun odu-alovu
Keçir neçə fəsilə.
Odu da, şəfəqi də
Bəs edir bir nəsilə.
O gedəndən sonra da
Hərərəti yaşayır.
Məhəbbəti yaşayır,
Ülviyyəti yaşayır.
Gəlin, yanaq həyatı
Qanan insanlar kimi,
İnsanların yolunda
Yanan insanlar kimi...

1974.

SƏHƏR

Gecə keçir... asimanın qurşağında
Daş-qaşları parıl-daşan kəmər açılır.
Səhər gəlir... Göy suların qucağında
Boz dumandan asta-asta Xəzər açılır.

Fəqət dəniz nə kimsəsiz, nə səssiz deyil.
Kim deyir ki, hər köpüyü bir nərgiz deyil?
Sanki insan qarşısında göy dəniz deyil,
Döyüslərdə yaradılmış əsər açılır...

– 115 –

Günəş doğur... neçə rəngə boyanır quşlar,
Odur, doğma yuvasında oyanır quşlar.
Min nəğməylə budaq üstə dayanır quşlar,
Buludların alnındakı kədər açılır.

Şeh quruyur sahillərin daşının üstə,
Boz köynəkli qayaların qaşının üstə,
Al bayraqlı üfüqlərin başının üstə
Neçə-neçə rəngə çalan məxmər açılır.

Bu şəhərdə olmasa da bulaq səsləri,
Bir musiqi çalmayırmı yarpaq səsləri?
İşə gedən, işdən gələn ayaq səsləri...
Hər addımda bir mənalı dəftər açılır.

Bakı qalxır yuxusundan, həyat başlanır,
Könüllərin otağında büsat başlanır.
Neçə təzə qönçələnmiş murad başlanır,
Sabahınız xeyir, dostlar, səhər açılır.

1974.

NƏHƏNG TİKİLİLƏR ŞƏHƏRİ

Bir tikinti meydanına dönmüşdür Bakı,
Şəhər üstə şəhər salır indi bənnalar.
Təzə, nəhəng, daş evlərin yanında sanki
Adi kibrit qutusudur köhnə binalar.

Bir tərəfdə polad dişli iri çanaqlar
Torpaq qazır, daş daşıyır, taxta qaldırır.
Bir tərəfdə başa çatır təzə otaqlar,
Usta neçə pəncərəyə şüşə saldırır.

Bir tərəfdə köç düşəcək bir imarətdə,
Yüklü maşın karvanları axışır, odur.
Təzə gələn qonşularsa güllü həyətdə
Tanış olur, söhbət edir, dәмət də tutur.

Fəhlə qardaş qaldırdıqca gözəl tağları
Günəş altda kölgələri düşür düz yola.
Görüb yeni binaları, yaşıl bağları
Küçələr də addım-addım çəkilir dala.

O, həyatdan alır indi bu sürəti də.
Tikdiyi ev az qalır ki, buluda deyə.
Öz diləyi, öz fərəhi, öz şöhrəti də
Qaldırdığı o ev kimi ucalır göyə.

Odur! Odur! Hər meydanda, bağçada, bağda
Fəvvarənin salxımları neçə rəng vurur.
Elə bil ki, dayanaraq kimsə qıraqda
Yerdən göyə tez-tez əlvən çiçək sovurur.

O yandasa göy dənizin ağ ləpələri
Bir top tәki atıb-tutur boş qayıqları,
Sahil boyu hücum çəkən su tәpələri
Öz səsiylə hədələyir qayalıqları.

Bir az sonra axşam düşər, sərin meh əsər,
Dalğalar da tez qısılar öz yatağına.
Fəqət xırda ağ köpüklər ağ gülə bənzər,
Səpələnər mavi suyun gen qucağına...

Sakitləşər sərt hava da, çılğın dəniz də
Hirsələnərək sakitləşən adamlar kimi.
Buruqlar da qatar-qatar açıq dənizdə
Gözə çarpar uzaqdakı ehramlar kimi.

Deyib-gülən mərd gənclərin tərənəsindən
Uzaqlara hürküb qaçar lal qaranlıq da.
Kimsə doymaz mahnıların xoş nəfəsindən,
Kimi sahil boyu gəzər, kimi qayıqda...

Milyonlarla çıraqlardan öz sinəsində
Neçə nəhəng boyunbağı düzər bu şəhər,
Milyard gözlü asimanın yay gecəsində
Gözlərini qamaşdırar sabaha qədər.

Bakı, Bakı, ana vətən, qəhrəman şəhər,
Gecə-gündüz nəbzi vuran müqəddəs torpaq!
Gələcəyin dünyasına açılan səhər
Şərqdə sənəin növraqına heyran qalacaq!

May, 1959.

BAKI FƏHLƏSİ

Mavi Xəzər gurlayır
Qatı duman içində.
O kimdir addımlayır
Qarlı tufan içində?

O Bakı fəhləsidir,
Döyüşlərdə boy atdı!
Çəkicinin səsiylə
Bütün Şərqi oyatdı!

Mazutlu paltarları
Gəzdirsə də əynində,
İnqilab bayrağını
Qaldırdı öz çiyində.

Qaldırdı...
sonra isə
Gözəl yaz səhərində –
Yeni həyat yaratdı
Buruqlar şəhərində...

Müharibə zamanı
O duydu muradları;
Könlünün alovuyla
Əritdi poladları.

O bildi...
düşmənləri
Toplar tutanda oda,
Vətənin tarixinə
Qələbə yazır o da...

O, dünyada insanın
Havadarı deyilmi?!
İşıqlı ağ günlərin
Bayraqdarı deyilmi?!

O bilir, özünüdür
Məmləkət də, qanun da!
Kosmos gəmilərində
Öz payı var onun da!

O da, mən də dünyaya
Gözəl növraq istədik.
Daş-kəsəkli yolunu
Hamarlamaq istədik.

Bu uğurda nə qədər
Boran oldu, qar oldu.
Mənim beynim, onunsa
Əlləri qabar oldu.

O işə hər gedəndə
Dağ sinəsi qabarır.
Zaman yox, o zamanı
Arxasınca aparır...

1974.

AY BAKI!

(Nəğmə)

Çiçək dolu qucağın
Bir novruzdur, ay Bakı!
Hər asılan çırağın
Bir ulduzdur, ay Bakı!
Dağ Parkından baxanda –
Xəzər sənə yaxanda
Qızıl sədli limanda
Bir hovuzdur, ay Bakı.
Hər zavod canlı dastan...
Gəmilər yüklü karvan...
Al mayaklar çırpınan
Bir tovuzdur, ay Bakı.
Könlün tox, gözlərin tox...
Meydanın çox, küçən çox!
Bu vüsətin sonu yox,
Arzumuzdur, ay Bakı!

1964.

DƏNİZ

Elə bil ki, bir nəhəng
Pianinodur Xəzər.
Ağ ləpələrdən olan
Dilləri qalxar, enər...

– 120 –

Qəm içində susmayı
Olmasa da çalanı.
Özü çalır, tək özü
İstədiyi havanı...
Buruqlardan qayıdan,
Buruqlara yollanan,
Küləyin təsirindən
Yanaqları allanan,
Fəhlələr dinlədikcə
Müəllifsiz nəğməni,
Ürəkdə daşıyırlar –
Bəstəkarlı vətəni!

1964.

XƏZƏR

Pəncərəm Xəzərədir,
Baxıram, sudur hər yan...
Dənizin səhrasında
Nə qaya var, nə yağın.
Açır göy gözlərini
Xəzər şən, doğma, sərən...
Suyu şordur... Özüsə
Ana südündən şirin!
Suların arxasından
Günəş çıxır, qımışır.
Bir gecəlik həsrətdən
Sanki könlü alışır.
Yox! O tamam çıxmamış
Hələ yarı görünür.
Sular gah mavi, gah al,
Gah da sarı görünür...
Sanki milyard çiçəkli
Çəmənə dönən Xəzər,
Nəhəng bir lələ taxır
Döşünə səhər-səhər...

– 121 –

Dalğalı nəfəsində
Nədənsə qürur duyur.
Sanki gözəlliyilə
Dünyanı heyran qoyur.
Sanki o deyir mənəm
Baharın yaraşığı,
Bəli! Bahar yoludur
Alnımın qırışığı...
Gecənin dumanından
Çıxır şümşad buruqlar,
Sulara səpələnmiş
Dəmirqanad buruqlar...
Buruqların başına
Qağayılar dolanır.
Sularda dalğalardan
Ağ ayılar dolanır.
Sanki şən qağayılar
Dəniz qartallarıdır.
Qəhrəman neftçilərin
Uçan xəyallarıdır!
Yox! Xəzər göy dəftərdir,
Polad buruqlar qələm.
Dənizin sinəsinə
Nəğmə yazır dəmadəm...
O nəğmədə səslənir
Əmək, xoşbəxtlik, zəfər,
O nəğməni oxuyur
Ləpələr axşam-səhər...

1974.

BURUQLAR ADDIMLAYIR...

Daim çarpan dalğalar
Ürəyidir Xəzərin.
Üstündəki ənginlik
Diləyidir Xəzərin.

Deyirlər ki, qəşəngdir
Vyana meşələri.
Məncə daha gözəldir
Xəzərin guşələri.
O guşələr ki, tamam
Buruqlar meşəsidir.
Dünyada hələ çox-çox
Dillərə düşəsidir.
Zəhmətkeş bir millətin
Xidmətidir buruqlar.
Yaradıcı əllərin
Dəmətidir buruqlar.
Buruqlar addımlayır
Xəzəri yara-yara,
Axşamı yara-yara,
Səhəri yara-yara.
Mən baxıram, baxıram,
Yadıma nələr düşür.
Müharibə illəri,
Qanlı səhnələr düşür.
Ah, o zaman Bakıda
Ağırsa da vəziyyət,
Gecə-gündüz insanlar
Çəkirdisə, əziyyət,
Döyüş himni çalardı
Suların ləpələri.
Səngərlərə dönərdi
Sahilin təpələri.
Üstü-başı mazutlu
Neçə Bakı fəhləsi,
Qızaran gözlərində
Səadət şöləsi,
Şimala Bakı nefti
Aparardı qayıqda.

Təbiətin üzünə
Qabarardı qayıq da.
Nə zülmətdən qorxardı,
Nə zülümdən qorxardı,
Nə tufandan qorxardı,
Nə ölümdən qorxardı.
Mənə elə gəlir ki,
İndi Xəzərdə yanan,
Sonra mavi ləpədən
Mavi ləpəyə qonan,
Adi ulduzlar deyil,
Onların gözləridir.
Pıçıltılarsa sanki
Sonuncu sözləridir.
Buruqlar da şimala
Özləri addımlayır.
Sularda göz işləməz
Düzləri addımlayır.
Addımlayır qatarla,
Həm səhər, həm də axşam.
Bakıdan hər tərəfə
Salam aparır, salam!

1974.

QAYA

Nəhəng bir qayanı görürəm tamam
Dəniz sahilində durur vüqarla!
Tufanı qaytarır hər səhər-axşam,
Ləpəni bəğrına basır qatarla...

Qayanın sinəsi o qədər gen ki,
Baxıb zövq alıram, fikrə gedirəm.
Qibtə etməmişəm heç nəyə mən ki,
İndi bu qayaya qibtə edirəm.

– 124 –

Deyirəm mənim də bu kiçik sinəm
Betondan yoğrulmuş sahil olaydı.
Bağrına basdığı sevinc, dost, həmdəm,
Qovduğu dərd, kədər, nisgil olaydı!

1964.

DƏNİZ PARKINDA

I

Günəşin altda bürkü,
Ağaclar altda kölgə.
Oturacaqlardasa
Adamlar cərgə-cərgə...
Süzür yaşıl libaslı,
Boz saçlı təbiəti.
Burda tapır yorulan
İtirdiyi qüvvəti.
Ləklərdə al çiçəklər
Qıpqırmızı şölədir.
Yox, günəşin gözündən
Səpələnən halədir.
Görən mavi ləpələr
Nə deyir dilləriylə?
Sanki dərmək istəyir
Gülləri əlləriylə.
Birdən hücumu tək
Sədası da kiriyir.
Yox, yox, o şölələrin
Atəşində əriyir.
Söyüdlər budağını
Sallayıbdır aşağı.
Sanki yarpaqlar axır
Göy şölələ sayacağı...

– 125 –

Daha doğma Bakıda
Nə toz var, nə tozanaq!
Bütün gözəllikləri
İnsan yaratmış ancaq!
Baxdıqca hər növrəğa
Qaş altda göz dincəlidir.
Döşdə narahat ürək,
Dodaqda söz dincəlidir.

II

Gəzirəm sahil boyu,
Gedirəm Zığa sarı.
Uzaqdakı lampalar
Zəmidə açan darı...
Dinən fit səsi deyil,
Fabrikin nəğməsidir.
Uçanlar da tüstü yox,
Zavodun nəfəsidir!
Qayıdıram... Bayıla
Fikir verirəm indi.
Ağ çıraqlı buruqlar
Sərv ağacıdır, nədir?
Bir şəhərin içində
Milyon cəlal görürəm.
Bir şəhərdə elə bil
Üç şəhərə girirəm.

Bakı, 1961-1962.

QIZ QALASI

Sən göydələn qəsrlərin
Amalısan, Qız qalası!
Əsrlərə əsrlərin
Sualısan, Qız qalası!

Ana Xəzər ilk vətənin,
Ağ çiçəkli göy çəməninin...
Kim bilmir ki, sən dünənin
Cəlalısan, Qız qalası!

Yaz sinəndə qışa dönmüş,
Gözlərində yaşa dönmüş,
Sən muğamın daşa dönmüş
Royalısan, Qız qalası!

Sən keçmişin göyü dələn,
İldırımı yarı bölən,
Bu günlərə sakin gələn
Qartalısan, Qız qalası!

El yoludur daş astanan,
Min nəğmən var, min dastanın.
Sən ağsaçlı bir ustanın
Kamalısan, Qız qalası!

Səma təmiz ayna kimi,
Ağ buludlar cuna kimi...
Sən utancaq ana kimi
Həyalısan, Qız qalası!

Hüsnündə var mehribanlıq,
Nəyə görə nigaranlıq?
Sən həmişə qəhrəmanlıq
Timsalısan, Qız qalası!

Dörd yanında axşam-səhər
Qalxmışsa da göydələnlər,
Sən ucasan ulduz qədər –
Mənalısan, Qız qalası!

İlk görüşə gələn gəncin,
Sevgi nədir, bilən gəncin,
Dodaqaltı gülən gəncin
Xəyalısan, Qız qalası!

Sən nə şöhrət, nə şan istə,
Bir mahnısan milyon səsdə...
Sən Bakının döşü üstə
Medalısan, Qız qalası!

1974.

DƏNİZ KƏNARINDA BİR GECƏ

Qətran suyu damcılayır lal gecənin yanağından,
Səmada nə ay görünür, nə də ulduz işıldaır.
Soyuq külək şığıdıqca göy dənizin qucağından
Pəncərənin qabağında son yarpaqlar xışıldadır.

Zaman uzun, xəyal yorğun, yuxu şirin, qəlb sızəmli,
Nasir dostum mənim ilə sakinidir bir otağın.
Nə o yatır, nə də ki, mən... O nisgilli, mən ələmli,
Düşünürük taleyini dustaq olmuş bir torpağın...

Biz yazırıq... Önümüzə bir qələmdir, bir dəftərdir!
Uzaqdan da danışırıq millət ilə, vətən ilə.
Sanki bura otaq deyil, daş-torpaqsız bir səngərdir,
Biz üz-üzə dayanmışıq görünməyən düşmən ilə.

Ah, həyətdə elektrik simlərini qırır külək,
İşiq sönür. Bəs neyləyək? Hədərəmi getsin gecə?
Axı, döyüş zamanında boş keçməsin an da gərək,
Neçin batdı qaranlığa otaq, dəhliz, həyət, küçə?..

Tez ayağa qalxır Fəthi,* mürəkkəbli qaynağıyla
Asılıqanda boz kürkünü gəzir, axır tapıb geyir.
Corabının burnu getmiş o uzunsov ayağıyla
Məni ərklə itələyir, üstəlik bir “tənbəl” deyir.

O, otaqdan çıxıb gedir. Şam gətirir. O kiçik şam
Əridikcə damcı-damcı, ağladıqca həzin-həzin,
Elə bil ki, önümüzə cərgələnir yenə axşam
Gözü yaşlı neçə ana, neçə bacı, neçə gəlin...

O kiçik şam alışıdıqca, elə bil ki, qarşımızda
Şəhid olan igidlərin ürəkləri alovlanır.
Biz baxdıqca, yazımızda, qəlbimizdə, başımızda
Daha güclü od parlayır, hiss oyanır, söz yaranır!

Sənət eşqi, sənət eşqi! Sənin doğma nəfəsində
Bu həyatı isindirən nələr yoxdur, söylə nələr?!
Şam yandıqca yarılanır... Fəqət titrək şöləsində
“Ala gözlər” tamamlanır, bir də “Qanlı səhifələr”...

Mərdəkan, yanvar, 1947.

YAĞIŞ YAĞIR...

Axşam. Yağış yağır. Havada hər an
Damcılar parlayır neçə min kərə.
Sanki üstü gümüş naxışlı olan
Səmanın ətəyi sallanmış yerə...

İşiq zolaqları xiyabandakı
Asfalt döşəməyə düşür yanaşı.
Yer altda bir metro görünür sanki,
Şəfəqlərə baxan gözlər qamaşır!

*yazıçı Fəthi Xoşginabi

Maşınlar sürətli, qəşəng, bəzəkli,
Diqqət et alnında qoşa xalına!
Göz dəyməsin deyə qırmızı rəngli
İki gözmuncuğu taxmış dalına.

Yağışda çimdikə zavod, bağ, liman,
Parlayır daş, beton, dəmir o suda.
Neftli buruqları diliylə yuyan
Xəzərin özü də çimir o suda.

Bakının ulduzsuz axşamlarının
Hüsnü də aydıdır narın yağışda!
Elə bil bu zəhmət adamlarının
Sabahkı yolunu yuyur yağış da...

1964.

KÜÇƏLƏR

Küçələr, ay küçələr,
Nə qədər yolçunuz var?
Hesabını saxlayır
Pıçıldeşən ağaclar...
Yaxanız gen, yolçu çox,
Əməllər bir deyil, yox!
Kimi qışla toqquşur,
Kimi baharla gedir.
Kimi xəcalət ilə,
Kimi vüqarla gedir.
Kim ki, qaynar əməkdə,
Gündə, qarda, küləkdə
Daim hünər göstərir,
Üzü ağ addımlayır.
Kim ki, həyatdan uzaq
“Rahatlıq” gəzir ancaq
Utancaq addımlayır...

– 130 –

Çox da siz küçəsiniz,
Mənsə nəğməli şair.
Nə olsun, sinəmiz ki,
Bir-birinə bənzəyir.
Mənim də gen sinəmdən
Sözlər yeriyib keçir.
Bəzən dik addımlayır,
Bəzən əriyib keçir.
Biri tələbkar əsrin
Tələbinə yarayır.
Biri gərəksiz çıxıb
Getməyə yol arayır...

1964.

NƏRİMANOV PROSPEKTİNDƏ

Yenə yolda gecikmişdir yaz səhəri,
Daş yerinin qaranlığı qara şaldır.
Yox, hindli qız bədənidir... Dan ölkəri
O dilbərin alnındakı iri xaldır.

Səhər gəlir. İşıqlanır yaxın, uzaq,
Nə qədər sirr üzə çıxır təbiətdə.
İsmətindən sifətini qapayaraq
Tez əriyir alnı xallı o afət də.

Prospektdə nə inilti, nə ah səsi,
Yaxasında ilk şəfəqlər düymə kimi.
Dərsə gedən cavanların gümrah səsi
Yatanları oyadır bir nəğmə kimi.

Fəhlələr də işə gedir söz-söhbətlə
Dizəllərdə – dövrümüzün fillərində!
Hələ nələr yaradacaq min sürətlə
Onlar təzə gələn zəfər illərində.

– 131 –

O tayda da, bu tayda da daş binalar
Sıralanmış dağlar kimi göyə qalxır.
Prospektsə aralıqda yanır par-par,
Sanki nəhəng, enli, uzun çaydır axır...

Üstü gözəl baxtımızın aynası tək
Həm genişdir, həm şəffafdır, həm əzizdir.
Havasısa Şuşanın dağ havası tək
Həm sərin, həm gözəldir, həm təmizdir.

Göy havanı titrətdikcə həzin ruzgar,
Eyvanlarda bayraqlar da dalğalanır.
Bu prospekt boyu sanki qatar-qatar
Şəfəq yayan məşəllərdir elə yanır.

Elə bil ki, hər binada bir külfət var,
Min büsat da bir külfətin büsatıdır.
Azəri, rus, yəhudi, kürd, gürcü, tatar...
Bir atanın, bir ananın övladıdır.

Bu sinəsi yaraşlıq xiyabanın
İlk şöhrəti cəmi altı yaşındadır.
Lakin elə gözəldir ki, Moskvanın
Sanki Qorki prospekti qarşındadır.

Dünyanın hər şəhərindənqonaq gələn
Dost adamlar baxırlar bu xiyabana.
Bu səhər də yol boyunca deyib-gülən
Turistlərin səsi düşür bir meydana.

Qızıl güllər yırgalanır kolları boyu
Bir-birini quca-quca, öpə-öpə...
Tələsir ki, qonaqların yolları boyu
Qarşısına şəh çiləyə, ətir səpə...

Yaşıl saçlı söyüdlər də asta-asta
Başlarıyla yolçuları salamlayır.
Kölgəsində yer ayırır neçə dostu
Bu ülfəti pıçıltıyla tamamlayır...

Gözəl Bakı Azərbaycan torpağının
Paytaxtıdır, şöhrətidir, səbatıdır.
Bu prospekt o gözəllik növrəğinin
Qucağında küçələrin paytaxtıdır!

May, 1960.

GƏLƏCƏYİN MEMARLARI

*Azərbaycan Politeknik İnstitutunun
tələbələrinə.*

Dumanlı qış günüdür. İti sazaq insanın
Gözlərini dalayır, yanağını dişləyir...
Prospektin başında tikilən ağ binanın
Axırncı qatında beş-on qız da işləyir.

Rəfiqələr nəğməylə yola salır hər anı,
Buğlanan nəfəsləri qarışır sıx dumana.
Doğrudan həyat eşqi, iş üstü, yaxşı mahnı
Özü də yaraşlıqdır yaradıcı insana!

Yolçular arasında gözəl bir qız bu ara
Keçir o ehtişamlı binanın qabağından.
Hörük qara, qaş qara, kiprik qara, göz qara,
Qızıl güllər boylanır qızarmış yanağından.

O dayanır bir anlıq... Baxıb altdan yuxarı
Soruşur: – Bağışlayın, nə tikirsiz, ay bacı?
Kombinezonlu bir qız hamarlayır divarı,
Əyilib düzələndə alınına düşür saçı...

O qalxır... Şərfi tozlu, göy beretkası əzik...
Baxır rayondan gələn başı şallı o qıza.
– Odur, o instituta yataqxana tikirik,
Yaman tələsirik ki, hazır ola bu yaza.

Özümüz son kursdayıq... Binanın hər mənzili
Təcrübəmiz, işimiz, əsərimiz deməkdir!
Bilirik ki, yayda biz qurtarsaq da təhsili,
Hər təzə tələbəyə rahat otaq gərəkdir.

Dinləyib bu sözləri qız baxır instituta
Gözlərində məhəbbət, xəyalında gələcək...
Ali təhsil almağa bəlkə gələn il o da
Elə o əzəmətli instituta gələcək?!

Qonaq ayrılıb gedir... Budur, ana torpaqda
Dərs ili addımlayır qələbələr içində,
O qız da başı açıq oturmuşdur otaqda
Səliqəylə geyinmiş tələbələr içində.

Yaxında yataqxana həm hazırdır, həm qəşəng.
Baxır tanış tələbə pəncərədən o yana.
Sanki yataqxana yox, ən sevimli, ən nəhəng
Göyərçin yuvasıdır o yaraşığı bina.

Günəş – iti baxışlı, qızıl saçlı o nigar
Aynalarda şəfəqdən neçə pərdə toxuyur.
Bir zaman divar üstən danışan yeni memar
İndi kürsü dalından mühazirə oxuyur...

Yanvar, 1960.

O QIZ BURDA QALARDI

*Azərbaycan Politeknik İnstitutunun
yataqxanasında yaşayan tələbələrə.*

Görürəm gözlərində
Yenə töhmətdir dinən.
Deyirsən şeirində
Elə həsrətdir dinən,
Axı, şeir özü də
Bir həsrətin qızıdır.
Misra ayrılıb gedən
Dəqiqənin rizıdır.
Baxıram, pəncərəmdən
Yataqxanaya bəzən.
O qız yoxdur. Otaqda
Asta yerişlə gəzən,
Hərdən radio yanında
Xəyala da dalardı.
O qız burda yaşayıb,
O qız burda qalardı.

Bəzən o səhərçağı
Bu eyvana çıxanda,
Göy dalğalı Xəzərdə
Buruqlara baxanda,
Çəmənli kəndlərində
Dikləri, hamarları,
Kölgəsində sürülər
Dincələn çinarları,
Gözlərinə gətirər,
Xatirinə salardı.
O qız burda yaşayıb,
O qız burda qalardı.

O baxardı, baxardı,
Nə gedər, nə doyardı.
Şəfəq şəlalələri
Saçlarını yuyardı.
Külək, ətirli külək
Asta daraq çəkərdi.
Çəkməyəndə elə bil
O da fəraq çəkərdi.
Asimanın atlası,
Qızıl bulud parçası
Başını qurulayan
Yumşaq dəsmal olardı.
O qız burda yaşayıb,
O qız burda qalardı.

O, masanın dalında
Neçə rəfiqəsiylə,
Dərsə hazırlaşardı
Bir gənclik həvəsiylə.
Ürəklə oxuyardı,
Hər şeyi bilərdi o.
Gülməzdi, güləndə də
Ürəklə gülərdi o.
Arabir də yorulan
Qızlara söz atardı.
Biri mürgüləsəydi
Çənəsindən dartardı.
Kəklik tək qaqqıltısı
Ağ otağa dolardı,
O qız burda yaşayıb,
O qız burda qalardı.

Doğma kəndində bəlkə
O dünənki tələbə,
Sənət yolunda indi
Qazanır min qələbə...
Miz dalında gündüzə
Calayıb gecəsini,
Neçə gözəl binanın
Çəkir layihəsini...
Ey təzə dərs ilində
Bu otağa gələn qız!
Qoyma ki, o masaya,
O aynaya düşə toz.
Vaxtında sərin su tök
Eyvandakı dibçəyə!
O qız qayğı bəsləyib
Hər gülə, hər çiçəyə,
Geniş pəncərələrin
Tozunu da alardı.
O qız burda yaşayıb,
O qız burda qalardı.

1964.

İMTAHAN

I

Yaxşı yadımdadır keçən imtahan,
İl boyu müəllim dərs deyən zaman
Sinifdə sakitcə öyləşdin, ancaq,
Heç qulaq asmadın. Sən darıxaraq
Tez-tez saatına baxdın narahat,
Zəng çalınan zaman açaraq qanad,
Küləkdən sürətli, quşdansa çevik
Yataqxanınıza qaçdın tələsik.
Sən nə məşğələyə, nə məsləhətə
Gəlmədin, düşmədin heç “əziyyəət”.

Bir yataqxanada hər səhər-axşam
Səninlə yaşayan dostların tamam,
Gah gündüz zamanı, gah gecə vaxtı
Bir masa başında dərsinə baxdı.
Oxudu, düşündü hər sözü tək-tək,
Yuxusuz gecələr, yorulanadək...
Hələ qürub vaxtı – şər qarışanda,
Sən ütü qızdırdın kiçik eyvanda.
Ütüsü itməmiş kostyumu yenə
Dəqiq ütülədin sən dönə-dönə.
Masa başındakı dostların hər an,
Zehnini biliklə bəzəyən zaman
Sən də üst-başını bəzədin, dostum,
Başında şlyapa, əynində kostyum,
Sakit addımlarla çıxdın küçəyə,
Bir özünə baxdın, bir də gecəyə.
Yalnız gecə yarı gəzməkdən doydun,
Yorğun bədənində bir ağrı duydun.
Qayıtdın geriyə, isti otağa,
Sakitcə soyunub girdin yatağa...
Arxayın-arxayın getdin yuxuya.
Səhər əl-üzünü sən yuya-yuya
Dostundan soruşdun dərş cədvəlini,
Hələ bəyəndin də öz əməlini.

II

Birdən imtahanlar qapını kəsdi,
Sənin həyəcədən ürəyin əsdi.
Gecə kitabları yığıb yanına,
Sübhədək qəsd etdin yorğun canına.
Bir söz də qalmadı yadında, heyhat,
Beyin nə dəvədir, nə qatır, nə at,
Ona yük çatasan istəyən qədər.
Nəysə, imtahana gəldin bir səhər,

Sən girib otağa bilet götürdün,
Bəs niyə özünü birdən itirdin?
Baxıb dönə-dönə hər bir suala,
Oturdu, sən getdin dərin xəyala,
Lakin hər sualdan xəbərsiz tək
Susdun, müəllimdən nə aldın? İki!

III

Yenə imtahanıdır, çalış indidən.
Sabah da imtahan otağından sən
Bir açıq alınla, bir ağ üzlə çıx.
Xəcalətlə deyil, min sevinclə sıx
Sənə uzadılan dost əllərini,
Sən öz gəncliyinin şən illərini
Şərəfli əməklə keçir həyatda,
Əməklə yaranır gözəl həyat da.
Sən çalış, hər işdə bir zəfər qazan,
Yalnız əməyinlə doğrult hər zaman
Doğma xalqımızın şanlı adını,
Sənə göstərdiyi etimadımı!

1947.

GÖRÜŞ

I

Günəş öz qırmızı ətəklərini,
Yer üstə səpdiyi çiçəklərini
Yığır, uzaqlaşır, batır uzaqda.
Meh öz nəfəsiylə qızmar torpaqda
Elə bil istinin yırtıb kürkünü,
Dağıdır şəhərin üstədən bürkünü,
Döyür sarmaşılıq pəncərələri,
Titrədir naxışlı ağ pərdələri.

Odur, işdən sonra minlərlə adam,
Asta addımlarla yenə də axşam,
Gedir meydançaya, sahilə, bağa,
Min ətirli dolu hava udmağa...

II

Axşamdır... Soyuyur sanki təbiət,
Yaraşılıq, uca, ağ bir imarət...
Açıq pəncərənin içində yalqız,
Qaraqış, qaragöz, nazəndə bir qız
Bir kitaba baxır. Sonrasa hərdən
Küçəyə boylanır durduğu yerdən.
Bilmirəm nədənsə ağ barmaqları
Kitabın içində sıx varaqları
Çevirir, qatlayır, əzir aramsız...
Elə bil kiminsə acığını qız
O kitabdan çıxır... Mən də bayaqdan
Qıza göz qoyuram bir az uzaqdan.
O, nazik, ağ paltar geymiş əyninə;
Meh qara saçını tökmüş çiyinə.
Anası yanına gəlir, arabir,
Durur, nəvazişlə nə isə deyir.
Yenə də qayıdır. Girir içəri.
O uzaqlaşan tək, qızın gözləri
Dolanıb küçəyə dikilir yenə;
Gah səkiyə baxır, gah da ki, tinə.
Yəqin ki, sevişir o gənc sərvinaz...
İndi sevgilisi gecikmiş bir az.
Qız acıqlansa da, incimir fəqət,
Axı əsl sevgi, əsl məhəbbət
Nə küskün, nə bədbin, nə də qısqandır,
Nə də təntənəli anda möhtacdır.
Bəli! Əsl sevgi ayrılığa da,
Qəmə də, dərdə də, hiçqırığa da

Daim qalib gəlir! Düşünürəm mən,
Sonra qıza sarı baxıram... həmə –
Açıq pəncərədə kimsə yox artıq,
Bircə kitab qalmış ordaca açıq.
Nə qız var, nə də ki, ağ barmaqları,
İndi meh çevirir sıx varaqları.
Birdən ayaq səsi duyuram gəndə,
Baxıram. Həmə qız görünür tində.
Bayaqki acığı soyumuş tamam,
(Şən olanda qəmi unudur adam).
Odur, yol üstündə o qız, o oğlan
Görüşür səmimi, dinir mehriban...
Biri-birisinə baxır doyunca,
Qoşa yeridicə səki boyunca –
Elə bil titrəyir yerin sinəsi,
Doldurur küçəni qəhqəhə səsi...

1958-ci il.

BİR YAZ AXŞAMI

Bir yaz axşamıdır. Nə yağış, nə qar...
Yerlər də, göylər də çiçək-çiçəkdir.
Göz vurub sayrısan sarı ulduzlar
Sanki bir-birilə birləşəcəkdir!..

Bakı... Firavandır bu gözəl şəhər.
Dostlar sahil boyu dolanır yenə...
O səslər, o sözlər, o qəhqəhələr
Bayram axşamını andırır mənə...

Xəzərin sinəsi qabarır, enir,
Sahilin qatarla yanır çırağı.
Göyərçin ləpələr növbətlə bir-bir
Öpür, qucaqlayır doğma torpağı...

Ay da xumarlanır bu yaz axşamı,
Suların qoynuna səpələyir nur...
(Vur, dilsiz göylərin qoca rəssamı,
Çəkdiyən lövhəyə neçə min rəng vur!)

İki gənc, iki yar, iki sevgili
Bir ağac altında durmuşdur qoşa.
Eşqə bax! Onun da susmuşdur dili,
Bu böyük sənətə edir tamaşa...

Nə vaxtdır baxıram bu gənclərə mən,
Baxıram... Nədənsə dəyişir halım.
Soyumuş əlilə tutub əlimdən
Başqa bir aləmə çəkir xəyalım...

Təbriz... Hanı mənim ömrümün varı?
Hanı dar küçəmiz, alçaq daxmamız?
Təsəlli tapdığım ağ saçlı qarı,
Sevib-oxşadığım qara gözlü qız?..

Eh, dərbənd başında biz ayrılalı
Neçə yaz görübdür dünya, neçə qış...
Kim bilir, bəlkə də Təbriz maralı
Hələ də məndən bir soraq almamış.

Bəlkə kiprikləri qovuşan kimi
Gah acı, gah şirin rüyalar görür...
Küçədən bir atlı sovuşan kimi
Oyanıb düşünür: "Bəlkə özüdür..."

Sevgilim ölməyib, mənə yəqindir,
Çox da qayıtmayıb o vaxtdan bəri.
Dağlarda-daşlarda yurd salıb indi
Dumanlı Təbrizin fədailəri..."

Qarı dünya görmüş... Dünyada ancaq
O həsrət qalmışdır azad dövrana.
Qızın saçlarını sığallayaraq
Bu gecə bir dastan başlayıb ona.

Deyir öz başından keçəni bir-bir...
Qaşını çataraq dinləyir o qız.
Onun quş xəyalı gəzdikcə-gəzir,
Dolanır mahalı yurdsuz, pənahsız...

Həyətin qapısı çırpılır bu an.
Qız enir həyətə:
– Görən bu kimdir?
Üzündə təbəssüm, qəlbində həycan
Deyir: – bu bəlkə də öz sevgilimdir?

Yəqin fədailər dolmuş şəhərə,
Yenə atlarını çapır dördnala...
O da daxmamıza gəlir xəbərə,
Dərdli könlümüzə təsəlli ola!..

– Kimsən, qarı döyən? – Soruşur ürkək,
Dərbənddən nə cavab, nə də səs gəlir.
Yerin sinəsini döydükcə külək,
Göyə pərdə-pərdə duman yüksəlir.

Qız görür zəhməti getmişdir bada,
Çırpınan qəlbini çulğayır təlaş.
Gecənin o qatı qaranlığında
Parlayır gözündə iki damla yaş...

Ey Təbriz gözəli, qurut gözünü,
O son qasırgadır, o son küləkdir.
Yalnız o torpağın qurtuluş günü
Qışın son nəfəsi kəsiləcəkdir.

Təbriz keçirəcək bir el bayramı,
El adı böyükdür, el gücü haqdır!
Müstəqil bayraqlı bir izdihamı
Kiçik xiyabanlar tutmayacaqdır!

O zaman hər damdan, dalandan, yerdən
Salama çıxanda hər qız, hər ana,
Badam ağacları ağ çiçəklərdən
Bir örpək salacaq sənə başına...

Mən də o baharda, ey qəmli dilbər,
Bir bülbül olsaydım daha nə dərdim!
Yatdığın eyvana qonub hər səhər
Səninçin nəğmələr bəstələyirdim.

Məni çağırırdı hər gül, hər çiçək
Getməzdim... Yanında mehman qalardım.
Tək sənə zülfünü hörüb, ey mələk,
İpək tellərinin ətrin alardım...

Yox! Sən nə mələksən, nə də ki, dilbər!
Nə də mən sinəsi sarı bülbüləm!
Gərək dodağında odlu nəğmələr
Mən zəfər eşqilə ilhama gələm...

Bəli, o təsvirlər bizdən uzaqdır...
Sən adi insansan, mən sadə şair.
Neçə min bülbülü susduracaqdır
Sənə yazacağım hər yeni şeir...

Bir yaz axşamıdır. Nə yağış, nə qar...
Yerlər də, göylər də çiçək-çiçəkdir.
Göz vurub sayrısan sarı ulduzlar
Sanki bir-birilə birləşəcəkdir!..

Bakı, may, 1948.

BİZ KİMDİK?

*İran irticaçılarının qanlı əllərilə həlak
olan şair Məmmədbağır Niknamın
əziz xatirəsinə.*

Təbrizin “Şairlər məclisi”ndə biz
Günəşli baharda tanış olmuşduq.
Əlvən bir xalıya dönəndə Təbriz
Biz qoşa şəfəqli naxış olmuşduq.

Biz kimdik? Dünənki zəhmət fəhləsi!
Biz kimdik? Bugünkü sənət fəhləsi!
Biz kimdik? Dünənki möhnət fəhləsi!
Biz kimdik? Bugünkü himmət fəhləsi!

Uzandı azadlıq yolu Təbrizdə,
Kim deyir ya qaya, ya dağ çapmadıq.
Nadir gözəllərlə dolu Təbrizdə
Bir gözəl seçməyə macal tapmadıq.

Təmiz, sadə, yumşaq xislətimiz də
Dost idi mehriban ürəyimiz tək.
Hələ puçurlanan sənətimiz də
Gəncləri qönçələndən diləyimiz tək.

Yaxşı yadımdadır, sənətin mənzilin
İki xiyabanın qovşağında idi.
Vətən məhəbbəti, qardaş nisgilin
Şeir dəftərinin varağında idi...

Sənətin mənzilinə iri saatlı
Məclis qabağından keçib gedərdik.
Yol boyu hər günü daha büsatlı
Gələcək dövrandan söhbət edərdik.

Öz doğma yuvanda isti şəfqətlə
Sən xidmət edərdin mənə, qardaşım!
Şeir oxuyardın gözəl niyyətlə
Sən mənə, mən də ki sənə, qardaşım!

Oxuyardın... Ayın gümüş telləri
Səhəndin dalında batana kimi.
Günəş dəstə-dəstə qızıl gülləri
Təbrizin başına atana kimi.

Eh, kim çəkəcəkdi könlündə nahaq
İki subay dostun intizarını.
Bizsə gecə-gündüz çəkirdik ancaq
Sevdiyimiz yurdun intizarını.

Sən hələ sənətdə zirvəyə qalxan
Geniş yol deyildin, cığırın, qardaş!
Fəhlə vüqarını könlündən axan
Kövrək ilhamınla yoğurdun, qardaş!

Alovlı dilində nəğmə dinəndə
Səsi yaxınlara çatırdı hələ.
Böyük arzularla dolu sinəndə
Təzə-tər nəğmələr yatırdı hələ.

Ah, o nəğmələrin neçələrini
Oxuya bilmədin sən bülbül kimi.
Hələ açılmamış qönçələrini
Vaxtsız tufan tökdü qızıl gül kimi.

Kim deyir sən zəfər fişəngi olub
Bir anlıq yanaraq sönmüsən, şair!
Yox! Yox! Sən şeiriyyət çələngi olub
Bir parça tarixə dönmüsən, şair!

1979.

SƏNİ DÜŞÜNƏNDƏ

*“Ayrılmam ölkə, səndən,
Doğmam yox, özgə səndən.
Sən günəşsən, bəs niyə
Heç getmir kölgə səndən”.*

Səni düşünəndə mənim yadıma
Təbrizin aylı bir gecəsi düşür.
Yanıram... yerdəki köz-köz oduma
Göydəki ulduzun neçəsi düşür.

Səni şair gözlü ulduz da anır,
Dönür bu müqəddəs ocaq başına.
Ulduz da mənimlə birlikdə yanır
Acı taleyinə, cavan yaşına...

Firudin! O gecə bədirlənmiş ay
Ağ güllər səpirdi hər pəncərəyə,
Həm yaz nəfəsiylə ətirlənmiş ay,
Həm ulduz şahiddi bu mənzərəyə.

Biz şeiriyyət dolu şəhərimizə
Şeir məclisindən təzə çıxmışdıq.
Alqışlı əllərdən üzərimizə
Məhəbbətlə yağan güllər yığmışdıq.

Biz səni araya alıb hörmətlə
Gəzirdik Səttarxan xiyabanında.
Sanki bir günəş də isti şəfqətlə
Yanırdı xəyalın asimanında...

Sanki nağıllardan eşitdiyimiz
Göydən yerə düşən üç alma idik.
Sanki ahıllardan eşitdiyimiz
Qədim hikmətlərdən biz qalma idik.

Yox! Hücuma keçən düşmən başına
Topunu tuşlayan üç gəmi idik.
Döyüş ümmanında yürüş marşına
Atəşlə səs verən üç mərmə idik...

Sən bizə dedin ki, şeirin bu gecə
Hünəri tək sizin hünərinizdir!
Məclisdə səslənən şeiriniz mənə
İndidən elə şah əsərinizdir.

Bilmədin şeirim də öz duyğum kimi
Bütöv mərmə deyil, qəlpədir hələ.
Torpağa atılan ilk toxum kimi
Sənət gülşənində körpədir hələ.

Şair deyildinsə doğma məskəndə
Sən şair ürəkli alimdin, qardaş!
Haqqı tapdalanmış ana Vətəndə
İlkin ədalətli hakimdin, qardaş!

Sənin jurnalistlik xidmətlərində
Ədalətli hakim vicdanı vardı!
Səttarxan şəkilli sənədlərində
Azad millətinin ünvanı vardı!

Parisdə sən elə qızıışmışdın ki,
Neçə diplomatla sözə gəlmişdin.
Firənglə sən elə danışmışdın ki,
Deyəsən bir az da gözə gəlmişdin.

Paris doğmaydımı öz məskənin tək?
Yox! Məclis dünyaydı, sən Azərbaycan!
Məğrur dayanmışdın öz Vətənin tək
Bir çiyin Səhənddi, biri Savalan.

Axı bir ecazkar qüvvəyə dönüb
Vətəni nə qədər ucaltsa insan,
Vətən bir möhtəşəm zirvəyə dönüb
İnsanı daha çox qaldırır, inan!

Salon hərarətli alqışlarında
Təbrizə uğurlu gün diləyirdi.
Sənin cəsarətli baxışlarında
Mənim sabahımı seyr eləyirdi...

...Xatalar salmışdı Sərhəng, xatalar,
Bir də xalq tufanı əsməz demişdi.
Sən onu kəsmədin, axı, atalar
İgid basdığıni kəsməz demişdi.

Osa susduranda azad dilləri
Nə anana baxdı, nə də bacına.
Odlu qələmini soyuq əlləri
Döndərmək istədi dar ağacına.

Boynunda bataqlıq koramalı tək
Haçan sabunlu ip qıvrıldı qardaş,
Nə özün sürüşdün dağ qartalı tək,
Nə dəki, düz yolun buruldu, qardaş!

Yox! Dar ağacını cəsarətlə sən
Məslək şüarına nida elədin!
Öz nakam ömrünü sədaqətlə sən
Ana torpağına fəda elədin!

Yadıma müqəddəs sənət düşəndə
Sənin qələminə yanırım ancaq.
Hər təzə şeirdən söhbət düşəndə
O aylı gecəni anıram ancaq.

Qalsaydın görərdin indi nə qədər
Nəğmələrlə dolu kitabımız var!
Dahi olmasaq da sənətdə əgər
Ürəklər fəth edən rübabımız var!

Firdovsi bir şəxsin tapşırıqla
“Şahnamə” yaratdı söz dünyasında.
Bir axşam könlünün hıçqırığıyla
Günəşi oyatdı öz dünyasında...

Dostların bir xalqın istəklərilə
Sənə heykəl qoydu öz əsərində.
Alovlu qələmin şimşəklərilə
Dünyanı titrətdi öz məhvərində.

Səni düşünəndə mənim yadıma
Təbrizin aylı bir gecəsi düşür.
Yanıram... Yerdəki köz-köz oduma
Göydəki ulduzun neçəsi düşür.

1979.

SORAQSIZ BİR İTKİ

*Əziziyəm bağdadı,
Bağban bilər bağ dadı.
Bülbül öldürülübü,
Öldürəni bağdadı.*

İnsan ürəyinin təmizliyini
Sən büllur bulaqlı kəndlərdə gördün.
İnsan gəlişinin əzizliyini
Sən qərrib qonaqlı kəndlərdə gördün.

Ana dilimizin şeiriyyətini
Laylalı, nağıllı kəndlərdə gördün.

Əlvan süfrəmizin bərəkətini
Meyvəli, taxıllı kəndlərdə gördün.

Sən kömək diləyən neçə cavanın
Uzalı əlindən tutası oldun.
Həyatda atalı qızın, oğlanın
Taledə ikinci atası oldun.

Dalınca apardı tərəvətilə
Hikmətlərlə dolu nağıllar səni.
Heyrətlərə saldı məharətilə
Tilsimləri qıran oğullar səni.

Sənə ləyaqətli sələflərinin
Mən də sədaqətli xələfi dedim.
Gəzdiyən Qaradağ tərəflərinin
Ümidi, həyanı, şərəfi dedim.

Bir gün ağır xəbər yaydı küləklər:
Arazda boğulub Səməd Behrəngi.
Şahın muzdluları – “ağzığöyçəklər”
Dedi suda sınar suyun səhəngi.

Bir evsiz-eşiksiz sənət övladı
Araz sularında çimirmiş guya.
Bir xalqın könlünün odlu fəryadı
Kimsədən xəbərsiz batmışdır suya.

Yanan ürəyini dedim sənətkar
Soyutmağa getmiş Arazda bəlkə.
Hər şeyi dərinləndən duyan nəğməkar
Çimmək istəməmiş dayazda bəlkə.

Demək dərinlikdə gəzən bir insan
Axır dərinliyin qurbanı olub.
Min çətin səfərə dözən bir insan
“Soraqsız bir itki” dastanı olub.

İnana bilmirəm sənənin üstünə
Doğma çayın gələ dalğalarıyla.
Ömrünün yazında durub qəsdinə
Səni boğa bilə dalğalarıyla.

Yox! Boğa bilməzdi nəğməkar Araz
Haraylı Təbrizin əmanətini.
Neçə qat çəkərdi günahkar Araz
Bircə cinayətin xəcalətini.

Onsuz da tarixin dilində nahaq
Vayqanlı olubdur adı Arazın.
Özü qəm selində boğulub, ancaq
Bir yana çatmayıb dadı Arazın.

Sadıqcan yurdunun sinəsi üstə
Araz gümüş simli bir nəhəng tardır.
Soyuq pərdələrdə çağlayan səsdə
Ürəyə od salan nəğmələr vardır!

Bir zağlı qılınca dönsəydi tamam
Sənətkar qatili olmazdı Araz.
Olsaydı, dərdləndən hər səhər-axşam
Bir matəm havası çalmazdı Araz.

Şagirdlər ölümə verməyib macal,
Əl-ələ tutardı arxalar kimi.
Axan dalğaları Arazda dərhal
Döşüylə saxlardı dalğalar kimi.

Sən qara balığı öz həvəsiylə
Bir çaya buraxdın İranda, Səməd!
O körpə qəvvasın od nəfəsiylə
Tələtümə gəldi ümman da, Səməd!

Yox! Yox! Qurdlar boğdu səni quzu tək,
Dəmir əllərinin halqalarında.
Kükürəyən sinəndə batan arzu tək
Batırdı Arazın dalğalarında...

Bir Vətən aşiqi itdi haçaqsa,
Qərib məzarı da tanınmaz oldu.
Fəqət hər lal qəbir quru torpaqsa
Səninki nəğməli xan Araz oldu...

1979.

TƏƏSSÜB

*“Əzizinəm, yarıt ər!
Yarı həşəm, yarı tər.
Enməyin kipriklərim,
Gözlərimdən yar itər”.*

O gənc şairənin doğma üsküsü
Alovlu tufanlar meydanı oldu!
Diləyi, hünəri, şeiri, sevgisi
Döyüşən ömrünün fidanı oldu!

O bahar uğrunda çarpışdı, ancaq
Bir gül də açmadı bahar ömründə.
Arzu mənzilini döydükcə sazaq
Gah dolu qalandı, gah qar ömründə.

Körpə dil açanda anası ona
Dililə təzə söz öyrədər müdam...
Gənc müəlliməyə ən böyük ana
Vətən söz öyrətdi hər səhər-axşam.

Şair gözəllikdən söhbət açanda
Ən gözəl söz deyir qadına dair.
Mərziyə döyüşən Azərbaycanda
Mehriban gözəldi, mübariz şair.

Qız zərif çiynində ya gül səbəti,
Ya da su kuzəsi gətirdi ancaq.
O kövrək çiyninə şanı-şöhrəti
Yaralı Vətəni götürdü ancaq...

Bilmirəm könlündə hansı arzular
Təzəcə-təzəcə yarpaqlanırdı.
Bilirəm ruhuma doğma yazılar
Sənət çəmənində pardaxlanırdı.

O elə nəfədi, elə sədi ki,
Hər odlu şeirində – Vətən! – deyirdi.
Tanış olmasaq da mənə bədi ki,
Vətən düşməninə düşməni deyirdi.

Adını qeyrətlə tanıdır oğul,
Sevsə, taleyinin ulduzudur qız.
Qızlı məmləkətin şanıdır oğul,
Oğullu diyarın namusudur qız.

Kim çəkə bilməsə bir qızın əgər
Doğma məskənində təəssübünü,
Gözü görə-görə unutmaz mægər
Ana Vətənin də təəssübünü?

Təəssüb dünyada böyük nemətdir,
Deməklə, yazmaqla sadalanmaz o.
O nə yerliçilik, nə də ülfətdir,
Kiçik məqsədlərlə xırdalanmaz o.

Təəssüb qanadlı şöhrətdə deyil,
Beyində, şüurda, ədalətdədir!
Təəssüb arxalı sərvətdə deyil,
Ürəkdə, duyğuda, dəyanətdədir!

O gördü “kişilər” çəkməyir, düzü,
Dustaq millətinin təəssübünü.
Andla özü çəkdi Vətəndə, özü
Qədim şöhrətinin təəssübünü.

O dedi gecələr yolçuda inam
Milyon-milyon yanan ulduzdan doğur.
Fəqət vüqar, hünər, qələbə, bayram
Qüdsiyyət bayraqlı namusdan doğur.

Döşdə mərd eşqinə namus qatıbdır
Hünərlə döyünən bir parça ət də!
Namərdlər namusu itə atıbdır,
Müqəddəs namusa dəyməyib it də.

Hər soyuq nəfəsli xaraba mənzil
Bir gözəl əlilə saray olubdur.
Qıza ləkə vurmaq istəyən qafil
Özü, yalnız özü rüsvay olubdur.

Kim incə qadının qəsdinə durub
Xələl gətiribse təravətinə,
Əvvəl sərt hisslərlə o zərbə vurub
Yalnız öz kişilik ləyaqətinə.

Hüsnə güllə atmaq insana mənəcə
Böyükdən də böyük bir qəbahətdir.
Şeirə atəş açmaq cahanda mənəcə
Ağrıdan da ağır bir cinayətdir!

Düzdür, o nemətlər dolu məkanın
Min çörək həsrəti, pul möhtacı var.
Bir şairə qıza min-min insanın
Daha çox, daha çox ehtiyacı var!

Bir həssas duyğulu şairə məgər
Şairlər içində nadir deyildir?
Anamız dünya da istəyi qədər
Şairə doğmağa qadir deyildir!

Düşmən anlamadı! Qədim sənətin
Təzə diləyinə atəş açdı o.
Bəli! Həm dünyanın, həm də xilqətin
Nadir əməyinə atəş açdı o.

Kişi məbəd demiş ana adına,
Xeyir-duasıyla murada çatmış.
Yaraşlıq qıza, gözəl qadına
Odlu güllə deyil, şehli gül atmış.

Güllə yağışında alışıdı, yandı
Sənət baharının zərif çiçəyi.
O bir tonqal oldu, neçə zamandı
Oduyla isidir min-min ürəyi...

Düşmən elə bildi sözlü gözəli
Tamam sussun deyə güllələndirdi.
Fəqət bilmədi ki, yanan məşəli
Atəşlə daha da şölələndirdi.

Kim bilir nə qədər şeiri o nakam
Tarixin köksünə yaza bilmədi.
Güllənin qatarı boşaldı tamam,
Nəğmə qatarını poza bilmədi.

Açdıqca, yumduqca od gözlərini
Güllələr hay-haray qopardı ancaq.
O qız köksündəki son sözlərini
Torpağın köksünə apardı ancaq.

O şəhid alovlu kəlmələriylə
Sənətdə yarımçıq qalan əsərdir!
O torpaq inqilab nəğmələriylə
Naxış-naxış olmuş nəhəng dəftərdir!

O yerdə zirvəli dağlar dik nida,
Boyunları əyri qayalar sual,
Dolaylar vergüldür, təpələr nöqtə,
Bulaqlar arzudur, kölgələr xəyal...

O qızın həsrətli baxışlarında
Susdusa ilhamlı söz çeşmələri,
Azadlıq yazının yağışlarında
Təzədən bitəcək öz nəğmələri.

Kim bilmir ki, haçan ana torpağa
Şəhidlər səpilir toxumlar kimi,
Həyat nəfəsilə qalxıb ayağa,
Yenidən göyərir qohumlar kimi.

O qızın keçdiyi döyüş yolları
Qadına şöhrətdir, kişiyə vüqar!
O yarımçıq himnin əlvan xalları
Xəyalda günəşdir, ürəkdə bahar...

1979.

ARAZIN O TAYINDAKI ŞAIR DOSTUMA

I

Nə zaman şeirdən düşəndə söhbət,
Mən səni, mən səni anıram fəqət.
“Şairlər məclisi”, son ayrılıqlar,
O yol üstündəki sıx qaranlıqlar
İndi uzaqsa da məndən, elə bil
On dörd il, on dörd il arxada deyil,
Dünən, yalnız dünən olmuşdur, dostum,
Mən o zamanları necə unudum?
Günortadır. Narın bir yağış yağır,
Arabir üfəqdə ildırım çaxır.
Xiyaban boyunca axıb gedən su
Yuyur səkilərdən torpağı, tozu...
İslənmiş, yüklü bir dəvə karvanı
Yorğun-yorğun keçir. Qoca sarbanın
Qaşında damcılar parlayır tək-tək,
Qara qaytan üstə ağ muncuqlar tək.
Yol üstə görünmür fayton da, at da,
Ancaq indi sısqa yağışın altı
Bir gənc mühəndislə bir dəstə fəhlə
Daşların üstünə sonsuz fərəhlə
Asfalt döşəyirlər. Radioda odur
Bir qız doğma dildə şeir oxuyur...
“Sürud”^{*} deyə-deyə bir dəstə əsgər
Addımlayır... Gedir ştaba qədər.
Qəzet satan uşaq qışqırır yenə,
Gah dərbəndə girir, gah gəlir tinə:

*himn

– Oxuyun, oxuyun son xəbəri siz,
Kəndli torpaq alır kənddə əvəzsiz.
Yanaşı gedirik sənin ilə mən,
Dodağımız sözlü, baxışımız şən...
Görürük bunları yaxından biz də
Ki, nələr yaranmış qoca Təbrizdə.
Dövrən dəyişdirmiş indi hər şeyi,
Nə tiryəlxana var, nə tiryək iyi.
Divarı palçıqlı dar həyətlərdən
Qızıl gül ətiri gəlmədə hərdən...
Yağışda nə susur, nə əsirik biz,
Şeir məclisinə tələsirik biz.
...”Şairlər məclisi”... Nə söz, nə söhbət...
Arıq əlləriylə ağsaçlı Fitrət
Köhnə eynəyini düzəldir bir az,
Qonur gözlərində yanan ehtiras
Eynək ardından da açıq görünür,
Elə bil gəncleşmiş o yaşlı ömür.
O bir şeir oxuyur, mənalı şeir,
Bir şeir ki, hər sözü azadlıq deyir.
(Sən o vaxt Fitrətə ustad deyirdin,
Görəndə hörmətlə baş da əyirdin).
Məclisdən çıxırıq. Göy sakit, yer şən;
Nə nəmli bulud var, nə sürünən çən.
Dənizin üstəki ağ çiçəklər tək
Göydə ağ ulduzlar sayrışır tək-tək...
Eynal-Zeynal üstə ay gümüş kimi
Parlayır yağışda yuyulmuş kimi.
Bahar havasının xoş zamanında
Gəzirik biz Sərdar xiyabanında.
Fitrətin şeirindən danışırıq biz,
Şeir deməkdə də yarışırıq biz...

II

Dostum, əziz dostum, o şən dövrandə
Gah “Şeir məclisində”, gah “Gülüstəndə”^{*}
Tez-tez görüşərdik sənin ilə mən,
Hələ düşməmişdi saçımıza dən.
Bir gecə ayrıldım doğma torpaqdan...
Uzaqdan eşitdim, xeyli uzaqdan
Sən gizli döyüşə keçərək dərhal,
Gözlərinə eynək, çənənə saqqal,
Başına saçaqlı parik qoyursan;
Nə şübhə, nə qorxu, nə qəm duyursan.
Düşmənin gözləri qarşısında sən
Yenə əvvəlki tək açıq gəzirsən.
Yağı, yolçuları bir-bir sanıyır,
Sən isə nə tapır, nə də tanıyır.
İclasda, tətildə, mitinqdə, şair,
Gah himn oxuyursan, gah da ki, şeir.
Qalxıb nitq edirsən, uca kürsüdə,
Titrəyir hava da, həmənlə kürsü də...
Sonra, əziz dostum, sevimli dostum,
Mən səndən nə xəbər, nə soraq tutdum.
Bəzən düzdə gəzdim, bəzən də dağda,
Fəqət anam olan o torpaq haqda
Neçə şeir oxudum: Biri dustaqdan,
Biri dilənçidən, biri qaçaqdan,
Biri də gözəldən yazdı, nə yazdı?
Guya döyüş yoxdur, o tayda azdır
Böyük bir millətin mərd övladları,
Döyüşdə keçməyir son həyatları.
Ah, mən də yanıldım, düşündüm, sən də
İndi yaşayırsan döyüşdən gəndə.

^{*}Təbrizdə bağ adıdır.

Bəlkə dilənçisən, bəlkə kürəkçi;
Bəlkə qəhvəçisən, bəlkə çörəkçi;
Bəlkə... Bəlkə... Yordu bəlkələr məni,
Doğrusu bir qədər unudum səni.
Bir tanış dedi ki, Zəncandasən sən;
İndi də, indi də meydandasən sən!
Dostum, məqsədini duymuşdur ürək,
İqtidarın olsa bilirəm nəhəng –
Səngərə döndərib o gen sinəni,
Sərhəddə durarsan; qanlı düşməni
Bir də buraxmazsan ana torpağa,
Keşik də çəkərsən hər bir növrəğa.
Sən də bilirsən ki, neçə zamandır
Məskənim nə döyüş, nə də meydandır.
Yox! Mübarizədən ayrı düşmüşəm.
O arzu, o istək, o həsrət, o qəm
Düşündürür məni. Ağarır başım.
Mənim yazdıqlarım, əziz qardaşım,
Doğrudur könlümün nəğmələridir,
Lakin xəyalımın bəhrələridir.
Sən od içindəki mübarizənin
O topun, o tankın, o sərnizənin
Üstünə yumruqla mərd gedənlərin,
İti baxışların, tunc bədənlərin
Öz arasındasan... Bu qənimətdir!
Sənin hər yazdığın bir həqiqətdir!
Yaz gördüklərini, yaz, qardaşım, yaz!
Amandır, susmasın o sədəfli saz!
Qoy sənin əl boyda dəftərin ki, var,
O ağır günlərdən qalsın yadigar.

Biz görüşən zaman ana torpaqda,
Bir təzə dövrəndə, təzə növrəqda
Deyərəm ki, dostum, bir şeir oxu sən,
Sənin öz şeirindən qoy öyrənim mən
Bu böyük millətin hünərlə dolu
Döyüş meydanında keçdiyi yolu.
Dayanma, dincəlmə, sən oxu, dostum!
Qoy səni dinləyim, tamam unudum
O işgəncələri, o izzirabı,
Yenidən yazım bir şeir kitabı...

1958.

GƏLİN, ŞAİR DOSTLAR

Cənublu qələm yoldaşlarıma...

Min il yaşasa da deyirlər insan,
Yalnız yaratmaqdır ömrün mənası!
Gözlə ölçülməyən, xəyal çatmayan
Hünər meydanıdır sənət dünyası!

O bir səhradır ki, min-min karvanlar
Keçir bəzən yorğun, bəzən aramsız.
O uzaq mənzili başa vuranlar
Əbədi bir zəfər qazanır yalnız!

Şair var, həyatın hüsnündən artıq
Şeirində özündən dedi hər sətir.
Ətəyi tikanlı, bağrısı yanıq
Torpağa bənzədi yazdığı şeir.

Şair var, ömrü keçdi yüzü də,
Müxtəlif şeirlər yazdı min adda.
Lakin heç olmasa bircə sözü də
Nə tarixdə qaldı, nə də ki, yadda.

Şair var, aralıq sakit olanda
O az-az “yaratdı”, “sənətçin yandı”.
Döyüşdə bir anlıq darda qalanda
Adını, şeirini, özünü dandı.

Şair var, könlünü hər axşam-səhər
Ümmana bənzətmiş dostlar, ümmana.
Lakin o “ümmanın” bir damcı qədər
Heç xeyri dəymədi Azərbaycana.

Şair var, nə zəhmət çəkdi bircə an,
Nə də ki, qatlaşdı alın tərində.
Hərədən bir kəlmə qoparıb inan,
Öz sözləri kimi saldı şeirinə.

Şair var, qapını bağlayıb bərk-bərk
Astaca gəzişdi sakit otağı.
Birdən miz dalında oturaraq tək,
Bir əyləncə sandı şeir yazmağı.

Biz şeiri o tayda, ana torpaqda
Mitinqdə, tətildə, səngərdə yazdıq.
Bəzən qan çilənmiş göy bir yarpaqda,
Bəzən də əl boyda dəftərdə yazdıq.

Biz öz şeirimizdə nə asimandan,
Nə meydən, saraydan, çəməndən dedik.
Biz insandan yazdıq, yalnız insandan!
Bir də azadlıqdan, vətəndən dedik.

Bizim hər şeirimiz döyüş zamanı
Gah nəğməyə döndü, gah da silaha.
Gah da ki, dinclikdə milyon insanı
Sabaha çağırdı, gözəl sabaha!

O gah boz daxmada, gah karxanada
Gəzdi hər fəhlənin arzusu kimi.
Kəndli qardaşın da isti havada
Yanan zəmisinə axdı su kimi...

İndi bir yurddayıq, nəğmə yazmağa
İstəyimiz qədər imkanımız var.
Biz yaratmalıyıq, doğma torpağa
Neçə yazılmamış dastanımız var.

Gəlin təzələyək donunu şeirin,
Qoy rahat getməyə tapdanmış yolla.
Şənət dünyasında gərək şeirin
Öz səsi, üslubu, nəfəsi ola!

Gəlin, şeir dostlar, gəlmişdir zaman,
Elə bir təranə yazıb-yaradaq,
Qoy hər misrasından min ətir yayan
Yaz nəfəsi duysun anamız torpaq!

Gəlin, şeir dostlar, gəlin ilhamla
Elə bir təranə yazıb-yaradaq,
Azad gələcəyə dərin inamla
Diyardan-diyara aparsın soraq...

Gəlin, şeir dostlar, itməsin bir an,
Elə bir təranə yazıb-yaradaq,
Öz əksini görsün neçə qəhrəman
Dan yerində yanan ulduzdan parlaq.

Gəlin, şeir dostlar, hər səhər-axşam
Elə bir təranə yazıb-yaradaq,
Baxıb oxuduqca milyonla adam
Öz məğrur səsinə eşitsin ancaq.

Gəlin, şair dostlar, daima gümrah
Elə bir təranə yazıb-yaradaq,
O tayda dostların yanında sabah
Başımız dik olsun, üzümüz də ağ!

Gəlin, şair dostlar, söz dünyamızda
Elə bir təranə yazıb-yaradaq,
Yurdumuz, xalqımız, partiyamız da
Bizdən razı qalsın! Gülsün el-oylaq!

Sanıram, o tayda tanış həyatda
Məhtablı, ulduzlu, sərin bir axşam,
Yol ayrıcındakı çinarın altda
Köhnə dostlarımın arasındayam...

Budur, qarşımdadır doğma torpaqlar...
Biz ayrı düşəli xeyli zamandır.
Bir vaxt damdan-dama qaçan uşaqlar
İndi boy-buxunlu qaynar cavandır.

Adam var, saçları ağarmış tamam,
Sanki, dağ başına düşmüş təzə qar.
O ancaq ümidlə yaşamış müdam,
Neçə oğlu, qızı, nəvəsi də var!

Biri danışır ki, mitinq zamanı
Dilində azadlıq, könlündə yanğı,
Ölümdən qurtarıb neçə insanı,
Köksüylə saxlamış nəhəng bir tankı.

Biri danışır ki, bizi sahibkar
İşdən çıxartmışdı soyuq bir axşam.
Tətil genişləndi...

Valisə naçar
Bizi işə özü götürdü tamam...

Biri danışır ki, min əziyyətlə
Təqibdə, xətdə, soyuqda, çəndə,
Gizli qəzetləri min məharətlə
Necə daşımışdır şəhərdən kəndə.

Biri danışır ki, hər il bir gecə
Yığıb daxmasına neçə adamı,
Necə keçirmişdir gizləndə, necə,
İyirmi bir azəri – milli bayramı.

Biri danışır ki, kəndin əzabı
Dözülməz olmuşdu...
Namus yolunda
Gənclər bərk sarıyıb azğınərbabı
Nə təhər döydülər alça kolunda...

Biri danışır ki, kənddə nə təhər
Ağanın vergisi aşmışdı həddən,
Kəndlilər yığılıb şəhli bir səhər
Neçə əmniyyəni qovdular kənddən...

Dostlar danışır... O söhbətlərdən
Mən nə yoruluram, nə də doyuram.
Gün altında yanan tünd sifətlərdən
İgidlik, dözümlük, mərdlik duyuram.

Sonrasa bir qoca üzümə baxır:
– İndi də qoy şair danışsın – deyir.
Xeyli zamandır ki, o özü axı,
Bizə oxumamış təzə bir şeir.

Mən gülümsəyirəm... Sonrasa yerdə
Şeir dəftərimi varaqlayıram.
Xətlərə baxdıqca elə bil bir də
Keçdiyim yolları ayaqlayıram...

Hanı dəftərimdə elə bir şeir
Xəbər verə bilsin milyon ürekdən.
Hələ axtarıram, tapmıram, xeyr,
Nə çıxar min quru şeir deməkdən?

Hanı elə şeirim mənaıyla dolu,
Dillərdə gəzdirə öz şöhrətini.
O yurdun min igid qızı, oğulu
Orda görə bilsin öz surətini.

Deyəsən halıma qımışıb hərdən,
Dostlar pıçıldaşır nə isə, odur.
Mənsə utanıram...
Sinəmdə birdən
Bir qürur duyuram, böyük bir qürur!

O qürur nə mənim neçə dastanım,
Nə də bir şairin şah əsəridir.
Yox, o milyonlarla igid insanın
Dastana sığmayan min hünəridir.

Yuxarı qaldırıb başımı bir an,
O mərd dostlarıma deyirəm mən də:
– Aranı kəsdisə uzun bir hicran,
Biz bir-birimizdən qaldıqsa gendə,

Dostlar, dünya bilir şöhrətinizi,
Hər saf əməliniz gözəl dastandır.
Nə qədər yazsaq da, surətinizi
Yarada bilmirik neçə zamandır.

Siz olduz, sizsiniz yenə də dostlar,
Mövzumuz, sözüümüz, diləyimiz də.
Hələ yazılmamış min nəğməmiz var
Bizim ilham dolu ürəyimizdə!

1956.

AZADLIQ CARÇISI

*“Azərbaycan” qəzetinin 1000-ci
sayının çıxması münasibətilə.*

Gecədir... Otaqda nə səs, nə söhbət...
Masamın dalında oturmuşam tək.
Fəqət qabağımda tanış bir qəzet
Mənimlə danışır canlı insan tək.

Sanki, aralıqda uzanır söhbət.
Köhnə dostlar kimi biz danışanda,
Gah Azər nehzəti, gah milli dövlət
Gözlərim önündən keçir bir anda...

Sonra sözlərində dərin bir inam,
O, son döyüslərdən danışır mənə.
Ki, necə o tayda milyonla adam
Azadlıq deyərək döyüşür yenə.

İllərin üstündən o aşa-aşa
Yurdumun adını daşıyır, dostlar.
Adı od yurdunun adıyla qoşa
Hər iki sahildə yaşayır, dostlar.

Hər ağır günümüz, hər zəfərimiz
Onda əks olmuşdur bir ayna kimi.
Döyüş günlərində hər nəfərimiz
Ondan dərs almışdır bir ana kimi.

Onda qatarlanan sıx-sıx sətirlər
Döyüş yollarıdır partiyamızın.
Sadiq carçısıdır o, sona qədər
Arzumuz, işimiz, ideyamızın...

Hər kiçik şeirin də misralarında
Bir ilhamlı ürək döyünür indi.
O sıx sətirlərin aralarında
Döyünən qəlblərin biri mənimdi!

Bu böyük şərəfi duyduqca hərdən,
İftixar hissiylə qabarır sinəm.
Deyirəm yazdığım neçə şeirdən
Sevilə biləydi kiçik bir nəğməm.

Mən öz otağında arxayın, sakit
Köhnə xəyallara qərq olan zaman,
O tayda bəlkə də həmin bu qəzet
Gizlicə dolaşır...

Milyonla insan

Baxır o qəzetə... Öz şüasıyla
Gözləri sevincdən alışıq yenə.
Elə bil, öz doğma partiyasıyla
Öz ana dilində danışır yenə...

Sonra könlündəki hər saf niyyəti
Duyur o qəzetin hər səhifəsində.
Öz ürəyi kimi həməən qəzeti
Düşməndən qoruyur öz sinəsində.

Qəzetin yerini axtarıb hər gün,
Polislər dolaşır ana torpağı.
O qəzet gizlicə paylanır... Lakin
Nə yeri bəllənir, nə də sorağı...

Yolları kəssə də düşmən alay tək
Son mübarizədə, ağır zamanda,
Gündüzlər günəş tək, gecələr ay tək
O qəzet dolanır Azərbaycanda...

İndi təqiblərin artdıqca sayı,
O öz yerindəcə durub qalarmı?
Gündüzlər günəşi, gecələr ayı
Təqiblə yerində tutmaq olarmı?

Öz ağasına da sataraq yalan,
Ustandar bir “müjdə” göndərir şaha.
“Qəzetin yerini tapmışıq, qurban,
O bir də əllərdə dolaşmaz daha”.

Lakin... Səhər tezdən şəhərdə aşkar
Əllərdən-əllərə gəzir o qəzet.
Dolaşır dillərdə tanış bir şüar:
“Biz sülh istəyirik, bir də səadət!..”

1953.

SƏNİN NƏĞMƏN

Üzeyir Hacıbəyova ithaf.

Dedilər: “Bu dünya bir tamaşadır”.
Yox, yox, həyat axır saf bulaq kimi...
Zaman hünərsizi çox az yaşadır,
Gec gəlib, tez gedən bir qonaq kimi.

Sən duydun müqəddəs diləyimizi,
Bəzən şair kimi xəyala daldın.
Nəğmələr aşıqı ürəyimizi
Bir saza döndərüb çaldıqca çaldın.

Təbriz səhnəsində bayram gecəsi
Tarçı mizrabını vurduqca simə,
Sənin yaratdığın həyat nəğməsi
Şəlalə-şəlalə axdı qəlbimə.

Qoca Nizaminin şeiri, qəzəli
Sənin avazında dil açdı, dindi.
Gözündə yaş donmuş Təbriz gözəli
Sənin tərənənlə güldü, sevindi.

Sabah qoca şərqi başının üstə
Qanlı köynək kimi qızarıb dan,
Məhkum insanları qara məhbəsdə
Nəğməni oyadacaq qəm yuxusundan.

Yenə seviləcək “Sevgili canan”,
“Sənsiz”in sənsiz də yaşayacaqdır!
“Koroğlu” səhnədə saz çalan zaman
Adını köüllər daşıyacaqdır!..

1947.

DEDİN Kİ, GÖRMƏDİM...

Xalq şairi Səməd Vurğuna.

Yanvardı, qar altda itmişdi torpaq;
Yollar uzanmışdı bir şəriid kimi.
Sənin görüşünə gəldim utancaq
İmtahana gələn bir şagird kimi.

...Saçlar ağappaqdır, gözlər alışır,
Düha fəza boyda... Sandım ki, inan,
Başı ağ çiçəkli bahar yanaşır
İri addımlarla mənə o zaman.

Sən gülər üzünlə, şirin dilinlə
Məni qarşıladı qapı ağzında.
Soyuq əlimisə sıxdın əlinlə,
Canım da isindi, qardaş, arzum da.

Sonra buz bağlamış lal pəncərədən
Fikirli-fikirli harasa baxdın.
Elə bil darıxıb bu mənzərədən,
Təbrizi pis gündən qurtaracaqdın.

Alında əzəmət, nur, vüqar, namus,
Gözünü gözümə dikdin yerindən.
Dedin ki: – Görmədim Təbrizi, əfsus!
Yanıqlı bir ah da çəkdi dərinlə.

Yox! Sən yaşadınsa o həyatdan gen,
Gördün qardaşının dustaq yurdunu.
Məşələ döndərdin Danko kimi sən
Öz qaynar təbini, ürək odunu...

Arazdan o tayda gəzib qayğısız,
Mərd Təbriz oğlunu görməsən də heç,
Dedin ki, üsyanla doğacaq yalnız
Böyük azadlığın ulduzu tez-gec!

Təbriz gözəlini görməsən də sən,
Onu yada saldın öz sözlərinlə.
Kasıb daxmasında acından ölən
Atasını gördün öz gözlərinlə.

Bir yol gəzməsən də o mahallarda,
Bir an görməsən də əzablarını,
Gördün meydandakı o tonqallarda
Xalqın “Yandırılan kitablarını”.

Bir yol keçmədən də Xudafərindən,
Duydun körpünün də sən həsrətini.
Söz açıb memarın əməllərindən,
Yazdın ilk eşqini, son niyyətini.

Bəli! Sən eşitdin hamıdan əvvəl
Fədai nəslinin ayaq səsini.
Müstəqil bayraqlı bəxtiyar, gözəl
Bir bahar fəslinin təranəsini...

Qarşında alçaldı söz gədikləri,
Şeir məclisinə kimlər gəlmədi?
Hələ çox şairin görmədikləri
Sənin gözlərindən qaça bilmədi.

May, 1956.

GƏNCLİK HƏVƏSİ

Yazıçılar ittifaqı. Təzə ilhamla
Şair gənclər vurulmuşlar şair Vurğuna,
Bir otaqda aralığa alıb nizamla
Mın mövzudan söz açırlar sənət oğluna.

Cavanlıqdan gedir söhbət. Biri danışır
Gənclik insan həyatının şeiriyyətidir.
Biri onun arxasında sözə qarışır,
Gənclik ilkin məhəbbətin təravətidir.

Şair baxır... Sifətinin qırıqlarında
Ötərgi bir qəm dolaşır, xəfif bir həsrət.
Arabir də qartalvari baxışlarında
Əl çatmayan bir nemətə dönür o nemət.

O təpələr arasında dağdır elə bil,
Qalın saçı erkən düşmüş payız qarıdır.
Düşünürəm, niyə tükür tamam ağ deyil,
Sağ birçəyi, sol birçəyi yaman sarıdır.

O danışmır. Papirosu tüstü buraxır,
Bir anlığa o dağ itir duman içində.
Mən hələ də sarı rəngə baxdıqca, baxır,
Nəyi isə axtarıram bir an içində.

Bəlkə də bu sarı rənglər üfüqdə batan
O ilk gənclik günəşinin son şüasıdır,
Ya dalğalı ağ saçlara elə rəng qatan
Vaxtsız gələn qocalığın öz firçasıdır?

Yox, yox, tapdım, o gecələr masa dalında
Dünyamıza layiq olan söz aramış, söz.
Saatlarla dincəlməmiş yorğun halında
Nə təfəkkür, nə təxəyyül, nə ürək, nə göz...

Saz üstündə düşündükcə o, sözə vurğun,
Gicgahına söykəmişdir öz əllərini.
Barmaqları arasında yanan papirosun
Tüstüləri saraltmışdır ağ tellərini.

Şair dinir: – Bəli, deyir – qədrini bilən
Gəncliyini bir dünyaya dəyişməz... Nəyə
Qulaq asın, fikir verin, başıma gələn
Nisgil dolu bir əhvalat danışım sizə.

Yay günüydü... Hava isti, sahil kölgəsiz,
Narın qumlar qovrulurdu qovurğa kimi.
Üstü zərli mavi köynək geymişdi dəniz
Göz işləməz göy üfüqdən torpağa kimi.

Su dibində, su üzündə, dalğa içində
Xeyli çimdim, sərinlədim, yoruldum axır.
Baştaçıq, ayaqyalın, mayka içində
Bağa sarı addımladım mən ağır-ağır...

Günəş odlu qamçısını çəkib elə bil
Gah çiyrimi, gah döşümü qamçılıyırdı,
Ayağımı yandırsa da qumsallı sahil,
Saçlarımdan hələ də su damcılıyırdı.

Yol üstdəki tək ağacın tər yarpaqları
Elə bil ki, bir gəlinin göy paltarıydı.
Ağ tutlarla naxışlanan sıx budaqları
O dilbərin boynundakı ağ mirvarıydı.

O ağacın zirvəsinə çıxıb uşaqlar
Gah budağa əl atırdı, gah öcəşirdi.
Göy yarpaqlar arasında al qalstuklar
Sanki zümrüd üfüqdəki yaz günəşiydi.

Mən tut dərən uşaqlara qibtəylə baxdım,
Öz uşaqlıq zamanlarım düşdü yadıma.
Bilmədim ki, heç nə təhər ağaca qalxdım,
Nə yaşıma baxdım düzü, nə də adıma.

Əlim iri ağ tutlara çatmadı ancaq
Gəncliyim tək uzaqlaşdı budaqlar, xeyr!
Gördüm atlas yarpaqları aralayaraq
Məktəblilər gah tut yeyir, gah şeir deyir.

Dedim: – Hansı şairləri tanıyırsınız?

– Vaqif!

– Sabir!

– Abbas Səhhət!

– Süleyman Rüstəm!

Dedim, Səməd Vurğun necə? Bir qarayanız
Dedi, o ki, sevimlidir!

Dedim, o mənəm!

Məktəblilər gülüşdülər... Dedilər, Vurğun
Böyük şəxsdir! O ağaca dırmaşmaz düzü.
Sən kimsənsə, yol azıbsan üz-gözü yorğun,
Aşağıya düş, a kişi, dolama bizi.

Nə gizlədim, deydi mənə o söz, o töhmət.
Utandım da, bilmədim ki, bu hal nə haldır?
Mən ağacdən düşdüm, gəldim, sandım ki, fəqət
Gəncliyim o göy budaqlar içində qaldı.

O danışır... Adi sözü, tanış adı da
Min maraqla dinləyirlər axıra qədər.
Axı, böyük adamların xatirəti da
Unudulmaz yadigardır, qiymətli əsər!

Bir gənc deyir: – Yox, yüksəkdir sizin yeriniz,
Nə zəmanə, nə təbiət bac almayacaq.
Öz yaşınız qocalsa da, nə qəm, şeiriniz
Nəsillərdən nəsillərə qocalmayacaq!

Şair gülür, başını da tərpedir bir an,
Sonra hansı nöqtəyəsə dikir gözünü...
O gələcək əsrlərin qonağı olan
Bəyaz saçlı bir gənc tək görür özünü...

1956.

BİLİRƏM, BU YOLDA MƏN TƏK DEYİLƏM

Süleyman Rüstəmə.

Mən görmədim səni axı o zaman –
Furaşka qoyanda, şinel geyəndə,
Dumanlı Təbrizdə gəzib pərişan
Qəmli insanlara nəğmə deyəndə.

Görmədim... Görsəydim əlindən tutub
Qonaq aparardım kasıb bir kəndə.
Dağ boyda dərini nənəm unudub
Alından öpərdi... Gülərdim mən də...

Görsəydim... Yox, gördüm boz torpaqlardan
Hələ silinməyən ləpirlərini.
Eşitdim hər yanda gül dodaqlardan
İlhamdan yoğrulmuş sətirlərini.

Hər zəfər bayraqlı döyüşdə bizə
Sənin hər kitabın bir yarpaq oldu.
Hər nəğmənin səslənib axdıqca düzə
Fişənglərlə dolu bir daraq oldu.

Azadlığı aldıq! Nədənsə yenə
Mən o tayda qaldım, sənə bu tayda.
Görüşə bilmədik... Qardaş, ağ günə
Şah qara geydirdi qarlı bir ayda.

Elə bir şeirini tapmadım ki, mən
O taydan, Təbrizdən danışmayasan.

Böyük dərdimizi şeirə düzüb sən,
Həyatda məndən çox alışmayasan.

Şeir səməmizin hüdudu yoxdur,
Odur, bax, o dərin xəyallı sənən!
Düzdür, bu səmada qartallar çoxdur,
Ancaq ən qocaman qartal sənən!

Tarixin başına Araz qaxındır
Hicran kitabının hər misrasında,
Araz iki uclu iti qılıncdır
Yanar könlümüzün düz arasında.

Nə qəm, inanıram, o qılınc özü
Könüllər odunda əriyəcəkdir!
Könlümdən könlünə bir yurdun sözü,
Bir də arzuları yeriyəcəkdir.

Yanvar, 1961.

ƏJDƏR OĞLU

Mirzə İbrahimova.

Qardan pərdə hörür havada sazaq,
Soyuqda titrəyir odlar diyarı.
Fəqət ilan dilli sazaqdan uzaq,
Dünya sərgisidir Əmir bazarı...

Odur bax! İki gənc bayaqdan bəri
Postdakı ajan tək söykənmiş tinə.
“Vətən yolunda”nı açaraq biri,
“Nakam məhəbbət”dən danışır yenə...

– Oxu, şimşək çaxır insan başında,
Əjdər oğlu yazıb, doğru yazılmış.
Bu ana torpağın hər qarışında
Min nakam məhəbbət qəbri qazılmış.

– Bəs o mayor kimdir, gəzir bazarda?
Sanki bu şəhərin qarovuludur.
Biri təəccüblə dinir kənarda
– Niyə tanımırsan? Əjdər oğludur!

O gedir. Qarşıda bəzzaz dükanı,
İpək toplarının rəngi alışı...
Hacı öz dostuyla söhbət zamanı
Bəzən acıqlanır, bəzən qımışı.

Dükanın önündə, divar dibində
Cır-cındır içində bir qız dilənir.
Şaxta düyünlənir kiçik qəlbində,
Gözlərinin yaşı yerə ələnir.

Mayor durub baxır. Nə qar, nə boran...
Yalnız həyəcandan titrəyir mayor.
Bəs nə? Min ürəyi duyan bir insan
İndi bir ürəyi əlbəttə duyur!

O insan dərdinə biganə deyil,
Bir iri əskinaz verir o qıza.
Saçına sığal da çəkir, elə bil
Hərərətli əli toxunur buza...

Demir: Kimsən? – bilir, dilənən insan
Burda minlərlədir. O gedir axır.
Qızsa külfətini pis günə qoyan
Puldakı şəkilə qəzəblə baxır.

Hacı susa bilmir... Həsədlə deyir:
– Görünür, bu ağa yaman pulludur.
Dostu pıçıldayır: – Xeyr a, xeyr!
Bir nivisəndədir...* Əjdər oğludur.

May. Xiyaban başı. Məclis qabağı.
O da kürsüdədir neçə adamlar!
Gah yaxını süzür, gah da uzağı,
Sanki itiyini gəzir aramla...

– Qardaşlar! Bacılar! – deyib o susur.
Sizdən həmişəlik ayrılmırıq biz.
Nədənsə hicranın yükünü odur,
İndi öz çiyində hiss edir Təbriz.

Görür ki, həsrətə çevrilir toyu,
Yaşmaqlar açılır, rübəndlər qalxır.
Damlarda, yerlərdə xiyaban boyu
Səssiz qadınların göz yaşı axır...

Biri haradasa deyir: – Kişinin
Sinəsi hicrandan yaman dağlıdır.
Biri deyir: – Bəli, siz də düşünün,
Nətiq naşı deyil, Əjdər oğludur!

Qardaş! O zamandan od torpağında
Neçə hicranlı il ilə qarışıb.
Sən də yaradıbsan. İş otağında
“Gələcək gün” doğub, “Mayaq” alışıb.

*yazıçı

Arabir Azadın dumanlı baxtı
Səni miz dalında düşündürübdür.
Arabir qəhrəman Mayanın adı
Könlünü fərəhə büründürübdür.

Odur, mən görürəm gələcək günü,
Axı inqilabçı uzağı görür!
Təbrizdə nə nalə, nə fəryad ünü,
Nə dağılan koma, nə dustaq ömür...

Təbiət səslənir min əzəmətlə,
Yanıq dağlara da büsat gəlibdir.
Çadrasız Gülnaza səmimiyyətlə
Sənət öyrətməyə həyat gəlibdir.

İndi nakamları qovuşan görüb
Hicran ağladıqca, məhəbbət gülür.
Gözəl Südəbənin qoluna girib
Mehriban baxışlı Məhəbbət gülür.

Gəzirik. Azadın məzarı üstə
Sən əklil qoyursan. Sinən doludur...
Birdən pıçıldayır kimsə ahəstə
“Tanıdım! Özüdür, Əjdər oğludur!”

1961.

SƏN ZƏFƏRDƏN DE

Aşıq Hüseyn Cavana

Saza mizrab vursan aranda, dağda,
Nə həsrətdən oxu, nə kədərdən de!
Anamız Vətənin qüdrəti haqda
Hələ yazılmamış min əsərdən de!

Nəğmə sovqatınla Qaradağda sən,
Gəzdin gah bürküdə, gah sazaqda sən.
İndi qoşma payla Qarabağda sən,
Həm Təbrizdən danış, həm Əhərdən de!

Şəhər qarışıqdı, düşmən yaraqlı,
Döyüş alovlu ydu, hava sazaqlı,
Hücuma keçəndə zəfər soraqlı
Birgə qalxdığımız yaş səngərdən de!

Şeirində hicrandan söz açanda sən,
Təbriz gözəlini düşünürəm mən...
Könlündə intizar, saçlarında dən,
Yollara boylanın gənc dilbərdən de!

Mənzilin uzaqdır, gözlərin torlu,
İlhamın qaynardır, nəfəsin qorlu...
Haçansa doğacaq baxışı nurlu,
Dodağı müjdəli al səhərdən de!

Sinəmdə dil açır yenə bir arzu,
Neyləsin anasız mələyən quzu?
Qayıdaq Təbrizə, deyim al sazı,
Hüseyn, əziz dostum, sən zəfərdən de!

1979.

QOCA AŞIQ

*Nə vaxtacan fələk məndən ağ çalar?
Kimə qalar vəfəsi yox axçalar?
Cavan Hüseyin, qara xəttin ağ çalar,
Səsləyərlər qoca aşiq çala-çal...*

Aşiq Hüseyin Cavan.

Demə bu aləmdə bir qonağam mən,
Bir gün gedəcəyəm, cahan qalacaq.
Qar altında yanan bir ocağam mən,
Hansı qığılcımım nişan qalacaq?

Sən qocalıq haqda düşünmə nahaq,
Sabahkı qocadır bu günkü uşaq...
Odsuz əsər deyil, dünyada ancaq
Nəfəsi alovlu dastan qalacaq.

Demə saçlarıma daha dən düşür,
Bu ya qocalıqdan, ya qəmdən düşür.
Aşiq, dağ başına qışda çən düşür,
Sənin də başında duman qalacaq!..

Qəm yemə ağartsan saçı-saqqalı,
Bir saz, bir ağacla gəzsən mahalı...
Dostların altına salaraq xalı,
Şeir məclisində mehman qalacaq!

Dünyadan getsən də ixtiyar kimi,
Saçın ağarsa da sənın qar kimi,
Adın tarixlərdə ilk bahar kimi
Cavandır, o yenə cavan qalacaq!

İyul, 1948.

SAZ

Aşiq, axşam düşüb, çıxacaq eyvana,
Dindir, dilə gəlsin qucağında saz!
Oxu, səsin qalxsın qoy asimana,
Min mənə yaşadır çanağında saz!

Ağ ulduzlar baxır nizamla, aşiq,
Ay sanki danışır adamlarla, aşiq,
Desin nəğməsini ilhamla, aşiq,
Bu suyun, havanın, torpağın da saz.

Düşmən sənətini dandı, qardaşım,
Səni bir əyləncə sandı, qardaşım,
Bəzən bir tonqalda yandı, qardaşım,
Qəddar hökmdarın qabağında saz.

Yaşadın min gözəl dilək içində,
Bir dünya əl boyda ürək içində,
Lakin bir yamaqlı köynək içində
Divardan asıldı otağında saz!

Daxmanın qapısını açmadı bir kəs,
Nə təsəlli duydun, nə də tanış səs,
De, dostum, qonağın kimlər oldu bəs?
Dostun, həmsöhbətin, qonağın da saz!

Dolaşdın hər kəndi, şəhəri dostum,
Xoyu, Gərməduzu, Əhəri, dostum,
Bəzən yolda açdın səhəri, dostum,
Sinəndə nəğmələr, çinağında saz!

Pullu ağalardan nə xələt aldı,
Nə mal, nə imarət, nə sərvət aldı,
Yalnız el içində min şöhrət aldı,
Mərd durdu dostların sınağında saz.

Sən aylı gecədə sahili gəzdin,
Könlündə hicranın mənzili, gəzdin,
Bir də qardaşının nisgili, gəzdin,
İnlədi Arazın qırağında saz!

Bilirəm o ağır zamanlarda sən,
Həyatı gəzmədin dastanlarda sən,
Döyüşdün haq deyən meydanlarda sən,
Güllən şeirin oldu, yarağın da saz!

Öz gözəl səsində min məna dedi,
Vətən, xalq, hürriyyət, partiya dedi,
Azad bayraq altda bir dünya dedi,
Dolaşdı səadət sorağında saz.

Düşmən ayaqladı ana torpağı,
Dağıtdı bir illik azad növrəği,
Qardaş, qoy səsində zəfər sorağı,
Dinsin azadlığın fərağında saz!

Darımca, sən bəzən yalnız qalanda,
Yenə də Təbrizdə gen bir salonda
Sən zəfər nəğməsi deyib çalanda,
Dil açar o yurdun növrəğində saz!

Oktyabr, 1956.

GETDİ

Aşığı, söylə, hansı insan
Bu dünyadan doydu getdi?
Hansı əsl söz yaradan
Şan-şöhrətə uydu, getdi?

Kim qaldı tək, yaşadı tək,
Bağlanmadı o, xalqa bərk,
Daim ucuz muncuqlar tək
Günlərini saydı, getdi?..

Cansız, dilsiz daşqın su da
Axdı daşlar uda-uda...
İz qoymaqçın hətta o da
Qayaları oydu, getdi.

Yaz, qaşını çatanda sən,
Sinəndə od artanda sən,
Söz üfqündə batanda sən
Desinlər o, aydı, getdi.

Hanı Mirzə, hanı Əsəd?
O səs, o saz, o məhəbbət
Getdi, fəqət ölməz sənət,
Ölməz əsər qoydu getdi.

Deyirik ki, hər yerdə biz,
Vurğundu söz sərkərdəmiz.
O, andı düz, eşqi təmiz
Bir ağ donlu maydı, getdi.

O sevərdi ilk baharı,
İlk çiçəyi, ilk nobarı,
Saz üstəki havaları...
O, çiçəkli aydı, getdi

O yazdı hər həqiqəti,
Ağır günü, səadəti...
Bizə xalqlar məhəbbəti
Nəgməkardan paydı, getdi.

O, ana yurd sağlığına,
Aranına, dağlığına,
Öz saçının ağlığına
Min təranə yaydı, getdi.

Bu müqəddəs eşqi gərək
Ustamızdan biz öyrənək!
O od ilham, böyük ürək
Bir günəşə taydı, getdi.

Yaz, ayağa qalxsın dünya!
Sən köçəndə baxsın dünya...
Qoy arxanca axsın dünya,
Dillənsin: bu oydu, getdi.

April, 1959.

BAHAR DİLƏKLƏRİ

*Dostum B.Azəroğlunun sevimli qızı
Solmaza ithaf edirəm.*

I

Yazdır... Xoş xəbərlə bir adam kimi
Döyür vədə yeli pəncərələri...
Günəş təzələyir bir rəssam kimi
Torpaq üstündəki mənzərələri...

İnsan da, ağac da, dərə də, dağ da
Duyunca baharın ilk havasını,
Rahat nəfəs alır... Bu gözəl çağda
Dəyişir əvvəlki boz libasını...

Pəncərəm də açıq, qapım da açıq!
Bağçamda dolaşır bala qaranquş...
Lələkləri ipək, gözləri muncuq
Sinəsinin altı ala qaranquş!

Qanadlar uzunsov, qanadlar qətran!
Bəzən silkələnir... bəzən dartılır.
Elə bil qarşımda yollara baxan
Təbrizli bir qızın qaşları çatılır...

II

O inqilab qızı! Hicran şikarı
Baharı tez tapdı, tez də itirdi...
Yenidən tapmaqçın həmin baharı
Arzudan daşlarda çiçək bitirdi...

O bahar istəyir... Bu bahar, inan,
Üç ay ömür sürən bir bahar deyil!
Belə baharlardan çox görür insan,
Bəs niyə, bəs niyə bəxtiyar deyil!

Bahar gəlir... Gedir... Min çiçəyin də
Yerində qalmayıb bir nişan, bir iz...
Yox! Diləklə dolu öz ürəyində
Tamam başqa bahar istəyir o qız...

Elə bir bahar ki, hər bir qədəmi
Yerlərdə səslənən hünər marşdır!
Elə bir bahar ki, ılıq şəbnəmi
Min ana gözünün sevinci yaşdır!

Elə bir bahar ki, qaranquşları
İgid fədailər, bir də mərd qızlar!..
Elə bir bahar ki, sıx naxışları
Asiman, günəş, ay, parlaq ulduzlar!..

Elə bir bahar ki, ilk şəfəqləri
Qatarla yellənən sıra bayraqlar...
Elə bir bahar ki, şən rəvnəqləri
Qəm yükündən çıxan azad torpaqlar.

Elə bir bahar ki, boz buludları
Havadada oynayan nazik örpəklər...
Elə bir bahar ki, gur sürudları
Ürəkdən ürəyə axan diləklər...

Elə bir bahar ki, tər çiçəkləri
Bağlı dodaqlarda dinən gülüşlər...
Elə bir bahar ki, kəpənəkləri
Açıq alınlara qonan öpüşlər...

Elə bir bahar ki, tunc mənzilləri
Qurtuluş, istiqbal, zəfər postları.
Elə bir bahar ki, şən bülbülləri
Öz şair atası, bir də dostları...

III

Qızım, dilsiz yola çox baxdın, usan!
İndi də mənə bax! Əmini dinlə!
Atanın yanına gəlsəm nə zaman
Anlarla üz-üzə dururam sənle...

Mən qəmli görürəm dalğın nəzəri,
Bu məhzunluq nədir? Bu baxış nədir?
De, bədbəxt xalqının bütün kədəri
Sənin gözlərində toplanmış, nədir?

Hanı möhkəm qaya öz sinəm təkisi?
Sən kipriklərinlə haçalayırsan.
Baxırsan... Baxırsan... Gen sinəmdəki
Dərddə ürəyi də parçalayırsan!

Nə qədər canlıdır həsrətli gözün.
De, bu özünmüsən, yoxsa əksindir?
Yox, öndə əksindir, uzaqda özün,
Yalnız qulağında dinən səsindir.

Deyirsən, o qədər dondu mühit ki,
Nə dilək isindi, nə də intizar...
Atama demişəm, sən də eşit ki,
Bahar istəyirəm, ay əmi, bahar!

Bahar! Qaçaq düşüb bizdən o bahar...
Yox, onun ətrini daha duyuruq...
Dünyada ömürdən qiymətli nə var?
Biz bahar uğrunda ömür qoyuruq!..

O gəldi... O getdi... O gələr yenə...
Babana, nənənə de, gözlə, inan!
O gələn bahardan müjdəni sənə
Atan yazacaqdır, qızım, öz atan!

Mart, 1960.

QƏRİB

Nənəm Qərribin xatirəsinə.

Sən soyuq daxmada çıxıraraq çox
Körpə gözlərini açdın dünyaya.
Fəqət yoxsul külfət sevinmədi, yox,
Bir kədər gətirdin yazıq anaya.

Dünyanı görməmiş, qırıq saz kimi
İnlədin... Ağladın ağır ruzgara.
Səsin zamanəyə etiraz kimi
Dəydi damcı sızan dördcə divara.

Sən oğlan olsaydın, zavallı anan
Nə dərdə düşərdi, nə iztiraba.
Bəlkə də borcların yerinə, inan
O nökar verərdi səni ərbaba.

Əyninə bir köhnə çuxa geydirər,
Başına bir yırtıq təsək qoyardı.
Daha nə don pulu gəzər o hədər,
Nə də kalağayı dərdi duyardı.

O, soyuq təndirə çörək yapmadı,
Ac yaşadı. O mərd kəndli qadını
Zamanəyə dair bir ad tapmadı,
Yalnız Qərib qoydu sənin adını.

O da, öz anası, öz nənəsi də
Qərib yaşamışdı öz vətəninədə.
Bilirdi, o yerin gen sinəsində
Sən də bir qəribsən öz məskənində.

Böyüdü. Diddisə səni ehtiyac,
Bir an zövq almadın bərdən-bəzəkdən.
Özün kimi yoxsul, ağıllı, möhtac
Bir kəndli oğlunu sevdin ürəkdən.

Özün istəmədən, nənə, ay nənə,
Anana bənzədin sən qız doğmağda.
Nədənsə təsəlli oldular sənə
O körpə qızların hər ağır çağda.

Sən yamanca sevdin o körpələri,
Könlün də açıldı əməllərindən.
Həyat dənizinin sərt ləpələri
Ərini qopardı o əllərindən.

Sən atasız qalan iki qızınla
Ayaqyalın girdin o soyuq çaya.
Azadlıq, iş, çörək, paltar arzunla
Araz sularından keçdin bu taya.

Yaşadın bu qardaş torpağında sən
Bir qərib kimi yox, bir yerli kimi.
Dodağında gülüş, saçlarında dən,
Qabaran sinənsə bir sirli kimi.

Azad doğuldumsa mən də həyatda,
Ah, nə ata gördüm, nə də ki, ana.
Yox, tale qoymadı, bilmədim hətta
“Dünya bir yanadır, ana bir yana”.

Özün yavan yeyib çörəyi bəzən,
Hər bir yavanlığı uzatdın mənə.
Qocalsam da, səni unutmaram mən,
Məni sən böyütdün, nənə, ay nənə!

Xəyalında vətən, arxada Bakı,
Ana torpağına qayıtdın yenə.
Dövrən həmən idi. Təzədən sanki
Qəriblik pasportu verdi o sənə.

Axı dustaq idi o doğma kəndin,
Vətən öz qızına vətən deyildi.
Mən muzdur işlədim. Səninlə qəddin
Təzək səbətini altda əyildi.

Bir il azad oldu yalnız o diyar,
Sən də azadlığın duydun dadını.
– Mən qərib deyiləm, – dedin, – yurdum var!
Dəyişmək istədin köhnə adını.

Hər namaz üstündə dua oxuyub,
Sonra salam dedin gələn illərə.
Gecələr daxmada corab toxuyub,
Hədiyyə göndərdin fədailərə.

Mənim yadımdadır, nənə, ay nənə,
Təbrizdən – sevdiyim o gözəl yerdən
Təzə, güllü çitlər yolladım sənə,
Bəzənib gəlin tək gəzəsən hərdən.

Sanki dünya girdi sənin daxmandan,
Qırıq sifətində gəzdi təbəssüm.
Qorxulu əlini çəkdi yaxandan
Aclıq, kimsəsizlik, qocalıq, ölüm.

Düşmən qoymadı, yox, şah sərbazları
O ana torpağı yaman taladı.
Yıxıb diri-diri mərd qorxmazları,
Geniş kürəyində ocaq qaladı.

O şaxtalı qışın küləklərində
Neçə min zavallı öldü günahsız.
Sən də Savalanın ətəklərində
O soyuq daxmada qaldın pənahsız.

Nənə! Öləndə də qərib tək öldün
Sən öz vətəninə, öz torpağında.
Ahınla daxmada tavanı dəldin,
Dondu damcı-damcı su dodağında.

İndi yer altında rahatsan bəlkə,
Yox! Sənin yerinə qəbrin qəribdir.
Torpağı üstündə nə söyüd kölgə,
Nə də ki, göy çəmən xalı səribdir.

Yox! Tək sənin qəbrin qərib deyildir,
Qəriblər dolaşır şəhəri, kəndi...
Bəli! Bütün xalqın gör neçə ildir
Öz doğma yurdunda qəribdir indi.

Qərib yaşadınsa qəm çəkə-çəkə,
Qərib öldünsə də öz diyarında,
Gün gələr, o qərib xalqla birgə
Qəriblikdən çıxar lal məzarın da!

Aprel, 1959.

İNDİ

Xalam Gəlinxanıma

Bombalar döyəndə doğma öüşü
Mən sənə sağlıqla – dedim – qal indi.
Qapı ağzındaki axır görüşü
Kövrələ-kövrələ yada sal indi.

Dumanla kəsilmiş günəşin önü,
Sənin can evinə düşməyir yönü.
Gözdən yayındıqca qurtuluş günü,
Təmiz ürəyinə düşür xal indi.

O yerdə nə toy var, nə də ki, bayram,
Neçə zamandır ki, dustaqdır ilham...
Mənim əziz xalam, mehriban xalam,
Könül mahnisini həzin çal indi.

Kimin harayına güman çatıbdır?
Nə qədər arzuya insan çatıbdır...
Sənin də dadına zaman çatıbdır,
Öz dönük baxtınçın fikrə dal indi.

Yaş keçir, nə çatar gənclik çağına?
Deyən payız düşür ömrün bağına...
Yox! Azadlıq deyə qarış axına,
Sənə yaraşmayır qərib hal indi.

Saçım ağarsa da uşağam səndən,
Dünyanın dilində sorağam səndən,
Yaxında olsam da uzağam səndən,
Yaddan öz haqqını özün al indi!

1970.

ARAZIN O TAYINDA

I

Payızdır... İndi kənddə
Nə biçin, nə xırman var.
Savalanın başında
Yenə qalın duman var.
Gündüzlər göydə hərdən
Durna uçur bir qatar,
İsti yer axtarmağa
Uzaqlara uçurlar.
Orda-burda çobanlar
Bəzən tonqal yandırır,
Uzaqda yanan alov
Bir laləni andırır.
Gecələrsə havada
Dolaşır xəfif ayaz,
Asimanda sayrışır
Milyonla narın almaz.
Payızın nəfəsini
Udduqca ana torpaq,
Soyuyur yavaş-yavaş
Axar çay, büllur bulaq.

II

O kənddə bir daxma var,
Həsət qalmışdır nura,
Tavanı, divarları,
Dirəkləri qapqara.
Nə çuvalda bir dən var,
Nə tabaqda bir çörək;
Bir bucağa söykənib
Ağzı qırıq bir səhəng.

Bir də qara divardan
Asılmışdır bir oraq.
Zəhmətkeş bir kəndlinin
Budur dövləti ancaq!
İndi boş dəyirmanı
Xatırladan bu daxma,
Milli dövlət zamanı
Belə deyildi amma.
Bu daxmanın sahibi
Yaşayırdı firavan,
Bu hisli dirəklərin
Qarşısında o zaman
Buğda dolu tayları
Üst-üstə atmışdı o.
Neçə xalvar arpa da
Şəhərdə satmışdı o.
Gecə keçmiş yarıdan,
Kənd yatmışdır haçaqdır;
Yalnız öz daxmasında
Qasım kişi oyaqdır.
Onunla bir palazın
Altda yatır yanaşı
Dörd körpəcə uşağı,
Bir də həyat yoldaşı.
Ata baxır onlara,
Ürəyi yanır... Yanır...
Bir il qüssəsiz keçən
Öz həyatını anır.

III

Bahardır... Ana Təbriz
İndi sən görün deyil!
Yaşıl rəngli məxmərdən
Paltar geymiş elə bil.

Pıçıldeşan yarpaqlar
Sanki bir nəğmə deyir,
Salxım-salxım yasəmən
Yolçulara baş əyir.
Elə bil başdan-başa
Təbriz nəhəng bir bağdır,
Doğma Azərbaycana
O, ətir yayacaqdır.
Səhərdir... Qasım kişi
Bu sövdalı səhərdə
Bir dəstə kəndli ilə
Gəzir doğma şəhərdə.
Ətir dolu havadan
Udub öz sinəsinə,
O baxır Göy məscidə,
Bir də Ərk qülləsinə
Düşünür ki, ilk dəfə
Necə gəlmiş Təbrizə,
Kürəyinə nə təhər
Söykənmişdi sərnizə.*
İndi ikinci dəfə
O, Təbrizə gəlmişdir,
Nə ardında atlı var,
Nə qollarında kəndir!
O hər tanış küçəyə
Diqqətlə baxır... Ancaq
Nə bir dilənçi görür,
Nə də yurdsuz bir uşaq!
Xeyr! Zaman başqadır,
Şəhər dəyişmiş tamam,
Kəndlilər qurultayı
Açılacaq bu axşam

* süngü

Təbrizdə – bir binada.
Qasım kişi sevinir.
Axı, bu qurultaya
Nümayəndədir o da!

IV

Salon... Adi bir salon.
Nə zəri, nə qumaşı;
Geniş zalda kəndlilər
Oturmuşlar yanaşı.
Odur, Qasım kişi də
Oturmuş ilk cərgədə,
Ömründə bir qurultay
O görməmiş bəlkə də.
Birdən alqışlar qopur
Zalın ön sırasından,
Qartal tək qanad çalan
Alqışlar arasından
Kürsüyə doğru gedir
Orta boylu bir adam,
Saçı tüzə qar kimi
Vaxtsız ağarmış tamam.
Qasım kişi bu ara
Dönüb sağ çiyini üstə,
Yanıdakı bir gəncdən
Xəbər alır ahəstə:
– Qardaş oğlu, bağışla,
Kimdir o alqışlanan?
– Yoldaş Pişəvəridir!
Deyə dinir o oğlan.

Qasım kişi Zəncandan
Araz qırağınadək,
Ağızlarda dolaşan
Bu adı eşidən tək,
O gəncin gözlərindən
Tez çəkib gözlərini,
Tələsir ki, dinləsin
Rəhbərin sözlərini.
Danışır Pişəvəri,
Danışır min inamla;
Arabir hərəkətlə,
Arabir də aramla.
– “...Silah götürməseydi
Yoxsul kəndlilər əgər,
Bu milli dövlətimiz
Yaranardımı məgər?
Fəhlə-kəndli əzmlə
Bu iş tapmışdır əncam,
Gərək siz kəndlilərə
Torpaq paylansın tamam!
Qarşınızda böyük bir
Vəzifə durur ancaq,
O nədir? Aldığınız
Azadlığı saxlamaq!
Gərək kəndli fəhlələ
Birləşsin bu torpaqda,
Bir nəfər də qalmasın
Bu birlikdən qıraqda!
Əlində saxlamaqçın
O, aldığı torpağı,
Yerinə dəyməməkçin
Bir də ərbab ayağı,

Daha eşitməməkçin
Dərğanın danlağını,
Gərək kəndli ən əvvəl
Doğma Azərbaycanın
Müqəddəs torpağını
Qorusun qarış-qarış!”
Salonu hər tərəfdən
Titredir sonsuz alqış.
O, baxdıqca salonun
Qızgın alqışlarına,
Bir xəfifcə təbəssüm
Qonur baxışlarına.
...– Kəndliyə torpaq vermək
Azdır... Gərək bu şumda
Ona torpaqdan başqa
Pul da verək, toxum da.
Sonra yaxın zamanda
Kəndlərə işıq çəkək,
Məktəblər, sinemalar,*
Xəstəxanalar tikək!
Qoy şəhərə bənzəsin
Yeni kəndin büsəti,
Təməmindən dəyişsin
Kəndlilərin həyatı!
Axırncı sözünü
O deyib qurtarmamış,
Salonu hər tərəfdən
Titredir sonsuz alqış.
Sonra qoca bir kəndli
Söz alır danışmağa,
Öz yerindən qalxaraq
Addımlayır qabağa.

*kinoteatr

Kəndlinin saçları da,
Saqqalı da düm ağdır;
Sanki hündür qaməti
Başı qarlı bir dağdır!
Lakin ağ qaşlar altdan
İti baxan o gözlər
Şəffafdır... Qayalarda
Gizlənən bulaq qədər!
O danışır... Könlündə
Nə həyəcan, nə təlaş,
Bir-bir seçib sözləri
Danışır yavaş-yavaş.
– Mənim altmış yaşım var!
Saçım da ki, qar tək.
Bir qapıda ağarmış
Saqqalımın hər tükü.
Babamı torpaq üstə
Gülləylə vurdu ağa.
O, uğrunda öldüyü
Zəmiyə baxa-baxa
Kəsilməmiş çinar kimi
Əyilərək aşağı,
Həsrətlə qucaqladı
Qana batmış torpağı.
Başqa söz gətirmədi
O, dilinin ucuna,
Torpaq dedi... bir ovuc
Torpaq aldı ovcuna.
Doğma əcdadım kimi
İllər boyu o kənddə
Torpaq dedim... Torpağa
Həsrətlə baxdım mən də.

Qoca susur bir anlıq,
Nəfəs alır dərindən.
Əgər tərənməsə də
O indi öz yerindən,
Elə bil ki, dağ kimi,
Bir yük altından çıxır,
Sonra yenə danışır,
Yenə salona baxır.
Gözlərində parlayır
Ürəyinin sevinci,
O deyir: – Kəndimizdə
Mən yazıldım birinci
Doğma firqəyə... Ancaq
O verdi öz ömrümdə
Mənə əvəzsiz torpaq!
Dörd oğlum, bir də nəvəm
Fədaidir haçandır,
Lazım gəlsə beşi də
Bu firqəyə qurbandır!
Mənsə öz torpağında
İndi azad rəncbərəm,
Bir təhlükə olarsa,
Bir ağ saçlı əsgərəm!
Ölümə də hazırım
Bu dövlətin yolunda.
Qoca danışmır... Ancaq
Alqış qopur salonda.
Qurultay qurtararkən
Pişəvəri ata tək,
Hər bir nümayəndənin
Əlini sıxır bərk-bərk.

Sonra Qasım kişiylə
Son dəfə görüşəndə,
– Gedin deyir, – məndən də
Salam aparın kəndə!
Gedin... Möhkəm saxlayın
Aldığınız torpağı,
Bir də ki, partiyanın
Tapşırdığı bayrağı!

V

Obaşdandır... Hardasa
Xoruz banlayır hərdən,
O, xəyaldan ayrılıb
İstəyir qalxa yerdən.
Uzaqdakı bənd üstə
Tez getmək xəyalıyla,
Lakin öz yerindəcə
Yumruğunun dalıyla
Yuxusuz gözlərini
Ovuşdurur bir anlıq.
Daxma səssiz-səmirsiz,
Hava soyuq, toranlıq.
Atıb köhnə palazı
Öz üstündən qırağa,
Qasım kişi geyinib
Sonra qalxıb ayağa,
Pəyənin qapısından
Köhnə beli götürür.
(Boz köpək sahibini
Yola qədər ötürür).

O, yarıqlar içindən
Keçir yığıla-qalxa,
Bəzən xəndəyə düşür,
Bəzən də susuz arxa.
Bir arxın qırağında
Sakit durur o indi,
Toranlıqda birtəhər
Tapır dağılmış bəndi.
Sonra bel ilə yerdən
Daş götürür, çim kəsir,
Başqa bir yana axan
Suyun önünü kəsir.
Soyuq suyun içində
O tək-tənha çalışır,
Alnının isti təri
Soyuq suya qarışır.
(Sanki bu çayın suyu
Nə zamandan bəridir,
Milyonlarla kəndlinin
Soyuq alın tərindir).
Nəsə... Suyun önünə
Daş yığır, çim qoyur o,
Bu zaman yaxınında
Bir hənirti duyur o.
Bir az qorxur... Başını
Yuxarı qaldırarkən
Görür bənddən aşağı
Dayanmış iki cavan.
Qasım kişi diksinir,
Bir az çəkilir dala.
Düşünür ki, bu zaman
Bu adamlar kim ola?

Gənclər kəndli paltarı
Geyinmişdir əyninə,
Birisi bir yamaqlı
Xurcun almış çiyinə.
Görən deyər yolçudur,
Yolu azmışlar yəqin,
Xurcundasa azuqə
Götürmüşlər səfərçin.
Xeyr! Xeyr! Xurcunda
Qəzet, jurnal, kitab var!
Hər birində bir həyat,
Bir də ki, inqilab var!
Yox, yolçular bələddir
Hər dərəyə, hər kola.
Gündüzlər daldalanıb,
Gecələr düşmüş yola.
Başqa kəndə tələsir,
Zaman ciddidir artıq,
Təbrizdən – partiyadan
Belədir son tapşırıq:
Bu qəzetlər, kitablar
Kəndə salamat çata!
Nə xəfiyyə, nə polis,
Nə də əmniyyə tuta!
– Sabahın xeyir, dayı!
Nə qalır qonşu kəndə?
Bir çubuq doldurmağa
Tütün olarmı səndə?
– Abatın xeyir, oğul!
Deyib o dinmir artıq.
Lakin enir daş yola,
Qurşağından çıxarır
Bir kisəylə, bir çubuq.

O, çubuğa od qoyub
Uzadır kəndli gəncə.
O da bir qüllab vurub,
Deyir ki: – Bütün gecə
Zəmi suvardığından
Yorğun düşübsən yəqin,
Yuxusuz qaldığından
Qızarmışdır gözlərin.
Barı, özünümüdür
Bu suvardığın zəmi?
– Bəli! Mənimki idi
Ancaq bircə il cəmi!
Bir il sonra əlimdən
Yeri ağa qopardı,
Daxmada nə vardısı
Cəriməyə apardı...
Milli dövlətlə getdi
Ağzımızın dadı da.
Bizə bir təsəllidir
O dövlətin adı da.
Sonra o, köks ötürüb
Bir daş üstə oturur,
Yolçular da çəməndə
Bardaş qururlar, odur...
O gənc yaxşı tanıyır
Həm kəndlini, həm kəndi,
Lakin qəsdən dindirir
Qasım kişini indi:
– Başqa məmləkətlərin
Bəxtiyar insanları
Döndərməkçin gülşənə
Ot bitməz şoranları,

İşıq lampalarıyla
Bəzəməkçin hər kəndi,
Neçə çayın suyunu
Birləşdirmişlər indi.
Sənsə soyuq sulara
Giribsən dizə kimi,
Bənd üstə qalayaraq
Daşı, kəsəyi, çimi,
Bir zəmi suvarırsan.
Ancaq kimə? Ərbaba!
Nə qədər olacaqdır
Taxıl payın? Bir torba!
Sən çim kəsmək yerinə
Əcnəbi ağaları,
Bir də yerli bəyləri,
Xanları, darğaları
Belinlə qoparıb at
Bu torpaqdan uzağa!
Sahib ola bilməzsən
Yoxsa ana torpağa!
Qasım kişi yuxudan
Ayılmışdır elə bil,
Düşünür ki, bu gənclər
Adi kəndlilər deyil.
– Oğul, sizi yaxından
Tanımasam da əgər,
Ya inqilabçısınız,
Ya da firqəçi əsgər!
İndi suçu olsam da
Firqə üzvüyəm mən də,
Bir zaman torpaqları
Özüm böldüm bu kənddə.

Təbrizə – kəndlilərin
Qurultayına getdim,
Hətta Pişəvərinin
Nitqini də eşitdim.
Sonrasa...
Danışmır o...
Sinəsi qalxıb-enir...
Bayaqdan sakit duran
O biri kəndli dinir:
– İndi necə, o kənddə
Firqə üzvü çoxmudur,
Bilirsiniz bəlkə siz?
Aranıza mərkəzdən
Adam gəlirmi tez-tez?
– Bəli! Məndən başqa da
Xeyli firqə üzvü var.
Hamısı kənd yerində
Qazanmışlar etibar...
Ancaq hələ mərkəzlə
Yoxdur bir rəbitəmiz,
Bilmirik ki, hardadır
Mərkəzi komitəmiz.
– Mərkəzi komitəni
Axtarmaq lazım deyil.
O sənin ürəyində,
Beynindədir elə bil.
O, ünvansız yaşayıb
Gizlənsə də dərinə,
Yenə işləyir hər vaxt
Bu yurdun hər yerində...
Bir də, dayı, Təbrizlə
Əlaqə saxlayın siz,
Yenə qəti döyüşlər
Yurdudur ana Təbriz!

Sonra öz xurcunundan
O, çıxarır bir kitab,
Bir kitab ki, hər sətri
Başdan-başa inqilab!
– Al, – deyir, – bu kitabı
Siz öyrənin dərindən,
Dayı, bu kitabdakı
Hər vərəğin birindən
Bəlkə də min-min kitab,
Min-min dastan yazılar.
İnqilab yollarıdır
Buradakı yazılar.
Qasım kişi kitabı
Alır...
– Oğul, nədir bu?
– Öz doğma firqəmizin
Şanlı tarixidir bu!
Səhərin sorağını
Kor gecə alan kimi,
Qaçır... Qara yapıncı
Geymiş bir insan kimi.
Basılmış bir ordunun
Məğlub əsgərləri tək,
Ulduzların qatarı
Dağılır göydə tək-tək.
Səhərin işığında
Tamam itir toranlıq,
Gənclərin də sifəti
Aydın görünür artıq.
Qasım kişi bir qədər
Fikirli insan kimi
Öz könlündə bir anlıq
Nə isə anan kimi

Gənclərin simasına
Diqqətlə baxır, baxır,
– Səni tanıdım! – deyə
Birdən ayağa qalxır.
– Qurultayda sizinlə
Tanış olmadımmı mən?
Bu Azada oxşayır,
Azər deyilmisən sən?
Bir yerdə gəzmədikmi
Təbrizi səhər-axşam...
– Qasım dayı, bağışla,
Səni tanımamışam! –
Deyə Qasım kişini
Bağrına basır Azər.
Necə zəfər zamanı
Bir-birini qucaqlar
Səngərdə iki əsgər.
Dostların arasında
Uzanır yenə söhbət.
İndi xoş xatirələr
Danışirlar... Nəhayət
Gənclər qalxır ayağa.
– Biz getdik, dayı, sağ ol!
Qasım kişi hörmətlə:
– Gözüm üstə, yaxşı yol!
Daha danışmır... səsi
Şüşə kimi qırılır,
Elə bil iki doğma
Övladından ayrılır.
O dayanır yerində
Sağ əlində bir kitab,
Ürəyində mətanət,
Gözlərində iztirab...

VI

Qaş qaralır... Uzaqda
Başı qarlı Savalan
Dumanlarda gizlənir.
Üfüq qovuşan zaman
Durub keşik çəkəcək
Sanki doğma mahala,
İndisə insan kimi
Dalır dərin xəyala.
O da hazırlıq görür
Qəti döyüşə bəlkə,
Keşiyində durduğu
Doğma mahalla birgə?
Düşməndən gizlənsə də
Dumanlar arasında.
O, sabahkı döyüşün
Durar ön sırasında.
Nə isə... qaş qaralır.
Kəndə qayıdır naxır,
Torpaq yoldan elə bil
Göyə ağ tüstü qalxır.
Quşlar uçub qatarla
Sığınırlar kollara,
Sonra sakitlik çökür
Uzaqdakı yollara.
Axşam düşür... Elə bil
Lal üfüqlər daralır,
Yaxındakı zəmilər,
Təpəciklər qaralır...

Doldurub səhəngini
Sudan dönür qız-gəlin,
Tək-tənha qalan bulaq
Onların arxasınca
İnləyir həzin-həzin.
Ya piyada, ya atlı
Yola düşüb səhərdən,
Şəhərə gedənlər də
Qayıdırlar şəhərdən.
Bir dükan qabağında
Oturmuşlar kəndlilər,
Elə söhbət edirlər
O ürəyi dərdlilər.
Qasım kişi bayaqdan
Söykənərək bir daşa,
Diqqətlə hər söhbəti
Dinləyir başdan-başa.
Bir gənc oğlan aramla
Öz dərdindən danışır,
O danışır... sinəsi
Ocaq kimi alışıır:
– Üstümdən tökülməmiş
Hələ xırmanın tozu,
Nə pəyəmdə malım var,
Nə də daxmamda ruzu.
Deyirəm ki, qış günü
Qapımı qar kəsəndə,
Daxmamın içində də
Soyuq külək əsəndə,
Arvad-uşaq yanında
Xəcalətli qalınca,
Qoy buraxıb əkini,
Düşüm bir iş dalınca.

Ya Təbrizə gedim mən,
Yaxud bir baş Tehrana.
Axı çörək lazımdır
Sabah beş baş insana.
Bu vaxt sözə qarışır
Orta yaşlı bir kişi,
Deyir: – Bəli! Doğrudan
Ağırdır kəndin işi!
Haraya gedək axı
Doğma Azərbaycanından?
Deyirlər Qafar dayı
Dünən gəlmiş Tehrandan.
Qoy o öz gördüyündən
Söhbət etsin bir qədər,
Görək necə yaşayır
Tehrandakı fəhlələr.
Kimsə dinmir... Araya
Dərin bir sükut çökür,
Qafar dayı dəmiyə
Bir az tənbəki tökür.
Sonra od alışdırıb
Bir an sorur dəmini,
Püskürür tüstüsünü.
Elə bil hər qəmini
O, havaya püskürür.
Nazik tüstüylə birgə,
Dərdlə dolu sinəsi
Bir az dincələ bəlkə.
Sonra fikir içində
O çatıb çal qaşını,
Ümitsiz adam kimi
Yırğalayır başını...

– Hamınız bilirsiniz
Mən bir ay bundan qabaq,
Gözümün ağ-qarası
İnəyimi sataraq,
Pulunu verdim yenə
Körpələrçin taxıla,
Özüm az xərclik ilə
Tehrana düşdüm yola.
Dedim əkin yetişib,
Biçin düşənə qədər
Mən Tehranda başımı
Dolandırım birtəhər.
Tehrana çatdım... Ancaq
Bir yuxu oldu arzum.
Nə gecə yerim oldu,
Nə də yeməyə ruzum.
Bir ay gəzdim avara,
Təpmadım bir iş yeri.
Fikirləşdim yenə də
Birtəhər dönüm geri.
Naçar qalıb bazarda
Satdım köhnə yorğanı,
Qəm-qüssə şələsilə
Tərk elədim Tehranı.
...Tüstüləyən dəmiyə
Bir qüllab da vurur o.
Sanır ki, kəndliləri
Bu söhbətlə yorur o.
Yox! Maraqla dinləyir
Bu söhbəti adamlar,
Dinləyir ki, İranın
Paytaxtında nələr var!

– Amerika malları
Axışdıqca Tehrana,
Hər səhər bəd xəbərlə
Bağlanır bir karxana.
Alverçilər qışqırır:
– İn mali Amerika əs!
Lakin şey satanlara
Fikir verməyir heç kəs.
Kimisi daraq! – deyir,
Kimisi potun bağı,
Kimisi eynək satır,
Kimisi də baş yağı.
Bir adam, günlər boyu
Ya ac qala, ya çılpaq,
Yadına düşərmi heç
Saçlarını darımaq?
Bir adam, torpaq üstə
Yata hər axşam çağı,
Toz-torpaqlı saçına
Yaraşarmı baş yağı?
Bir adam, ayaqyalın
İş axtara hər səhər,
Baxıb ayaqlarına
Potun bağını neylər?
Bir adam, günəş altda
Yana açıq kürəyi,
Günəşdən qorunmağa
Neyləyir bir eynəyi?
O mallar ayaq tutub
Dolansa da Tehranı,
Alan yoxdur... İş gəzən
İnsanlarda pul hanı?

*Bu Amerika malıdır.

Axı işsiz camaat
Bir parça çörək gəzir,
Nə daraq, nə baş yağı,
Nə də ki, eynək gəzir!
O adamlar nə zaman
Pul tapsalar da əyər,
Çörəyə verib əvvəl
Barı doyunca yeyər.
Qasım kişi yerindən
Bu vaxt qalxır ayağa.
Deyir: – Kimsə bu kənddən
Qoy getməsin uzağa!
Beş günlüyə tapsaq da
İstər iş, istər çörək,
Qarnımız doymayacaq.
Biryolluq qurtaraq biz
Bu məşəqqətdən gərək!
Axtarmaqla tapılmaz
Nə ağ gün, nə səadət,
Yalnız mübarizəylə
Bizim arzularımız
Dönüb olar həqiqət!
İndi zaman başqadır...
İstər qoca İranda,
İstərsə də yurdumuz
Doğma Azərbaycanda
Azad həyat uğrunda
Qızıdır mübarizə,
Gəlin adam göndərək
Biz də ana Təbrizə!
İnqilabi döyüşlər
Beşiyidir o səhər,
Ağır gündə o yenə
Bizə düz yol göstərər!

Kəndlilər bir ağızdan
Deyirlər: – Qasım kişi,
Nə olar, gəl boynuna
Özün götür bu işi!
Bir də ki, aramızda,
De, kim var səndən artıq,
Hamımızın adından
Sən nə desən, hazırıq!
Xahişimiz budur ki,
Sən gedəsən Təbrizə.
Bir tapşırıq olarsa,
Tez gətirəsən bizə!

VII

Obaşdandır... Xoruzlar
Banlayır kənd yerində.
Birbaş Təbrizə gedən
Dar yolların birində
Qasım kişi sürətlə
Addımlayır tək-tənha.
Qaralan nöqtə kimi
Kənd dalda qalır daha.
O, yeriyr... Daha o
Dünənki suçu deyil!
Nə əlində fanar var,
Nə də ki, çiyində bel.
O, yeriyr... Fikrində
Qəmdən azad bir dünya,
Bir də ki, azadlığın
Bayraqdarı partiya...

O, yeriyr... Yellənir
Çuxasının ətəyi,
Ürəyində milyonla
Kəndlilərin diləyi.
O, yeriyr... Elə bil,
Zillətlə keçirdiyi
Dövrəni ayaqlayır,
Gələcək ağ günləri
İndidən qabaqlayır.

Baki, 1952.

SƏDAQƏTLİ DOST

I

Payızdır, açılır havanın rəngi.
Uzaqda bir pambıq tayası tək
Savalanın başı ağarır hərdən...
Səhərin ağ mehi qalxdıqca yerdən,
Gümüş tək parlayır damlarda qrov.
Soyuq üfüqdəsə bir yığın alov
Yanır, halqalanır, qızarır, odur,
Şəhərin başının üstündə durur
Yanan bir məşəl tək...
Neçə min adam,
Dəmir intizamla gələn izdiham
Nə bazara sığır, nə xiyabana,
Nə də daş-torpaqlı neçə meydana!
Gələn izdihamın ayaq səsindən,
Bir də soyuq yerin titrəməsindən
Ərdəbil oyanır... Gəlir o dəstə
Bir şüar daşıyır başının üstə:
“Yankilər, tərkin edin bu məmləkəti,
Yalnız İrandır İranın nefti!”
Bax, Alaqaçıya gəlir izdiham,
Danışır natiqlər, danışır tamam...
İzdiham həqiqət duyur o səsdə,
Dörd yanda, palçıqlı damların üstə
Soyuq müsəlsəllər görünür birdən,
İzdiham tərənəmirdurduğu yerdən.
Fəqət izdihamdan bir az qıraqda,
Gözəl, yaraşlıq təzə otaqda
Tələsir, deyindir, darıxır vali,
Bir anda neçə yol dəyişir halı.

Odur, bax, zəng edir o neçə kərə,
Dəstəyi bir an da qoymayıb yerə.
Gah sərhəngi söyür, gah da polisi,
Yenə də, yenə də soyumur hirsini.
O izdihamlardan gəlmişdir təngə,
Nə polisə qızır,* nə də sərhəngə.
Yaman hazırlaşır, düşür həycana,
Bəlkə bəd ayaqda qaça Tehrana.
Danışır natiqlər, danışır bir-bir...
Sonra bir şair –
Ağır addımlarla yuxarı qalxır,
Bir şeir oxuyur, arabir baxır
O ümman dalğalı lal izdihamı,
Ayağı çarılıq min-min adama...
Baxır, zaman görmüş sənətkar kimi,
Şeirində dünyanın gücü var kimi.
Nə müsəlsəl dinir, nə də ki, tufəng,
Qoy gəlsin, əmr etsin, bəs hanı sərhəng?!
Sərhəng gözə dəymir, sərbazlar susur,
Müsəlsəllər buz tək donmuşdur, odur.
Niyə atəş açıb yalnız bir kərə,
Şairi susdurmur, aşırır yerə?!
Bəlkə də xoşları gəlir şairdən,
Gözəl şairdən?
Yox, qorxudan susur cənab sərhəng də!
Neçə müsəlsəl də, top da, tufəng də...
O, bilir, tək deyil meydanda şair,
Min topdan güclüdür o odlu şair!

*İnanır mənasında

Bilir, əl tərپətsə bir an içində,
İzdiham, təlatüm, tufan içində
Ağzında yarımçıq qalar sözü də,
Ölər sərbazlar da, ölər özü də.
Gənc şair oxuyur, izdiham baxır,
Sanki dağ başından bir bulaq axır
Yanar ürəklərə...

Meydanda, damda
Adamlar dinləyir. O izdihamda
Qaraqaş, qaragöz, yumru sifətli,
Sinəsi nəğməli, könlü möhnətli
Bir gənc kəndli də var. O da diqqətlə
Şairi dinləyir. Birdən sürətlə
Dalğın gözlərində dolanır illər.
Bu vüqarlı qamət, bu kiçik əllər,
Bir də ki, bir qədər uzunsov sifət,
Sakit gözlərində yanan məhəbbət
Bir anlıq yerindən qoparır onu,
Arazdan o taya aparır onu...
Bakı, gözəl Bakı, hünər şəhəri!
Pioner sarayı, bahar səhəri...
Şeir məclisinə gəlmiş gənc dostlar.
Budur, boyunlarda qalstuk da var,
Səhər şəfəqinin şırımları tək.
Bir an uşaqları müəllim tək-tək
Nəzərdən keçirir...

– Kimin şeiri var?

Bir an bir-birinə baxır uşaqlar.
Ağır təbiətli, sakit baxışlı,
Düyümlənmiş alını azca qırışlı
Bir gənc söz istəyir...

– Hə, oğul, buyur!

O, yerindən qalxır, şeir oxuyur.

Dnepr! O belə başlayır şeiri.
Utanır... Düyümlü alınının təri
Muncuq tək parlayır, sonrasa səsi,
Bir də həyəcanla dolu nəfəsi
Qızışır, qızışır, misralar tək-tək
Axır Dneprin dalğaları tək...
Dillərdə dolaşan şeirlər yazan
O əziz müəllim, o sadə insan
Unudub özünü onu dinləyir,
Şeir gah çağlayır, gah da inləyir.
Elə bil alnında sənət hünəri,
Qoca Şevçenko da girir içəri,
Gəlir, qulaq asır həməni şeirə,
Bax, o da əl çalır o gənc şairə!..
Lakin meydandakı alqış səsindən,
Bir də ki, havanın titrəməsindən
Gənc kəndli xəyaldan ayrılır birdən.
Odur, o şairi durduğu yerdən
Atırlar, tuturlar gül dəstəsi tək,
Adamlar əlini sıxırlar bərk-bərk.
Günəş dağ dalında batır.

İzdiham

Dağılır meydandan, bax, aram-aram,
Dağılır ki, sabah daha nizamla,

Sıx, intizamla

Meydana toplansın yenə min insan
Ki, ayaq səsindən titrəsin Tehran!
İzdiham dağılır, o kəndlisə tək
Hara isə gedir, gedir, şair tək
Nə isə düşünür yolda bəzən də...
Odur, o yollanır kiçik dərbəndə:

Torpaq döşəməli adi bir otaq.
O şair düşünür... Kim bilir, bəlkə,
O yorğun gözləri yol çəkə-çəkə
Bir şeir düşünür yenə də şair,
Həyata dair

Ki, sabah meydanda oxuyan zaman
Daha da hiddətlə titrəsin düşman.

Gənc kəndli içəri girir salamla.
Şair aramla

Masa arxasından qalxır ayağa,
Ağır addımlarla gəlir qabağa,
Onunla görüşür...

Soruşmur ki, sən
De kimsən, nəçisən, hardan gəlmisən?
Bilir, özü kimi o doğma yurdda
Bir kasıb adamın oğludur o da.

II

Biz o dar otaqda görüşən zaman
Belə tanış olduq...

Dolandı dövrən...
Yağışda, dumanda, qarda, sazaqda,
Divarı palçıqlı həməni otaqda
Sənə oxuyardım mən hər şeirimi.
Bəzən də gizlədib alın tərimi,
Sonra gözlərimi dikərdim sənə,
Gözlərdim, sən susar, dinməzdin yenə.
Sakit baxışlarla gülümsərdin sən,
Danış, fikrin nədir? – desəydim də mən,
Bir nöqsan deməzdin, yox, utanardın.
Sən elə əvvəldən təvazökərdin!

Bəzən də mən şeir oxuyan zaman,
Otağın qapısını açıb nığahan,
Hər qəddar ağanın daş pəncəsindən,
Bir də əmniyyənin işgəncəsindən
Saç-saqqalı qanlı, başı sarıqlı
Qaçan kəndlilər də, dostum, yanıqlı
Sənə danışardı hekayətini,
Sırrını, qəmini, şikayətini...
Cən sakit baxardın, gözlərin qəmgin,
O lal baxışların altında lakin
Bir ürək yanardı...

Sənsə diqqətlə
Dinləyərdin. Sonra bir qətiyyətlə
Deyərdin: – “Səbr edin, gələr bir zaman,
Nə mülkədar qalar, nə də ki, zindan!”
Dostum, o gün gəldi...

Soyuq bir axşam
Nə yerdə od vardı, nə də göydə şam.
Qarlı Savalanın fədailəri
Tunc sinələrini gərrib irəli,
Şəhəri Bağrodan Savalanadək
Araya almışdı üzük qaş tək...
Kimi yağlayırdı öz yarağını,
Kimi çarığının toz-torpağını
Yerə boşaldırdı.

Kimi ahəstə
Nağıl danışdı bir daşın üstə,
Donan əllərini şaxtada hərdən
Odlu nəfəsiylə qızdırırdı, mən
Səni də o torpaq səngərdə gördüm,
Əlində bir kiçik dəftər də gördüm.
Sən inamla baxıb gələn illərə,
Şeir oxuyurdun fədailərə...

Nə qorxun var idi, nə alın tərini,
Hücuma hazırıdı sənin də şeirin!
Biz xeyli dolandıq o soyuq axşam,
Yanar könlümüzə qaynar bir ilham,
Yaşamaq, yaratmaq, gülmək həsrəti,
Bir də azadlığın pak şeiriyyəti
Bizi düşündürdü bir xeyli müddət,
Biz susduq fəqət...
Dağların ardında ağardı səhər,
Bizə təslim oldu o qədim şəhər!
Nə vali var idi, nə də ki, sərhəng,
Nə də damlardakı müsəlsəl, tufəng...
Yadımdadır, sən də milli məclisə –
Nümayəndə getdin ana Təbrizə...

III

Yadımdadır, dostum, bir yay axşamı
Sanki çağırırdı ay da adamı.
Təbrizə gedirdik. Nə sən, nə də mən
Dinib-danışmırıdık. Yol boyu hərdən
Sürücü zarafat edirdi. O da
Elə bil razıydı təzə həyatda...
Təpələrdən keçdik, düzlərdən axdıq,
Şibilyə qalxdıq!
Nəhəng pilləkən tək qalxdıqca gədik,
Sanki ulduzlara qonaq gedirdik.
Sürücü lap asta sürdü maşını,
Sən mənim çiyinə qoyub başını
Bir az yuxuladın. Sanki cəbhənin
Ağrısı çıxırdı canından sənin.
Gah sürətlə getdik, gah da ahəstə,
Birdən sanki nəhəng bir təştin üstə

Gördük ki, minlərlə şamlar titrəyir.
Biz baxdıq. O şəhər deyildi, xeyr!
Dağlar arasında o nur gölüydü.
Hər nur bir şeirin yanar könlüydü!
Sən mənə dedin ki, bax, Təbriz budur!
Gözlərimdə fərəh, sinəmdə qürur
O doğma şəhərə baxdıqca baxdım,
Elə bil sevincdən ağlayacaqdım.
Bizi doğma Təbriz bağına basdı,
Hər bir nəğməmizə qulaq da asdı.
Torpaq da, meşə də, göy də, dərya da,
Bütün dünya da
Mikrafon ardından bizi dinlədi!
Dost baxdı, sevindi, düşmən inlədi!
Biz yaratdıq. Döyüş yatmadı lakin
Daha da qızışdı...

Bir mərmə təkin
Düşmən səngərinə atdıq hər şeiri,
Neçə həmlələri qaytardıq geri.
Könülləri azad, gözləri gülər
Nələr yaratmadı insanlar, nələr?
Kino, filarmoniya, teatr, muzey.
Azaddı hər şey...
Torpaq kəndlinindi, dəzgah fəhlənin!
Dostum, könül açan min bir lövhənin
Şairi biz idik ana torpaqda,
Bizimdi meşə də, su da, torpaq da!
Bəstəboy, qaraşın, hərbi paltarlı,
Söhbəti mehriban, şeiri tutarlı
Bir qızla görüşdük, sonra isə o
Mənim dostum oldu, sənin sevgilin!
Birlikdə dinlədik aşiq Cavanı,
O gah cəngi dedi, gah da divanı...

Gələn şairəydi, yoldaşımızdı,
Sənin də, mənim də sirdaşımızdı!
O, səsi həycanlı, baxışları şən
Danışdı ki, sən
Daha nə dardasan, nə uzaqdasan,
Pənah gətirdiyim bir torpaqdasan!
Şehli gözlərini açanda səhər
Mən də gözlərimi açdım. Bir təhər
Geyindim yeyin...
Günəş də qızardı. Sanki o göyün
Mavi yanağında qırmızı xaldı.
O nazik, al, uzun bir körpü saldı
Dənizin üstündən sakit quruya...
Gələrek guya
Bu qaynar şəhərlə birləşəcəkdi,
Bakının döşündə yerləşəcəkdi
Bir nişan kimi...
İllər intizarı bir insan kimi
Mən nə çörək yedim, nə də su uddum,
Sənin görüşünə tələsdim, dostum!
Səni min həsrətlə qucaqladım mən,
Sevincdən gah güldüm, gah ağladım mən.
İylədim, iylədim, xəyala daldım,
Təbrizin ətrini mən səndən aldım!
Sonra söhbətini dinlədim, dostum,
Duzlu göz yaşımı içimə uddum.
Sən danışdın, necə ana torpağı
Tapdadı yağı...
Necə igidləri asdı cənablar,
Necə tonqallarda yandı kitablar,
Necə arxasında böyük bir dünya –
Gizli döyüşlərə keçdi partiya!

Sən danışdın dərddli, həycanlı, qəmgin,
Danışdın, doğradı sinəmizi kin...
Sonralar o qəzəb, o kin, o həycan
Neçə şeir oldu, neçə də dastan...

V

Dostum, əziz dostum, qartal xəyallı!
Biz yenə yazırıq... Bir istiqbalı
İndidən görürük gözlərimizlə,
Yazırıq ən sadə sözlərimizlə...
O xəyal deyildir, yox, həqiqətdir!
Hələ yazılmamış bir şeiriyyətdir.
Budur, o bayram!
Təbriz bahar kimi al geymiş tamam...
Dəstəməz keçdikcə xiyabnlardan,
Tozlu bazarlardan, daş meydanlardan
Titrəyir şəhərin torpağı, daşı.
Mən də səninləyəm hər addımbaşılı!
Sən nə arxadasan, nə aradasan,
Yox, hər zamankı tək ön sıradasan!
Böyük el toyudur sanki o bayram,
Badam ağacları yol boyu tamam
Hərdən ağ güllərdən min şabaş səpir
Başımızın üstə...
Bir-birin öpür
Elə bil sevincdən göy yarpaqlar da;
Söyüdlər üstəki şax budaqlar da
Titrəyir, titrəyir sərin meh altda,
Sanırsan ki, bizə əl çalır həтта.
Xiyaban boyunca sular titrəyir,
Sanki “Xoş gəlibsiz, a dostlar!” – deyir.
Hər kiçik həyətdə, palçıqlı damda
İnan, qalmamışdır bircə adam da.

Şəriət dustağı, Təbriz gözəli,
Vəfanın, namusun, hüsnün heykəli,
Matəm yadigarı, qara rübəndi
Didmiş, bir tərəfə tullamış indi.
O da, şəhərdəki qoca da, gənc də,
Yorğun da, dinc də,
Ağaca söykənən neçə şikəst də
Tamaşaya gəlir indi yol üstə...
Gəlir, dəstəmizin kəsir yolunu,
Kimi öz ərini, kimi oğlunu,
Kimi qardaşını gəzir dörd gözlə.
Könlündə yığılıb qalan min sözlə
Axtarır, tanıyır, tapır birini,
Kimi qardaşını, kimi ərini...
Düşür xiyabana hey qırıq-qırıq
Gülüş... hıçqırıq...
Məhzun sifətinin sakit görkəmi
Səninki kimi
Bir qız dodaqaltı nəşə danışır,
Adamlar içindən sənə yanaşır
Bir gül dəstəsiylə...
O sənə baxır,
Göz yaşı axır...
Nə danışa bilir, nə də ki, gedir,
Tərəddüd edir...
O öz nənəsinin qucağında idi,
Ağ, isti yumuşaq qundağında idi
Qanlı qış günündə donanda vətən,
Gözlərindən öpüb ayrılanda sən.
O səni tanımır, oxşadır yalnız,
Sonrasa bir şəkil çıxarır o qız,
Bir şəkilə baxır, bir də ki, sənə,
Tanıyır, tanıyır, o baxır yenə...

Düşünür, özüdür... O, “ata!” – deyər
Birdən qollarını qaldırıb göyə
Boynuna dolayır.

Sonra da o an
Ağ saqqallı atan, ağbirçək anan,
Bir də dostlar gəlir, iş yoldaşları,
Ağır döyüşlərin can sirdaşları.
Bir gündə dolaşır ana torpağı
Azadlıq, qurtuluş, zəfər sorağı...

VI

Axşamdır, Təbrizdə aylı bir axşam...
Daşlı bir imarət bəzənmiş tamam.

Gəlir insanlar...
Ağsaqqal qocalar, igid cavanlar
Bir zala sığışan geniş ümmandır.
Axı, əziz dostum, neçə zamandır
Təbriz eşitməmiş sənə səsini,
Od nəfəsini.
Yer yoxdur, bəzisi ayaq üstədir,
Könül intizarda, qulaq səsdədir.
Sədr ağ salona gəzdirərək göz,
Sənə verir söz!
Sən sinəsi dolu gənc aşiq kimi,
Nəfəsi od saçan bir natiq kimi
Tribunadasan!
Şeir dəftərini açarsan. Bu an
Salondan nə hənir, nə də səs qalxır.
Min-min göz baxır
Sənə təbəssümlü dodaqlarına,
Həycandan titrəyən barmaqlarına.

Sən danışmayırsan, zala baxırsan,
Sanki bir tükənməz yola baxırsan.
Təkcə salon deyil, xeyr, bu axşam
Sənə qulaq asır beş milyon adam!
Sən şair könlündə sevinc yığını,
Yeni bir dövrənin başladığını
Ağ saçlı yurduna xəbər verirsən!
Sən nə dayanaraq nəfəs dərirsen,
Nə də yorulursan...

Şeirinin səsi,
Bir də ki, hər böyük, kiçik kəlməsi
Düşür dalğa-dalğa yer kürəsinə,
Beş milyon səs axır sənə səsine!..

İyun, 1957.

TONQAL YANIR...

I

Gecəydi, qarlı gecə,
Nə iz vardı, nə karvan.
Ağ paltarın içində
Dayanmışdı Savalan.
Tələsirdi elə bil
Nəyi isə görməyə.
Fərəhdən dik başında
Buzdan çələng hörməyə.
Şəhərin qırağında
Bir tonqal alışırdı,
Dostların nəfəsi də
Alova qarışırdı.
Elə bil Xətəinin
Qəlbi idi o tonqal,
Elə bil Qurbaninin
Təbi idi o tonqal...
Ağ saçlı bir fədai
Səttarxandan deyirdi,
Bağırxandan deyirdi,
Heydərşandan deyirdi...
Gənclər isə dövrədə
Dinləyirdi maraqla.
Şanlı tariximizdə
Neçə-neçə varaqla
Tanış olurdu...
Həsret
Söykənib yarağına
Sanki nəzər salırdı
Tarixin yarağına...

Həsərət nə zamandı ki,
Bir ağaya çobandı.
Gördüyü müsibətədi,
Qazandığı gümandı...
Sanırdı ki, çobanlıq
Şöhrətidir dünyada.
Ancaq, hansı şey deyin
Əbədidir dünyada?
O gördü nicat yolu
Fəqət azadlıqdadır.
Cürət azadlıqdadır,
Ləzzət azadlıqdadır!
Gəldi, kənd havasını
Şəhərə gətirdi o.
Gəldi, fədailərlə
Silah da götürdü o!
...Birdən tonqaldan uzaq
Bir qız göründü, bir qız!
Gələnin kimdi görəsən?
Hava toran, yolsa buz...
Biçimli bədəninə
Yaraşır arxalığı.
Deyən donmuşdu bir az
Ayağındakı çarıq.
Saçları qulac-qulac,
Gözləri bulaq-bulaq.
Çiyindəki xurcunun
Naxışı zolaq-zolaq...
Keşikçi fədainin
Alını bir az qırırdı.
Qızın önünü kəsib,
– Parol? – deyər soruşdu.
– Azərbaycan! – dedi qız,
Gülümsədi vüqarla.

Ağzında ağ dişləri
Parıldadı qatarla...
Həsərət gördü ki, odur,
Öz ömrünün çiçəyi!
Aldı, hörmətlə aldı
Gətirdiyi yeməyi.
Dostlarıyla bölüşdü
Dəqiq, mehriban, gülər...
Dostun bir tikəsi də
Dostuna şirin gələr!
Qız qar üstə yaranan
Cəlalı da xoşladı,
Ortalıqda alışıq
Tonqalı da xoşladı!
Fədailər urayla
Son hücumu keçdilər.
Güllə səsi, tüstü, qan,
Sonra da qəti zəfər...
Səhər açıldı. Sanki
Günəş də nəşəliydi.
O da üfüqdə yanan
Azadlıq məşəliydi.
Sərbazlar dəstə-dəstə
Yerə qoydu yarağı.
Sərhəng – Təsliməm! – deyər
İmzaladı varağı...
Şəhərdə qaldı Həsərət,
Yeni dövrən qurmağa.
Qaldı, milli dövlətin
Keşiyində durmağa.
Nərgiz də kənddə gördü
Yaradılan dövləti,
Şəhərə gəldi hərdən
Görsün deyər Həsərəti.

II

Dostlar ürəklərində
Neçə-neçə diləklə,
Qatar-qatar fişənglə,
Dəstə-dəstə çiçəklə,
Təbrik etdi Həsərət,
Təbrik etdi Nərgizi,
Kiçik bayrama döndü
Həsərin toy məclisi...
Neçə şair deyişdi,
Neçə aşiq yarışdı,
Saz səsi, kaman səsi
Bir-birinə qarışdı...
Firqə dedi ki, gərək
Təbrizə getsin Həsərət!
Oxusun... Zəhmət ilə
Yaranır hər səadət!

III

Bahardı, dərələr də,
Təpələr də al idi.
Çiçəklər ulduz-ulduz,
Buludlar xal-xal idi...
Fədai paltarında
Təbrizə gəldi Həsərət,
Hansı yana baxdısa
Sevindi, güldü Həsərət.
Elə bil şəhərdəki
Boz daşlar da yaşıldı.
Elə bil nənəsindən
Eşitdiyini nağıldı;

Eynalının* vüqarı,
Acının** pıçıltısı,
Yasəmənin salxımı,
Söyüdü xışıltısı...
Xiyabanda ara bir
Neysan da döydü onu.
Döydü, nə karıxdırdı,
Nə də ki, əydi onu.
O sığındı ağ güllü
Badamın budağına,
Baxdı, maraqla baxdı
Nənənin qurşağına...
Baxdı qızıl güllərə,
İri idi cam qədər!
– O boyda gül? Yox! – dedi –
Güldən yaranmış şəhər.
Həsərət boşmu dolandı,
Yox, təhsil aldı o da!
Sonra fədailərin
Əfsəri oldu o da!
Qara günlüklü kasket,
Tarım çəkilmiş kəmə, r,
Qızıl düyməli pencək,
Gözəl idi nə qədər!
Həsərət təzə geyimdə
Qartaldan da qıvrıqdı,
Bəxtiyar həyatına
Dövlət özü dayaqdı!
Məktub yazdı o kəndə,
Nərgiz gəldi Təbrizə.
Baxdı min-min Həsərətə,
Baxdı min-min Nərgizə...

*dağ adıdır
**çay adıdır

Gördü arzu azaddır,
Gördü insan azaddır,
Gördü sevgi azaddır,
Gördü vicdan azaddır.
Küçədə nə yetim var,
Küçədə nə yolçu var,
Küçədə nə dərviş var,
Küçədə nə falçı var.
İndi iş də tapılır,
İndi pul da tapılır,
İndi dost da tapılır,
İndi yol da tapılır.
Muzeyə də getdilər,
Teatra da getdilər,
Məclisə də getdilər,
Bazara da getdilər.
Gəzdilər... Bir gördülər
Təzə filarmoniyanı.
Gah sazı dinlədilər,
Gah da ki, simfoniyanı.
Nərgiz ürəyindəki
Qaynar məhəbbətiylə,
Anasından aldığı
Nəqqaş məharətiylə
Səttarxanın şəklini
Toxudu xalçalarda.
Rəssam könlü dil açdı
Təzə-tər qonçalarda...
Dünənki kəndli qızı
Oxudu da, yazdı da!
Min arzuyla yaşadı,
Hələ dedi azdır da!

IV

Ancaq doğma vətənə
Düşdü düşmən kölgəsi.
Təzədən tapdalandı
Səttarxanın ölkəsi.
Köksündən yaralandı
Azadlıq da, zəfər də.
Günəşini itirdi
Üfüqdəki səhər də.
İstibdad azad yanan
Ulduzu da daşladı.
Açıq döyüş susdusa,
Gizli döyüş başladı!
Həsərət də Nərgiz ilə
Kəndə qayıtdı, kəndə.
Dedi fədailərlə
Dağa gedirəm mən də!
Dünən dağdan başladı
Birinci səfərimiz,
Deyəsən dağ olacaq
Sabah da səngərimiz.
Nərgiz baxdı Həsərətə,
Dedi get, uğur ola!
Ancaq hayanda qalsan
Yaxşı bir tonqal qala!
Yansın!
Yansın! Bilim ki
Dünyada sən də sağsan,
Fədailər məskəni
Dağın başında dağsan!
Get arxayın ol, fəqət
Gözlərimdə əksini,
Ürəyimdə eşqini,
Qulağımda səsini

Yaşadaram, əzizim,
Axır nəfəsə qədər.
Mənə yaxın gələndə
Hicran nəfəsli kədər,
Sanaram ki, o tonqal
Sönməyən sevgimizdir.
Dağların zirvəsində
Səadət güzgümüzdür!
Bəli! Həcər Nəbiyə
Vəfalı qalan kimi,
Sənə sədaqətimi
Saxlaram balan kimi...
Həsərət getdi dağlara,
Yolda görünməz oldu.
Nərgiz baxdıqca-baxdı,
Ala gözləri doldu...

V

Aradan keçdi bir az,
Fəqət yanmadı tonqal.
Bəli! Nigaran qalan
Nərgizi yordu xəyal.
Bir gecə örpəyini
Başına saldı gəlin,
Gəldi təpə başında
Tək-tənha qaldı gəlin.
Birdən gördü uzaqda
Tonqal yanır! O güldü...
Sandı o tonqal deyil,
Bir dəstə qızıl güldü.
Qara börklü gecənin
Əlində şar kimidir.
Qapqara ətəyində
Qızaran nar kimidir.

Birdən böyüdü tonqal,
Alovu dalğalandı.
Titrədi, şaxələndi,
Yüksəldi, halqalandı...
Yox! Günəşə bənzədi
Savalanın başında.
Qızıllandı sinəsi
Torpağın da, daşın da!
Neçə yol gəldi Nərgiz
Təpə daşının üstə,
Üzük taxmış əlini
Qoyub qaşının üstə,
Baxdı. Gördü uzaqda
O tonqal hələ yanır.
Necə əvvəl yanırdı,
İndi də elə yanır.
Tonqal yanır. Alovu
Buluda dəyə-dəyə.
Qırmızı dili ilə
– Azadlıq! – deyə-deyə.
Tonqal yanır. Tüstüsü
Göy üzündə bozarır.
Tonqal yanır, köynəyi
Dağ başında qızarır –
Şəhid dostlarımızın
Axan al qanı kimi.
Vətənin döşündəki
Döyüş nişanı kimi.
Tonqal yanır. Sanma ki,
O alov dilləridir.
Bəlkə...
Bəlkə tanış bir
Şairin əlləridir?

Sanma ki, bir dəftəri
Nahaq yerə cızır o.
Yox! Qırmızı xətlərlə
Üfüqlərə yazır o
Bir xalqın tarixini,
Bir xalqın həsrətini,
Bir xalqın döyüşünü,
Bir xalqın şöhrətini...

VI

Həsrəti tapmayanda
Zəncir çeynədi yağı...
Arxasız, sevgilisiz
Qızı bir axşam çağı –
Bir dəstə kəndli ilə
Sürgün etdi Tehrana.
Nərgiz kiçik hicrandan
Düşdü böyük hicrana.
Həsrətdən də ayrıldı,
Tonqaldan da ayrıldı,
Anadan da ayrıldı,
Mahaldan da ayrıldı...
Gəlin nə zamandı ki,
Həsrət idi ərinə.
Ancaq hər səhər-axşam
Doğma övlad yerinə,
Vətən məhəbbətini
Sinəsində bəslədi.
Neçə fars gözəlini
– Bacı! – deyə səslədi.
Döyüşdə itirdisə
O mərd sevgilisini,
Yenə mübarizədən
Aldı təsəllisini.

Güllə üstə də getdi,
Tank üstə də yeridi.
Hər anda mərd dostları
Dörd yanını bürüdü.
Nə zaman ki, canilər
Güllələdi Xosrovu,*
Alovla söndürüldü
Bir ürəyin alovu,
Nərgiz elə bildi ki,
Qanadını itirib.
Yox, o elə bildi ki,
Həyatını itirib.
Nə zaman ki, qatillər
Tətikləri çəkdilər,
Kərpic kürələrində
Torpaq üstə tökdülər –
Yumruqları düyümlü
Fəhlələrin qanını,
Gözləri intizarlı
Nərgizin də canını
Bir canavar baxışlı
Dəhşət titrətdi birdən,
Sinəsi elə bil ki,
Dəlindi neçə yerdən.
Nə zaman ki, polislər
Gələni qaraladı,
Bir dəstə tələbəni
Meydanda yaraladı,
Sinələri qızardan
Alov dilli güllələr,
Matəm havası çalan
Qara əlli güllələr

*Xosrov Ruzbeh

Nərgizin də qapqara
Saçında ağ iz açdı.
Ancaq özü bilmədi,
Deyəsən səssiz açdı.
Haçan – Azadlıq! – deyə
Nərgiz özü danışdı,
Elə bil Tehranda da
Təbriz özü danışdı!
Qız Tehranda dolaşdı
Düşüncəli, həyalı.
Bir an da unutmadı
Həsərət ilə tonqalı...

VII

Könlü nisgilli Nərgiz
Qəribliyi, möhnəti,
Yorğunluğu, aclığı,
İntizarı, zilləti
Dəmir iradəsiylə
Əritdi zaman-zaman...
Tonqalın həsrətiylə
Aşdı dağ, keçdi orman...
Bəli! O kənd gözəli
Kəndə qayıtdı yenə.
Baxmadı nə soyuğa,
Nə küləyə, nə çənə.
Baxdı o tonqal yanan
Yerə...
Kövrəldi dərhal.
Gördü günəşsayağı
Qürub edib o tonqal.
Sanki nəqarat oldu
Dilində tonqal sözü.
Tonqalın əvəzində
Tonqala döndü özü.

Elə öz yerindəcə
İçin-için alışdı,
Sanki yanğın içində
Bir göyərçin alışdı...
Yox! Gördü tonqal yanır,
Tonqal sönməmiş hələ.
Ürəklərə səpilmiş
Alovu şölə-şölə...
Kənddə də, şəhərdə də
Mübarizə qızışır.
Hər ürəyin başında
Təzə tonqal alışır!
O sevindi, bildi ki,
Sevdiyi tonqal qalır.
Qəti döyüş çağında
O tonqallardan alır –
İşığı, hərarəti,
Yaraşığı, atəşi,
Yaxın vaxtda doğacaq
Azadlığın günəşi!

1963.

NƏĞMƏKAR QIZ

I

Təbriz... Aylı axşam... Şəhərin üstə
Göz qırpıb alışı minlərlə ağ şam.
Sanki mavi rəngli məxmərin üstə
Gümüş pullar səpmiş kimsə bu axşam!

Küçədən sakitcə keçir hər nəfər,
Düşünür... Qəzəblə çatılır qaşı.
Sərhəddə toplanıb yenə düşmənlər,
Hücum hazırlayır bu yurda qarşı.

Şirin qəhqəhələr, şirin söhbətlər
Bir az seyrəlmişdir xeyli zamandır.
Sakit görünsə də tutqun sifətlər,
Odlu ürəklərdə həyəcan vardır!

Mərkəzi komitə... Masanın üstə
İki telefon var, bir yığın kağız.
Qarşıda qoyulmuş stulun üstə
Sakitcə oturmuş nəğməkar bir qız.

Odur, orta boylu sadə bir adam
Təmkinlə gəzinir sakit otaqda.
İş paltarındadır o neçə axşam,
Bir an uzanmamış yumşaq yataqda.

O hər fədainin əlini sıxıb
Ön atəş xəttinə salmışdır yola,
Demiş: Qoyma düşmən ordusu axıb
Doğma şəhərlərə, kəndlərə dola!

O bəzən düşünür... Seçib hər sözü
Nə isə tapşırır yaxın dostlara.
Bəzən də baş çəkir maşınla özü
Əsas dayaqlara, yaxın postlara.

O yorulmamışdır iş üstə, inan,
Yuxusuz gözləri qan çəkmiş ancaq.
Sanki o qızarmış gözlərdən əlan
Doğma torpaqlara günəş doğacaq.

Düşüncəyə dalmış o mərd insanın
Alnında qırıqlar durur yan-yana.
Sanki keçirtirdi ağır dövrənin
Tarixi yazılmış geniş alnına.

Bu o adamdır ki, qarqara saç
Ağappaq olmuşdur “Qəsri-Qacarda”.
Yığb dövrəsinə yoxsulu, acı,
Üsyana çağırmış doğma diyarda.

Bu o adamdır ki, saf ürəyini
Poladdan yoğurmuş igid bir ana.
Neçə yol ölümün sərt köynəyini
Öz əlilə cırıb atmış bir yana.

Bu o adamdır ki, gənclik yaşında
Arzusu azadlıq, bir də zəfərdir.
Döyüşdə min tufan keçmiş başından,
İndi min sınaqdan çıxmış rəhbərdir!

Bu o adamdır ki, sevib ürəkdən
Səadət carçısı hər gözəl şeiri.
Lakin yaxın qoymaz meydən, çiçəkdən,
Saraydan, fələkdən yazan şairi.

Bu o adamdır ki, qurşun qələmi
Düşmənin başına od yağdırır, od!
Hər odlu sözünü bir şüar kimi
Başının üstünə qaldırır bu yurd.

Bu o adamdır ki, nitq edən zaman
Salonlar titrəyir hərarətindən.
Ona qulaq asan minlərlə insan
Dərin məna duyur hər söhbətindən.

Bu o adamdır ki, tanıyır İran,
Türkiyə, Pakistan, Fələstin, Misir...
Adı qoca Şərqdə çəkilən zaman
İmperialistlər qorxudan əsir.

Bu o adamdır ki, öz qüdrətiylə
İlk bayraqdar oldu nehzətimizə.
Zəkası, tədbiri, əzəmətiylə
Doğru yol göstərdi dövlətimizə.

O qız düşünür ki, məni bu rəhbər
Niyə çağırmışdır, görəsən nə var?
Lakin o gözləyir hələ bir qədər,
Könlündə həyəcan, sual, intizar.

Otağın içində nə səs, nə səmir,
Daş kimi asılmış sükut tavandan.
Bayırda maşınlar keçir arabir,
Nəğmə səsi gəlir baş xiyabandan.

Arabir, görürsən, adamlar dolu
Bir maşın yollanır cənuba tərəf,
Cəbhəyə gedir ki, min vətən oğlu
Bir də tapdanmasın ar, namus, şərəf!

Kimi tüfəngini silkələyərək
Deyir: “Görüşərik a dostlar yenə!”
Kimi səfər üstə ayrılanlar tək
Nə işə tapşırır sevgilisinə.

Kimi dostlarından ayrılan zaman
Havada yellədir ağ dəsmalını.
Kimi papağını qaldırıb bir an
Belə vidalayır öz mahalını.

Hər fədai gedir bu torpaqların
Üstündə yaranan haq nəğməsiylə.
Gedir, Amerikadan gələn tankların
Qarşısını ala öz sinəsiylə.

Gedir... Mərd dayana doğma sərhəddə,
Azad torpağımız batmasın qana.
Xeyir-dua verir hər mərd igidə
Hər ağsaqqal ata, ağbirçək ana.

O rəhbər düşünür, gəzir otağı,
Baxışında məna, alnında qürur.
Sonra bir mehriban ata sayacağı
O gənc nəğməkarın önündə durur:

– Reyhan, gözəl qızım, bilmirsən yəqin
Səni nədən ötrü çağırmışam mən?
– Xeyr, bilməyirəm, özünüz deyin.
– Eləsə, cəbhəyə gedərsənmi sən?

– Orduya bir xeyrim dəyərsə əgər
Əlbəttə gedərəm...

– Yox, elə demə!

Bəzən bir silahlı orduya dəyər
Qəlbləri titrədən odlu bir nəğmə.

Qoy bir fədai tək sənin nəğmən də
Öz yurdu uğrunda döyüşə qalxsın.
Sənin dodağında nəğmə dinəndə
Düşmən səngərində ildırım çaxsın!

Rəhbəri diqqətlə dinləyir Reyhan,
Razılıq içində başını əyir.
Sonra ehtiramla: – Firqə nə zaman
Mənə nə əmr etsə hazırım! – deyir.

O, təmiz könlündə aydın bir səhər
Sabaha inamla ayağa qalxır.
Nəğməkar qız gedir. Ardınca rəhbər
Dalğın baxışlarla bir xeyli baxır.

II

Sərhəd. Dörd yan əsgər. Yerdə gül-çiçək...
Elə bil od yağır yorğun gözlərdən.
Reyhansa arada oxuyur... külək
Qara saçlarını dağıdır hərdən.

O sərbəst oxuyur açıq havada:
Nə üzü qırışır, nə də ki, alını.
Səsindən titrəyir yer də, hava da,
Dodaqdan-dodağa qonur o mahnı.

Kimi bardaş qurmuş, kimi də, odur,
Tozlu dirsəyini söykəmiş yerə.
Reyhani dinləyir... O sa oxuyur,
İstəmir nə dura, nə nəfəs dərə.

Biri bir ah çəkir yanıq nəfəslə
Deyir: – Bu gözəl qız nə bəxtiyardır.
Bu şən təranəylə, bu şaqraq səslə
Özü ay kimidir, ömrü bahardır.

Bir gənc min həsrətlə çatır qaşını,
Sanki ürəyini min qibtə yeyir.
Dostunun çiyinə əyib başını
Öz titrək səsiylə astadan deyir:

– Dünyada nə malın, nə bol daş-qaşın,
Nə də təmtəraqlı mənzilin ola;
Ancaq beləcə bir ömür yoldaşın,
Mübarizə dostun, sevgilin ola.

Qız köks dolusu məhəbbətiylə
Hələ də oxuyur aşığışayağı.
Öz əzmi, vüqarı, əzəmətiylə
Gözlərdə canlanır vətən torpağı.

Burda ana Təbriz öz kamalıyla
Döyüş ordumuzun bayraqdarıdır.
Öz hüsnü, öz eşqi, öz camalıyla
Sanki o torpağın ilk baharıdır.

Burda Urmu gölü gümüş medal tək
Döşündə parlayır ana torpağın.
Urmiyə itmişdir bir yaşıl xal tək
İçində minlərlə meyvəli bağın.

Burda Marağanın qucağı cənnət,
Yaşıl örpək örtmüş sanki hər tənək.
Üzüm gilələri şahlidir fəqət
Ağlayan bir qızın göz bəbəyi tək.

Burda yuxusundan ayılan kimi
Hər səhər qızarıb geniş asıman,
Qılınc öz qınından sıyrılan kimi
Ağ bulud içindən çıxır Savalan.

Burda nəğmə deyib ucadan, pəstdən
Daşlardan-daşlara axır şələlə.
Diksinib dağlara düşən ilk səsdən
Qara gözlərini açır hər lələ.

Burda Qaradağın meşəlikləri
Gözlər işlədikcə uzanır, odur.
Hələ Azərşəhrin gözəllikləri
Min canlı tablo tək neçə rəng vurur.

Burda səhər-axşam doğma torpağın
Keşiyini çəkir ağ saçlı Səhənd.
Hər əziz yolçunun, dostun, qonağın
Yoluna duz-çörək çıxarır Mərənd.

Burda zaman-zaman lal axır Araz,
O bəzən bulanır, bəzən durulur.
Bir vüsəl nəğməsi deyir payız, yaz,
O deyir, nə susur, nə də yorulur.

Burda Səttarxanın odlu tüfəngi
Hələ də yaşayır arzumuz kimi.
Şeyx Məhəmmədin yanar ürəyi
Gecələr alışır bir ulduz kimi.

Burda mərd insanlar darda qalanda
Yada nə yalvarır, nə də baş əyir.
O, uzaq sürgündə, daşlı zindanda,
Dar ayağında da azadlıq deyir.

İndi əsgərləri düşündürən də
Nə ev, nə sevgili, nə də uşaqdır.
Xeyr, igidlərin mərd ürəyində
Yalnız ana torpaq, ana torpaqdır!

III

Lakin sərhəddəki düşmən ordusu
Hücuma keçərək qayıtmır dala.
Bir ovuc ağanın nədir arzusu?
Bu yerlər qırğına bir meydan ola.

Bizim əsgərləri doğma partiya
Geriyə çağırır, sülhün namına.
Deyir: “Qoy düşməsin ağ saçlı dünya
Bir də fəlakətə, qana, qırğına”.

Tapdayır dediyi “hüsnü-niyyəti”
Düşmən qərargahı öz hiyləsiylə.
Yenə də talayır Azərbaycanı
Qanlı orduları sərniyzəsiylə.

İndi neçə gündür həsrətdir Təbriz
Şirin qəhqəhəyə, söhbətə, sözə.
Günlər qanlı keçir, gecələr səssiz,
Nə dost, nə də tanış görünmür gözə.

Gizlicə görüşüb gənc sevgililər
Yenə ayrı düşür biri-birindən.
Süngülər önündə neçə min nəfər
Qürbətə sürülür doğma yerindən.

IV

Gecədir... Qar yağır, göy açan deyil!
Bəlkə də yağacaq səhərə qədər.
Bir süd dənizinə batmış elə bil
Ağır qar altında uyuyan şəhər.

Şəhərin sinəsi olsa da düm ağ,
Qatı qaranlıqdır başının üstü.
Hardasa daxmalar alışır, ancaq
Nə adam görünür, nə də ki, tüstü.

Yalnız qan rəngində alov dilləri
Yarır şəhər üstə qatı zülməti.
Elə bil kiminsə yanan əlləri
Köməyə çağırır bir məmləkəti.

Bəzən güllə səsi, bəzən qışqırıq
Dəlir kar sükutun qulaqlarını.
Odlu göz yaşında axan hıçqırıq
Yandırır gecənin yanaqlarını.

Qar yağır. Küçələr bir qəbristan tək,
Nə təkər izi var, nə ayaq yeri.
Yalnız bir binanın qapısındanək
Tapdanmış yol düşüb axşamdan bəri.

O iki mərtəbə daş imarətin
İçində bir kiçik “ağ ev” yerləşir.
Şəhərdə törənən min cinayətin
Qanlı yolları da burda birləşir.

Konsul ağ pərdəni qaldırır bir an
Pəncərə ardından şəhərə baxır.
Qaranlıq içində itmişdir hər yan,
Bəzi daxmalardan alovlar qalxır.

Mister düşünür ki, qatı zülmətdə
Yanan nə daxmalar, nə ocaqlardır.
Yox, yox, o alovlar bir məmləkətdə
Sonuncu inqilab bayraqlarıdır!

Bir izdiham gəlir bu imarətə,
Qəzəbli gözlərdə yanır iztirab.
Gələn üsyançılar min cinayətə
Bir cavab istəyir konsuldan, cavab!

Yanğına baxdıqca titrəyir mister,
Titrəyir ürəyi, əli, ayağı.
O son qüvvəsini yığıb birtəhər,
Pərdəni tələsik salır aşağı.

O baxır özündən bir az aralı
İcazə gözləyən arıq adama.
Tiryəkdən qurumuş şah generalı
Bərk riayət edir hərbi nizamı.

O, ayaq üstədir... Çilçıraq altda
Yanır çiyindəki qızıl qübbələr.
Səhər izn verməsə o, min saat da
Burda nə otura, nə dinə bilər.

Elə bil həyatda o rəzil insan
Nəfəssiz yaranmış, canlı deyildir.
Qədim muzeylərdə indi saxlanan
Rəzalət timsalı saxsı heykəldir.

Mister amirənə bir səsle dinir:
– Hə, sərtib, danışın!
Sərtibin dərhal
Başı ağır daş tək köksünə enir:
– Konsul həzrətləri, bəndə... Ehtimal...

– Sərtib, lazım deyil bu ibarələr,
Qeyri söz danışma mətləbdən artıq.
Biz amerikalılar axıra qədər
Qısa danışırıq, bir də ki, açıq.

İndi sualıma cavab de tamam,
Ancaq çox uzatma, müxtəsər elə.
Adı siyahıya düşmüş hər adam
Neçin indiyədək keçməmiş ələ?

Yoxsa başınızı qatmışdır talan,
Hər gecə məşğulsuz bir ziyafətdə?
“Şübhəli adamlar” çıxıb aradan
Zülmət gecələrdə itmiş xəlvətdə.

(Mister addımlayır sərtibə doğru,
Ağa nökrəylə durur üz-üzə...
Sanki qarət üstə ikicə oğru
Nifrət hissləriylə baxır göz-gözə).

Əgər biz olmasaq hansı avamlar
Sizə qul olurlar, ağa deyərlər?
Dünən sağ-salamat qaçan adamlar
Sizi bir gecədə basıb yeyərlər.

Bilmirsiniz buranın torpağında siz
Kimin sayəsində yaşayırsınız.
Amerika dövləti qabağında siz
Necə məsuliyyət daşıyırsınız.

Bir də aldığınız...
– Gəzirik, mister!
Harda demokrat var, azadixah var.
Lakin işimizi pozur bir qədər
İzləri itirən təzə yağmış qar.

Bir də nə gizlədim, yerli camaat
“Qaçaq adamları” qoruyur bizdən.
Yoxsa nə azadixah, nə də demokrat
Pərdə asa bilməz inanın, gözdən.

Bir də bu torpaqda milli dövlətdən
Nə zamana qədər qalsa nişana,
Bu xalq gah açıqdan, gah da xəlvətdən
Həsərət çəkəcəkdir keçən dövrəna.

Gərək o dövlətdən nə iz, nə əsər,
Nə də ki, xatirat qala bu yerdə.
Nə milli dövləti ana bir nəfər,
Nə də ki, azadlıq istəyə bir də.

Teatrı, muzeyi, filarmoniyanı
Öz adamlarımız dağıtmış tamam.
Tək radio qalır... Stansiyanı
Bircə dinamitlə partladar adam.

Mister qaşlarını dartaraq bərk-bərk:
– Baş ağartmınsansa eys-ışrətdə sən,
Dünyadan xəbərsiz yaşayanlar tək
Hələ də naşisan siyasətdə sən.

Teatrı, muzeyi, filarmoniyanı
Dağıtmaq lazımdır...
Lakin radio
Hələlik saxlansın... Çünki dünyanı
Aldatmaqdan ötrü qalmalıdır o.

Qoy deməsinlər ki, milli hökumət
Muzey, filarmoniya, radio qurğusu,
Teatr, universitet yaratdı, fəqət
Hamısını dağıtdı düşmən ordusu.

– Aydındır!
– Qulaq as! Xaricdə kimsə
Bilməyir Təbrizdə indi nələr var.
Təbriz radiosunun səsini isə
Neçə yol dinləmiş min-min nəfər var.

Bəli, bu radionun səsini əgər
Dünya eşitməsə hər səhər-axşam,
Deyər, demokratlar yaydığı xəbər
Bir həqiqət qədər doğrudur tamam.

Məni bu vəziyyət salır təşvişə,
İndi anladınmı?

– Aydındır, mister.
Fikriniz gözəldir, bəndə həmişə
Zati-alinizdən öyrənmək istər.

– İndi sən düşmənin öz silahından
İstifadə elə özünə qarşı.
Sərtib qurtarmaqçın öz günahından
Serə bəli deyir hər kəlmə başı.

– Düşmənin dediyi hər bir “böhtana”
Bu radio ilə dərhal cavab ver.
– Baş üstə, hazıram hər bir fərmana.
Təki bəndəsindən inciməsin ser.

– Sərtib!
– Bəli, qurban!
– Bir sözüm də var.
– Buyurun, buyurun, eşidir bəndə.
– Tapşır ki, bu gecə sizin adamlar
Ya bir aşiq tapsın, ya bir xanəndə.

Sərtib heyrət edir, de, nədir bu sirr?
Bu nələr tapşırır, mən nə? Aşiq nə?
Ya Şərq musiqisi arzulayır ser,
Ya gecə ziyafət olacaq yenə?

Xeyr, görünməyib indiyə qədər
Bir ser məclisində aşiq saz çala.
Gəncliyi Nyu-Yorkda keçən bir mister
Şərq xanəndəsinin məftunu ola.

Sərtib son fərmanla maraqlanaraq
Bir az cürətlənir “qorxusuz” kimi.
Nə isə soruşmaq istəyir... Ancaq
Sözləri ağızda donur buz kimi.

– Hər kiçik evi də tamam axtarın,
Dediyim xanəndə, ya aşiq ki, var,
Ya filarmoniyanın, ya da teatrın
Öz işçisi olsa lap gözəl olar.

Kim məhəlli dildə oxusa əgər,
Mane olmayınız, oxusun, lakin
O şəxsin mahnısı axıra qədər
Milli hökuməti möhkəm pisləsin.

Sərtib hırıldayır...
Axı bayaqdan
O serin fikrini düşmürdü başa.
İndi dalı-dalı çıxır otaqdan,
Gedir, təzə əmri çatdırırsın başa.

V

Gecə yarısıdır. Hələ yağır qar,
Göz-gözü görməyir bir addım yerdən.
Lakin qaranlıqda kiçik bir fanar
Canavar gözü tək parlayır hərdən.

Fanar işığında addımlar atan
Bir əfsər görünür, dörd nəfər sərbaz.
Bir də mənlüyini tümənə satan
Bir “bələdçi”, satqın, alçaq, ədabaz.

Bəzən üzü üstə yerə düşürlər,
Bəzən dizə qədər batırlar qara.
Hıqqana-hıqqana qalxıb birtəhər
Yenə yeriyirlər yığıla-dura.

Bəzən bir qapıda, bəzən bir tində
Əfsər ehtiyatla ayaq saxlayır.
Bir varağı açıb ovçu içində
Fanar işığında nəsə yoxlayır.

Dəstə qar altında gəzib tapsa da
Bir varaq üstəki neçə ünvanı,
Bir adam tapmayı, hər boş daxmada
İndi nə həyat var, nə də nişanı.

Odur, bir dərbənddə məşhur aşığın
Sahibsiz daxması, kiçik həyəti...
Lakin içəridə qar yığın-yığın,
Nə aşıq görünür, nə də külfəti.

O, dünən sazında təzə şeirinə
Musiqi qoşurdu... Bilmirdi ancaq
Sabah bu daxmada sazın yerinə
Uğursuz küləklər “nəğmə” çalacaq.

Odur, bir həyətdə nə səs, nə hənir,
Daşlı astanada huşsuz bir bədən.
Axan isti qanı gizlədə bilmir
Küləyin ağ qardan biçdiyi kəfən.

O kimdir? Təbrizin baş xanəndəsi.
İndisə sahsız qalmış cəsədi.
Dünən ağ salonu dolduran səsi
Bu qorxunc küləklə batmış əbədi.

Daxmalarda nə səs, nə də adam var,
Pəncərələr açıq, qapılar açıq...
İçəri dolduqca amansız ruzgar,
Divardan daş qopur, tavandan palçıq.

Sanki izə düşmüş qanlı gözlərdən
Dostların yerini itirsən deyə,
Külək daş-torpağı qaldırıb yerdən,
Sovurmaq istəyir qaranlıq göyə.

Əfsər mırıldanır: – Dayanın görək,
Axı nə işiq var, nə də xanəndə.
Danışın, indidən düşünək görək,
Sərtibə nə deyək geri dönəndə?

Kimsə danışmayı...
– Lalsınız məgər?

Deyə yorğun əfsər acıqla dinir.
Yalnız bələdçinin indi birtəhər
Donmuş dodaqları zorla tərpenir.

– Qurban, siyahıda axtarılmayan
Ünvan qalır mı heç?

– Bircə ünvan var
Daş mağazalarda...

– Səbr edin, qurban,
Darıxmağa dəyməz, hələ güman var.

Daş mağazalarda* yastı bir daxma,
Qapını qar kəsmiş, damı qar basmış,
Başsız əsən külək, amansız şaxta
Kiçik pəncərədə bağlayır naxış.

Pəncərə dalında düşünür bir qız
Dağlardan da ağır dərdi var kimi.
Göz yaşı köksünə düşür aramsız,
Qaytanı qırılmış muncuqlar kimi.

O görür: ana tək sevdiyi şəhər
Zülmətin içində yanır, haçaqdır.
Kim bilir, kim bilir nə vaxta qədər
Alovlar içində o yanacaqdır?!

Deyin, kim dayanar, deyin, kim dözər
Gözləri önündə yansa vətəni?
Qız baxır şəhərə, qəmgin, mükəddər,
Alovsuz, tüstüsüz yanır bədəni.

O hələ ağlayır, al yanağını
Göz yaşı isladır. O istər əlan
Təbrizin qəlbindən qopan yanğını
Göz yaşları ilə söndürə, inan.

Bir yandasa ata məhəbbət dolu
Gözlərini dikir öz balasına.
O dözmüş zamanın məşəqqət dolu
Min fəlakətinə, min bəlasına.

O dözmüş həyatda öz arvadının
Saçını ağardan ayrılığına,
İndi dözə bilmir tək övladının
Ürək parçalayan hıçqırığına.

Düşünür... Arvadı tez öldü, ancaq
Son nəfəsində də o Reyhan dedi.
“Mən ölürəm Polad, ağlama nahaq,
Reyhanı qayğıyla saxlarsan” - dedi...

O öləndən sonra hər gün obaşdan
Polad oyanardı, nə çay, nə çörək...
Reyhanın alnından öpüb yavaşdan
Soyuq karxanaya yollanardı tək.

Qaş qaralan zaman nəm karxanadan
O yorğun dönərdi öz daxmasına.
Reyhan ayaq səsi eşidən zaman
Qaçardı daxmanın astanasına...

Kiçik qollarını açıb havada
Bir an atasını qucaqlayardı.
Qabarlı əliylə yorğun ata da
Qızının saçını daraqlayardı.

Onu min şəfqətlə tutardı dilə,
Bəlkə anasıyçın etməyə xiffət.
Polad bilirdi ki, anaya hələ
Əvəz yaratmamış qoca təbiət.

Doğma partiyamız yaranan zaman
Polad partiyanın əsgəri oldu.
O sadə, savadsız, biliksiz insan
Döyüş günlərində kamala doldu.

*Təbrizdə küçə adıdır.

Milli hökumətdə öz partiyamız
Polada tapşırıdı mühüm bir postu.
Reyhan da böyüdü. Öz səsiylə qız
Bəzən heyran etdi tanış, dostu.

Polad da gördü ki, şaqraq səsiylə
Reyhan doğrudan da bir nəğməkdir.
Bir səhər qızını öz həvəsiylə
Filarmoniyaya özü apardı.

Qızına zəfərlər dilədi ata,
Dedi: – Öyrən, qızım, sən sənətkar ol!
Sən ki, nəğmələrlə çıxdın həyata,
Səadət carçısı bir nəğməkar ol!

Gah ordu içində, gah da salonda
Reyhan nəğmə dedi, günlər dolandı.
O ömür qoyduqca sənət yolunda,
Dillərdə dolaşan şöhrət qazandı.

O oxudu... Səsi konsert zalından
Xiyabana düşdü, havaya qalxdı.
Təbriz gözəlləri yaşmaq dalından
O gənc nəğməkara qibtəylə baxdı.

Neçə namuslu qız, neçə gənc ana
Min yol qulaq asdı hər tərənyə.
Başından çadranı atıb bir yana
Sənətin eşqiylə gəldi səhnəyə.

...Ata dözə bilmir, əlini yenə
Reyhanın başına çəkir: – Ağlama!
Bu yanğın dəhşətli gəlsə də sənə,
Ağlamaq yaraşmaz igid adama!

Bəlkə taleyimiz belədir, hər an
Ömrümüz döyüşlə keçə bu yerdə.
Qoy keçsin, nə etmək, bəlkə də zaman
Bizi son sınaqdan keçirir bir də.

Ata qurtarmamış son kəlməsini
Birdən kimlər isə qapını çırpır.
İçəri udaraq öz nəfəsini
Polad nə danışır, nə də göz qırpır.

Gah qarıya baxır, gah da qızına,
Ürəyi çırpınır həycan içində.
Sonra o yanaşıb qarı ağzına
Nə isə düşünür bir an içində.

Bilir kimlər olar bu gecə yarı
Tüfəng qundağıyla qapını çırpan.
Görür ki, qızının rəngi sapsarı,
Gözlərində od var, könlündə həycan.

O görür qızının ala gözləri
Sanki qoşa yanan dan ulduzudur.
Ürəyində yoxsa qorxu izləri
Onu düşündürən öz namusudur.

Poladın fikrində nə ev sərvəti,
Nə də təhlükəli öz həyatıdır.
Yox, yalnız qızının təmiz isməti,
İlk məhəbbətinin xatiratıdır.

Reyhan atasına sığınır bərk-bərk,
O nicat gəzirdi bayaqdan bəri.
De, hanı atanın öz sinəsi tək
Etibarlı olan sığınacaq yeri?

Deyirlər həyatda hər hansı ata
Nə qədər qüvvətsiz olsa da əyər,
Adıyla övladı öyünər, hətta
Atam hər adamdan güclüdür deyər.

Deyirlər atanın məhəbbətindən
Tufanlar içində isinər insan.
Bəzən də ən kiçik bir şəfqətindən
Dağ boyda dərini unudar, inan.

Deyirlər həyatda hər bir adama
Əzəl müəllimi öz atasıdır.
İlkin göz açdığı ya ev, ya daxma
Həyat məktəbinin astanasıdır.

Deyirlər kamala dolsa da insan,
On uşaq böyüdən ata olsa da,
O öz atasının yanında hər an
Özünü bir uşaq sanar dünyada.

Deyirlər övladı uğrunda ata
İftixarla gedər dar ayağına.
Lakin o qıymaz ki, bir tikan bata
Doğma balasının bir dırnağına.

Qapı bərk çırpılır...
Bu zaman Reyhan
Yüyürüb sandıqdan çıxarır koltu.*
Elə bil ölümə hazır bir insan
Koltu atasının önündə tutur!

Deyir: – Öldür məni, öldür, ata can!
Doğma qucağında can verim bəlkə.
Hər namus dəllalı, hər vətən satan
Mənim ismətimə vurmasın ləkə!

Polad öz yerində titrəyir zağ-zağ,
Lakin qorxudan yox, yalnız həycandan.
O həycan içində bilməyir ancaq
Nə vaxt tapançanı almış Reyhandan.

Reyhansa titrəyən ağ əlləriylə
Bağlı yaxasını cırır bir anda.
Öz arzularıyla, əməlləriylə
Namusla ayrıla bəlkə cahandan.

O ağ sinəsini gərib qabağa
Ala gözlərini yummuşdur, odur.
Poladsa donmuşdur başdan ayağa,
Bu həqiqətmidir, yoxsa yuxudur?!

Bu hal gör nə qədər ona çətindir,
O baxır... gözünə inanmır ancaq.
Demək daş ürəkli bir ata indi
Doğma balasına əl qaldıracaq?!

Xeyr, o atadır, qatilə nifrət.
O öz övladının düşməni deyil!
O həyat dostunu ana təbiət
Nə cəllad yaratmış, nə də ki, qatil.

Poladın od yanır göz bəbəyində,
O, tapançasını cibinə qoyur.
Bir anın içində hər biləyində
Basılmaz bir ordu qüdrəti duyur.

*tapança

Ata balasını bağına basır,
Özüsə sığınır öz qeyrətinə.
Bu ağır anlarda qulaq da asır
Övlad ürəyinin hər niyyətinə.

Yenə ev qapısı döyülür bərk-bərk,
Bayırdan kimisə söyürlər hərdən.
Lakin kötüyündən qopan ağac tək
Qapı böyrü üstə yıxılır birdən.

Fanar işığında dörd qara kölgə
Evə hücum çəkir...

Qarlı tufan da
Qovub gətirdiyi ölümlə birgə
Qapıdan içəri girir bir anda.

Bələdçi görən tək gənc nəğməkarı
Tanıyır, sevincdən gözləri yanır.
Dünən gen salonda daş divarları
Titrədən bir səsi qəzəblə anır.

Hətta məmnun qalır bələdçi, odur,
Şaha bəslədiyi sədaqətindən.
O öz xəyalında ənam da umur
Serə göstərdiyi bu xidmətindən.

Sonra o əfsərin çiyininin üstə
Başını hiyləylə azacıq əyir.
Bir qədər udqunur, sonra ahəstə
Onun qulağına nə isə deyir.

Əfsər yanındakı iki sərbazı
Qaş-gözlə qandırır...
Sərbazlar bu an
Doğma atasından ayırıb qızı
Qoparmaq istəyir ürəyi candan.

Sərbazlar ov görmüş köpəklər kimi
Reyhani birtəhər kənara çəkir.
Birdən zəncir qırmış pələnglər kimi
Ata dağ titrədən bir nərə çəkir.

– Dayanın, alçaqlar! Çəkilin geri!
Namus nə oyundur, nə də oyuncaq!
Namussuz öləni əzəldən bəri
Soyuq qoynunda da saxlamır torpaq.

Qoymaram isməti tapdanmış qız tək
Balam əsir ola əllərinizdə.
Ona əl dəyməyin! Vicdanınız tək
Yaman ləkəlidir əlləriniz də.

O nə köməksizdir, nə də ki, yalqız,
Hələ ölməmişəm, sağam, ağalar!
Mən öləndən sonra, qızımı yalnız
Meyidimin üstədən aparmaq olar.

Əfsər sərbazlara göz vurmur artıq,
Bu dəfə əmr edir eyham yerinə.
Neçə güllə səsi, bir də qışqırıq
Qarışır otaqda biri-birinə.

Nazik tüstülərin içərisində
Polad sol əliylə tutur döşünü.
Sanki günəş batır tunc çöhrəsində,
Dişinin üstünə sıxır dişini.

O sinəsində qan, alnında vüqar
Bir anlıq tərənəm durduğu yerdən.
Sonra səndələyir necə bir çinar
Dəhşətli tufanda – yıxılır birdən.

Bu an – Ata! – deyə Reyhan bir anda
Özünü Poladın üstünə atır.
O səsdən titrəyir yer də, tavan da,
O kor gecənin də qulağı batır.

Qızın meyit üstə əyilir başı,
Baxır atasının dörd bir yanına.
Zavallı bir qızın isti göz yaşı
Qarışır atanın isti qanına.

O öz atasının cənazəsini
Bərk-bərk qucaqlayır...

Qışqırır yenə.
O qatmaq istəyir öz nəfəsini
Ölən atasının son nəfəsinə.

Bəlkə həyat verə öz nəfəsiylə
Doğma atasına...

Ölən bir ata
Öz doğma qızının iradəsiylə
Yenidən qayıda canlı həyata.

Polad nə dillənir, nə də ki, bir an
Gözlərini açıb qızına baxır.
Yaralı köksündən sızan isti qan
Kilimin üstünə axdıqca-axır.

Qızını aparın! – deyərək əfsər
Əmr edir...

Sərbazlar qorxur o səsdən.
Xeyli çalışırlar, qızı birtəhər
Zorla qoparırlar meyidin üstədən.

VI

Mikrafon dalında duran nəğməkar
Reyhandır, siması bizə tanışdır.
O qədər döymüşlər qızı alçaqlar
Canında salamat yer qalmamışdır.

Neçə yol buraya gətirilmiş o,
Düşmənin əlinə düşəndən bəri.
Cəlladın əmrinə yox söyləmiş, yox!
Yenə də inadla qayıtmış geri.

Ona nə demişlər? Sən mikrafonda
Bir təranə oxu, bir şaqraq səslə.
Milli hökuməti tənqid et, ya da
Gəl, demokratları möhkəmcə pislə.

Nəğmənin mətnini bir varaq üstə
Kiməsə yazdırmış cənab hökmdar.
(Hələ də yaşayır o torpaq üstə
Mənliyini satan neçə “sənətkar”).

Qız demiş düşmənə baxdığı zaman:
– Qarşında duranı yaxından tanı!
Nə qədər gözləsəz, mənim ağızımdan
Eşidə bilməzsiz elə bir mahnı.

Cənab, insan ömrü deyildir iki,
O bir yol yaranır, bir yol da ölür.
Dünyada o insan bəxtiyardır ki,
Öləndə şərəfli bir yolda ölür.

Ayrı adam tapın... O adam bəlkə
Bir xidmət eləyə məqsədinizə,
Lakin doğransam da mən tikə-tikə,
Düşmənim hər qara niyyətinizə!

Yox, elə bir mahnı mən oxumaram!
Nahaq çəkirsiniz bu qədər əzab.
Siz yanılırsınız, satqın bir adam
Dərhal baxışından tanınar, cənab!

Odur, nəğməkardan bir az aralı
Nəğmənin mətnini yoxlayır diktör.
Bir yanda kamanlı, tarlı, qavallı
Çalğıcı dəstəsi müntəzir durur.

Reyhan yanağında isti göz yaşı,
Dayanmış, həsrətlə baxır dörd yana.
Axı bu otağın hər bir qarışı
Ata evi kimi tanışdır ona.

Odur bu mikrafon önündə ilkin
Öz doğma dilində nəğmə oxuyan,
Bu kiçik otaqdan gənc xanəndənin
Neçə nəğməsinə dinlədi cahan.

De, bu mikrafondan bir az aralı
Divardakı şəkil bəs hamı indi?
O, nehzətimizin mərd bayraqdarı
Atadan mehriban bir rəhbərindi.

Qız baxdıqca-baxır şəklin yerinə,
Ürəyi alovlu, baxışı dalğın.
Elə bil o əziz şəklin yerinə
Kimsə ürəyini qoparmış qızın.

Gah şair, gah aşiq, gah da xanəndə
Dərin məhəbbətlə ona baxardı.
Şeir oxuyanda, nəğmə deyəndə
Hər kəsin könlünə sevinc axardı.

Bəs indi hardadır o əziz şəkil!?
Deyib düşünərkən o gənc nəğməkar
Bir anlıq xəyala dalır elə bil,
Qalın pərdə kimi qalxır daş divar.

O şəkildəki tək sevimli rəhbər
Qızın qarşısında dayanır bir an.
Sima o simadır, gözlər o gözlər,
Rəhbəri görəndə tək tanıyır Reyhan.

Sonra durub baxır bir intizarla,
Öz nəfəsini də az qalır uda.
Bax, rəhbər danışır gənc nəğməkarla,
Necə öz qızıyla danışar ata.

“Qızım, ağır gündə möhkəm dayan sən!
Könlünü sarmasın nə qəm, nə qorxu!
Daim oxuduğun təranələrdən
İndi də sevdiyini bir nəğmə oxu!

Bir nəğmə oxu ki, qoy hər kəlməsi
Bir təsəlli olsun doğma xalqına.
Sənin nəfəsinlə azadlıq səsi
Düşün dalğa-dalğa Şərq torpağına”.

Reyhan təbəssümlə astadan dinir:
– Yaxşı, oxuyaram, ata, baş üstə!
Diktör öz yerində birdən diksinir,
Nə isə bir mənə duyur o səsdə.

– De görüm, xanım qız, xəyalında sən
Kimlə danışırısan, nə danışırısan?
Bilmirsən ki, sənə müntəzirəm mən,
Nə qədər inadkar olarmış insan.

Yaxşısı budur ki, inadı burax,
Al mətnə bir də bax, nəğməni başla.
Səni bəndə özü oxutduracaq,
İstər qol zoruna, istərsə xoşla.

Qızı gözləsə də vaxtsız bir ölüm,
O daha qorxmayır, mərd durur yenə.
Bayaq gözlərinə qonan təbəssüm
Bir anın içində çevrilir kinə.

O baxır diktora: – Hər nə desələr
Əlinizdən gələr, möhtərəm cənab.
Mən indi bildim ki, bəsdir bu qədər
Məşəqqət içində çəkdiyim əzab.

Hanı? Mənə verin şeirin mətnini,
Açın mikrafonu, oxuyacağam.
Daha min cəzanın əziyyətini
Mən çəkə bilmərəm, dağ deyil adam.

Diktor hırıldayır: – Demək, indi sən
Öz aqibətini düşübsən başa.
– Bəli, cənab ali.
Sən axı gəncsən,
Vaxtsız ölməkdənsə birtəhər yaşa.

Sənə qalmamış ki, dünyanın qəmi?
Dünya beş günlükdür, beşi də qara!
Kef çək, incə səsi, gözəl görkəmi
İndidən özünlə aparma gora.

Diktor nəğməkarı tutaraq dilə,
Həyatdan dəm vurur, o bilmir ancaq,
Özü canlı kimi yaşasa belə,
İnsanlığa yüküdür, həyata yamaq.

Diktor düşünür ki, öz inadından
Yəqin o nəğməkar əl çəkmiş naçar.
Xeyr, o qız keçər öz həyatından,
Lakin öz fikrinin üstündə durar.

Düşmənlər içində tənha qalsa da,
Onun nə qorxusu, nə minnəti var.
Nəğmə oxumağa razı olsa da,
Başqa bir məqsədi, bir niyyəti var.

Mikrafona sarı əyilir diktor,
Deyir: – Diqqət, diqqət, danışır Təbriz!
İndi şəhərimizdə yaşayan məşhur
Bir xanəndə qıza qulaq asın siz.

Diktor lovğalanır öz əməliylə,
Sevincdən sığmayır yer ilə göyə.
Müntəzir “üçlüy”ə arıq əliylə
Bir işarə edir çalsınlar deyə.

O özündən məmnun, özündən razı
Başqa bir otağa keçir ki, bəlkə
Telefonla danışa, inadkar qızı
“Razı” saldığını deyər sərtibə.

O gedir, musiqi dinir aramla,
Reyhan boşaltmaqçın öz sinəsini,
Öz əqidəsinə dərin inamla
Təmkinlə başlayır öz nəğməsini:

– Mənim vicdanımsan sən, ana torpaq,
Ömür kitabımda xəttim kimisən.
Mən sənsiz yetiməm dünyada, ancaq
Sən də azadlıqsız yetim kimisən.

Azadlıq sabaha baxan yollarda
Sənin əzəmətli qanadlarındır.
Zirvədən zirvəyə qalxan yollarda
Həqiqətə dönən muradlarındır”.

Bu bir nəğmədir ki, düşür dünyaya,
Hər sözü düşməyə dəyən qurşundur.
Nə indi çalınan başqa havaya,
Nə varaq üstdəki mətə uyğundur.

Yan otaqda isə diktör bu zaman
Sərtibə zəng edir: – Sərtibdir? Salam.
Qızı? Bəli, zülmə tabedir insan.
Oxuyur... Dinləyin, razı salmışam.

Hədiyyə? Yox, sərtib, nə xəcalətdir,
Başını əyəcəkdik bir xanəndəyə?
Yox, sərtib bu ancaq kiçik xidmətdir,
Sizin sağlığınız bəsdir bəndəyə.

Bax, Reyhan oxuyur... Odur, Təbrizdə
Hər mehmanxanada, evdə, dükanda
Yaxın dostumuz da, düşmənimiz də
Ona qulaq asır indi bir anda.

Dostlar fərəhlənir, fikrə gedir ki,
Oxuyan tanışdır, ah, xeyir ola.
Düşmənlərsə qorxur, heyrət edir ki,
Bəlkə demokratlar qayıtmış dala.

Sərtiblə danışib sevinən kimi
O tanış otağa qayıdır diktör.
İsidib titrədən bir bədən kimi
Keyimiş gövdəsi titrətmə tutur.

Bir dəhşətə dönür bir an içində
Bayaqkı nəşidə, əfsanə, xəyal.
İndi əsə-əsə, həycan içində
Diktör mikrafonu bağlayır dərhal.

Canında bir qorxu o duya-duya
Tez qapıya dartır nəğməkar qızı.
Bir nəfər nəğməkar susmaqla guya
Böyük həqiqətin yumular ağzı.

Odur, o tufəngli iki sərbaza
“Bu demokrat qızı aparın!” – deyir.
Qızı gözləsə də ağır bir cəza
O qorxmur... Diktorsa içini yeyir.

Deyir: – Günahkaram mən də bir qədər,
Nə edim, ərbabım amerikandır.
O nə dost yolunda zərərə dözər,
Nə də günahkarı bağışlayandır.

Gah nəşə üstündə, gah xumarlıqda
Yerləri, göyləri fəth etsəm də mən,
Həyatda bir anlıq bəxtiyarlıq da
Nəsibim deyildir, bilmirəm nədən?

Bax, öz otağında sərtib də bu an
O səsi dinlərkən qorxudan əsir.
Canında üşütmə, gözlərində qan
Radionun səsini tələsik kəsir.

O qərar tutmayı bir yerdə artıq,
Tələsik gəzinir otaq boyunca.
Gah nəfəs almadan, gah qırıq-qırıq,
Tiryəki diktoru söyür doyunca.

– Ənam da, xələt də, rütbə də artıq
Əlimdən çıxdılar bir quş sayacağı.
Üstəlik bu boyda bir rüsvayçılıq
Olan rütbəmi də salar aşağı.

Əcəb əməl etdim misterin dünən
Mənə tapşırdığı son sözlərinə.
Bir də hansı üzlə görünərəm mən
Serin qanla dolu göy gözlərinə?

Şəhərdəsə hamı bir sual edir:
Bəs o mahnı hanı? Bəs o səs hanı?
Qızı aparırlar... Nəğməkar gedir,
Deməli yarımçıq qalır o mahnı?

Xeyr! O yarımçıq qalmır, bu zaman
Hardasa radio səslənir, odur.
Reyhanın ağzında yarımçıq qalan
O tanış nəğməni kimsə oxuyur.

Bakıdan oxuyur, o bəxtiyardır,
Ah, o qızın səsi nə mehribandır!
O da doğma yurdda bir nəğməkardır,
Onun da Vətəni Azərbaycandır!

Reyhan da o səsi xiyaban boyu
Dinləyir... Ürəyi dönür bir dağa.
Lakin o nəğmədən bir dəhşət duyur,
Qaçmaq da istəyir hər qəddar ağa.

Gəlsin yer üzünün hər hökmdarı
Qoy öz hiddətindən titrəsin, əssin!
Hünəri vardırırsa o nəğməkarın
Dünyanı dolaşan səsini kəssin!

Yox! O nəğməkarın şaqraq səsini
Kimsə susdurmağa heç qadir deyil!
O azad oxuyur öz nəğməsini,
Düşmənlər içində bir əsir deyil.

VII

Xırdaca bir otaq, soyuq bir yuva,
Hərdən tikə-tikə qopur nəm divar.
Nə bir içimlik su, nə təmiz hava,
Nə də qaranlıqda yanan bir şam var.

Bayırda qaranlıq, nə od, nə çıraq...
Dəmir barmaqlıqdan asılmış buzlar.
Qalın buludların dalından ancaq
Gah çıxır, gah batır sarı ulduzlar.

O topa buludlar seyrəlir bəzən,
Elə bil dağılır başsız bir alay.
Otağın əl boyda pəncərəsindən
Torpaq döşəməyə işıq salır Ay.

Bir qız yıxılmışdır küncün birinə,
Yorğanı tünd hava, döşəyi torpaq.
O başı altına yastıq yerinə
Öz çılpaq qolunu qoymuşdur ancaq.

Ayın işığında görünür, odur
Qızın üzündəki qamçı izləri.
O sakitcə yatır... Bərk yumulmuşdur
Çuxurlara düşmüş ala gözləri.

O yatır, göyərmiş al yanaqları,
Canında dağ yeri mindən artıqdır.
Hərərətdən yanan gül dodaqları
Susuz torpaq kimi yarıq-yarıqdır.

O yatır, könlündə dağ boyda dərd var,
Saçları dağılmış cılpaq çiyinə.
Öz qanına batmış geydiyi paltar,
İndi yapışmışdır qızın əyninə.

O qədər döymüşlər günahsız qızı,
Yuxu içində də inləyir hərdən.
İsti yarasından hələ qan sızır,
Yuxuda dəhşətlə qışqırır birdən.

O yenə yuxlayır...

Ağır yuxuda

Bəzən gülümsəyir, bəzən də dinir.
(Bir dadlı xəyal da, şirin yuxu da
İnsana təsəlli olur arabilir).

Odur, nəm otaqda o qıza sarı
Mehriban bir oğlan gəlir bu ara.
O kimdir? Nəçidir? Bu gecə yarı
Haradan, nə təhər gəlmişdir bura?

O gənc qüssələnir, əliylə bərk-bərk
Qızın dağ basılan əlindən tutur.
Qızsa gülümsəyir körpə uşaq tək,
Könlündə yurd salan dərdi unudur.

Gəncin gözlərində intiqam kini
Bir qapıya baxır, bir nəm otağa.
Reyhansa tanıyır sevgilisini,
Baxır o oğlana başdan-ayağa...

Odur, o gənc deyir: – Sən ki, bir zaman
Azad nəğməkardın, o sazın hanı?
Hələ xəyalımdan getməmiş, inan,
O səhnə, o paltar, o səs, o mahnı.

De görüm, de görüm nə axtarırsan?
Gözlərin daima gəzir dörd yanı.
Söylə, itiribsən bəlkə bir zaman
Qara saçlarını tumarlayanı?

Sən öz vətəninə, öz torpağında
Baxıb ətrafına yalqızam, demə!
Düşmən qarşısında, yad qabağında
Atasız, qardaşsız bir qızam, demə!

Səninlə o gecə görüşəndə mən
Bu yurda, bu yurda tapşırıdım səni.
Dedim, bir də məni görmək istəsən
Yaxından seyr elə doğma Vətəni.

Kədərli olsan da susmasın səsin,
Oxu həzin-həzin “Qaragilə”dən.
Ancaq ala gözün sürmələnməsin,
Bir inci düşməsin qara gilədən.

Az qalır bu yurdun səadətinə,
Mən hələ indidən görürəm onu.
And olsun bu xalqın əzəmətinə,
Azad görəcəksən ana yurdunu!

Sən həməən binada, həməən səhnədə
Sevdiyin mahnını oxuyacaqsan.
İşıqlarla dolu zalda yenə də
Səni dinləyəcək yüzlərlə insan.

...Odur bax, şəhərin böyük salonu
Dolmuş adamlarla ağzına qədər.
Qavalı, kamanı, tarı, qarmonu
Maraqla dinləyir neçə yüz nəfər.

Reyhansa səhnənin düz ortasında
Öz şaqraq səsiylə nəğmə oxuyur.
O gözəl nəğmənin hər mənasında
Zalda oturanlar min qüdrət duyur.

O hələ oxuyur... Təranəsinin
Son sözü bitməmiş səhnədə, inan,
Binanı titrədən alqış səsinin
Arası kəsilmir bir xeyli zaman.

Elə bil salonun sıx alqışından
Divarlar çəkilir, tavansa qalxır.
Ən nəhəng, ən yüksək qaya başından
Zala ən qüdrətli şələlə axır.

Qız çıxır səhnədən, neçə yüz insan
Əl çalır o gözdən itənə qədər.
Sanki təlatümə gəlmiş ümmandan
Qız sakit sahilə çıxır birtəhər.

Salon sakitləşir, tamaşaçılar
Ürəkdən vurulur o təranəyə.
Hələ əl çalırlar yenə nəğməkar
Onu oxumaqçın çıxsın səhnəyə.

Yorğun gözlərini açıb hərasan
Qız baxır dörd yana...

Salon hamı bəs?

Qapı o qapıdır, tavan o tavan,
Nə sevgilisi var, nə alqış, nə səs...

Qapıdan içəri soxulur ayaz,
Xeyr, nə konsert var, nə də ki, səhnə.
Yalnız iki nəfər tufəngli sərbaz
Qapının ağzında dayanmış yenə.

Qız yatdığı yerdən qalxır ayağa,
Könlündə nə həycan, nə də ki, qorxu.
Bir də göz gəzdirib soyuq otağa
Təmkinlə yeriyr qapıya doğru.

O tənha nəğməkar duymuşdur artıq
Bu axır səfərin mənası nədir?
Könlündə doğma yurd, bir də azadlıq
Sanki o nəğməkar döyüşə gedir.

Bayırda ilk dəfə sükutu pozan
O gənc nəğməkarın ayaq səsidir.
Yox, o səs adi səs deyildir, inan,
Təbrizin bir üsyan təranəsidir!

VIII

Azadlıq aşiqi o qədim şəhər
Başsız, bayraqdarsız, rəhbərsiz deyil.
Partiya düşünür hər axşam-səhər,
O, ana vətəndən xəbərsiz deyil.

O bilir, yağılar yenə haçandır
Dağıdır Təbrizin öz cəlalını.
O bilir, ana yurd qara zindandır,
O duyur, bir xalqın ağır halını.

O bilir şəhərdə mərd bir nəğməkar
Neçə zamandır ki, hələ dardadır.
O bilir, o gənc qız alnında vüqar
İndi nə təhərdir, indi hardadır.

Dözüb hər ağrıya, hər iztiraba
Gizlində döyüşür hər cəsur adam.
Bir zəfər bayraqlı son inqilaba
Bir məqam gözləyir, yenə bir məqam.

Birdən qaranlıqdan, odur, dörd nəfər
Üstünə şığıyır iki sərbazın.
Dostlar fürsət tapıb indi birtəhər
Gəlir köməyinə nəğməkar qızın.

Sərbazlar bir an da tapmır ki, macal
Ya bir güllə ata, ya haray sala.
Onları qol-qola bağlayıb dərhal
Dostlar qaranlıqda yırırlar yola.

Bir an çıxarmayıb hənir də, səs də,
Qaranlıq içində itirlər artıq.
Sərbazlarsa düşür yaş torpaq üstə,
Biləyində kəndir, ağzında yaylıq.

İndi dustaq deyil o mərd nəğməkar,
Yeri nə zirzəmi, nə də zindandır.
Dodağında nəğmə, könlündə bahar,
O dostlar içində bir qəhrəmandır.

O bilir bu yurda daha mənalı
Nəğmələr gərəkdir hər səhər, axşam.
Bilir, yorulmamış tərlən xəyalı,
Hələ tükənməmiş könlündə ilham.

Bitməmiş döyüş də, mübarizə də,
O döyüş paltarı geymiş əyninə.
Həyat uğrundakı mübarizədə
Dayanmış dostlarla çiyin-çiyinə.

IX

Varşava. Festival. Gənclər bu axşam
Öz doğma dilində, öz ləhcəsində
Neçə nəğmə deyir...

Dil açır ilham

Mahnı bayramının təntənəsində.

Gənclər oxuyurlar...

Səhnədə birdən

Mərd sovet gəncləri görünən zaman
O dolu salonda neçə min yerdən
Alqış divarları titrədir, inan.

Qaraqaş, qaragöz gənc bir nəğməkar
Bir nəğmə oxuyur rıqqət içində.
Odur, bir nəfər tək salondakılar
O qızı dinləyir heyrət içində.

Reyhan da dinləyir qabaq sırada,
Dinləyir, elə bil çəkməyir nəfəs.
O gənc nəğməkarı tanımasa da
Ona tanış gəlir o nəğmə, o səs.

Demək, bu o qızıdır? Düşünür Reyhan...
Bilmir ki, nəğməyə o qulaq asa,
Yoxsa ki, səhnəyə qaçaraq əlan
O gənc nəğməkarı bağına basa.

O qız nə gözəldir yaz çiçəyi tək!
Nə boran görmüşdür, nə də ki, şaxta.
O da gənc könlündə neçə min dilək
Bakıdan gəlmişdir uzaq torpağa.

Bu, o nəğmədir ki, səsində qürur
Dünyada sülh deyir, bir də azadlıq!
Bu, o nəğmədir ki, tiryəki diktör
Reyhanın ağzında qoydu yarımçıq.

Bu, o nəğmədir ki, Reyhan dustaq tək
Xiyaban boyunca keçdiyi zaman,
Süngülər önündə dayanıb dağ tək
Dinlədi radio dalğalarından...

Konsertin axırı... Tələsir Reyhan,
Qızı tapır, öpür, təbrik də edir.
Sonra o utancaq, yavaş, mehriban
Soruşur: – Bəs sizin adınız nədir?

– Bahardır! – deyə o dillənir asta.
Siz bakılısınız? – deyərək Reyhan
Elə bil atabir, anabir, doğma
Bacısını tapır. O gülür bir an...

Gözlər az qalır ki, sevincdən dola,
Qızlar bacılar tək qucaqlayırlar.
Min həsrət içində girib qol-qola
Durduqları yerdən uzaqlayırlar.

(Mən istərdim bir də ana Təbrizdə
Belə görüşəydi Bahar Reyhanla!
Qucaqlaşaydı da təntənəmizdə
Hər həsrət sevinclə, vüsəl hicranla!)

Reyhan məhəbbətlə Bahara baxır,
Başından keçəni ona danışır.
Bahar da acıyır... Bəs necə? Axı
Bacı məhəbbətli könlü alışıır.

Reyhan Varşavanın gen sinəsində
Bacısı Baharla dolaşır qoşa.
Dolaşır. O gənclik təntənəsində
Həyat bir aləmdir, şəhər tamaşa!

Festival qurtarır. Qayıdır hər kəs
Doğma torpağına, doğma yerinə.
Gənclər yaraşılı, əziz, müqəddəs
Yadigar da verir biri-birinə.

Bahar tapşır ki, bacım, heç zaman
Azadlıq verilməz, yalnız alınar!
Mənim yurdumdakı o azad dövrən
Qanlar bahasına yaranmış aşkar.

Get, sənə uğurlar diləyirəm mən,
Qarşını kəssə də yenə ayrılıq.
Ana torpağında yaşadığıca sən,
İlk sözün sülh olsun, bir də azadlıq!

Bu sözlər titrədir sanki havanı,
Baharı diqqətlə dinləyir Reyhan.
Deyir ki, nə səni, nə Varşavanı
Unudan deyiləm ömrümdə bir an.

O azad oxuyub dost torpağında
Yenə də qayıdır doğma Təbrizə.
O gedir... Dayanır göz qabağında:
Axırncı görüş, son mübarizə.

O gedir... Gənclərlə durub hər anda
Sülh deyə döyüşün ana vətəndə.
O nəğmə dedikcə neçə meydanda
Səsini eşitsin dost da, düşmən də.

O gedir... Arzusu bir fədakar tək
Azadlıq yolunda girsin min oda.
Bakılı bacısı – gənc nəğməkar tək
Bəxtiyar yaşasın dünyada o da!..

1957.

MƏHBUSLARIN SON SÖZÜ

Proloq

Bu qoca dünyada başdan-binadan
Azad doğulmuşdur insan anadan.
Gah isti, gah soyuq keçmiş fəsillər,
Yarandığı gündən bütün nəsillər
Səadət eşqiylə yaşamış müdam,
Bəzən matəm görmüş, bəzən də bayram.
Vicdanı tapdayan, insafi danan
Tamahkar şahların içində yanan
Ehtiras nə qədər yanğın törətmiş,
Təhlükə, fəlakət, qırğın törətmiş.
Gah qiyam kükrəmiş, gah daki üsyan,
Bir bayraq altında and içmiş insan.
Nə bir kölə olsun, nə də bir ağa,
Çiçəkli baxçaya, meyvəli bağa,
Sünbüllü zəmiyə, aynalı gölə
Nə özgə günəşin saldığı halə,
Nə başqa nəfəsin ləkəsi düşsün,
Yalnız istiqlalın kölgəsi düşsün!
Qəzəb alovuyla yoğrulan döyüş,
Qullar dünyasında doğulan döyüş
Zamandan zamana yaşlaşmışsa da,
Qədim muzeylərdə daşlaşmışsa da,
Atom əsrində də bitməmiş hələ,
İnsan muradına yetməmiş hələ.
Məhəbbət hicranla, həyat ölümlə,
Həqiqət yalanla, şəfqət zülümlə
Yenə cəbhələrdə üz-üzə durur,
Göydə ulduzlar da göz-gözə durur,
Sonsuz döyüşlərə baxdıqca baxır,
Heyrətdən gah donur, gah daki axır.

Ancaq – Zəfər! – deyə insan çarpışır,
Gah dəniz, gah meşə, gah dağ alışı.
Nə döyüş dayanır, nə mübarizə,
Nə hücum qurtarır, nə mühasirə.

Təbrizin süqutu

On iki dekabr. Qırx altıncı il...
İndi Təbriz nədir? Yaralanmış fil!
Haykırır yaralı-yaralı Təbriz,
Kiçik yardımdan da aralı Təbriz.
Hələ üfüqlərdə qızarmamış dan,
Min-min lalə açır qar üstündə qan.
Şahənşah qoşunu məğrurlar kimi,
Yox! Yox! Basqın edən quldurlar kimi
Sərdarın yurdunu talayır yenə,
Kitab tonqalları qalayır yenə
Yerlərə dəyməyən kürəklər üstə...
Yaş yox, od parlayır bəbəklər üstə.
Gecə mışıl-mışıl yatan körpələr,
“Qızılgül içində batan” körpələr,
Güllə səslərindən diksinib qalxır,
Hıçqıra-hıçqıra harasa baxır.
Sonra – ana! – deyə narahat dinir,
Laylay əvəzinə avtomat dinir.
Dünən təlatümlə qaynayan şəhər
Bu gün qorxusundan susmuşdur məgər?
Yox! Köməksiz deyil bu şəhər hələ,
Kişilər bir yana, qadınlar belə
Namusa söykəyib öz arxasını,
Səngərə döndərib daş daxmasını

Döyüşür... Dolmasın yadlar şəhərə,
Döyüşdə çevrilir hünər zəfərə...
Yalnız bir il qabaq danıb adını,
Öz kaşanəsini, öz arvadını
Təbrizdə sahibsiz qoyub qaçanlar,
Tehranda min qapı döyüb açanlar
Təzə paltar geyib Təbriz qışında,
Şəstlə üzə çıxır addım başında.
Düşür qapı-qapı adam axtarır,
Üstəlik hardasa ənam axtarır...
Yad əl toxunmasın deyə uşağa,
Bir qadın ilkini bükür qundağa.
Gəlir ağır-ağır qapı tərəfə,
Bəlkə qaçsın? Yoxsa dönər hədəfə.
Nə işə düşünüb birdən dayanır,
Həssas ürəyində bir hiss oyanır:
Mən getsəm həyəətə kim çəkər keşik,
Kimin ümidinə qalar ev-eşik?
Bəlkə ara yatdı, qayıtdı ərim,
Bəs onda mən ona nə cavab verim?
Yoxsul görünsə də, kiçik olsa da
Hər kəsə öz evi xoşdur dünyada.
Bəli! Titrəsə də dəhşətdən ana,
Çıxmaq istəməyir həyətdən ana.
Sanki yanağını dişləyir şaxta,
Yox! Yox! İliyinə işləyir şaxta.
O deyir, sönsə də doğma ocağım,
Xətərə düşməsin körpə uşağım.
Bir həyəətə baxır, bir də gecəyə,
Sonra da qapıdan çıxır küçəyə.
İsti yuvasından baş alıb qaçır,
Gözündən zülmətə bir işıq saçır...

Daşlı meydanda

Təbrizə fəlakət yağır, fəlakət,
İşgəncə, məşəqqət, talan, cinayət
Hələ davam edir... Şərəf, ar, namus
Alınıb satılır hər şeydən ucuz...
Xiyaban başında daşlı bir meydan,
Sayca daşdan çoxdur silahlı dəjban.
On üç dar ağacı düzölmüş səf-səf,
Odur! O pərdəsiz səhnəyə tərəf
Adamlar axışır maraq içində,
Görən buz nəfəsli sazaq içində
Yenə də kimləri tutub asırlar?
Hansı qətilərə möhür basırlar?
Hansı qapıları döyür qəzəllər,
Hansı mənzillərdə hansı gözəllər
Vahimə içində əyləşib yenə,
Titrək dodaqları göyləşib yenə.
Əmələ, çilingər, faytonçu, dabbaq
Baxır bir-birinə... Suallar ancaq
Heyrət doğurmayır indi şəhərdə,
Sayını itirmiş yas da, qəhər də...
Bəli! Daha sığmır məlum sədlərə,
Təzə dərd qarışır köhnə dərdlərə...
Odur! Təpəsində keçədən papaq,
Çiyində tərəzi, önündə tabaq
– Noxud! – çağırın da, paxla satan da
Tamaşaya durmuş daşlı meydanda.
Keçib üzərindən çınqılın, daşın,
Gəlir o meydana təzə bir maşın.

İçində bir sərhəng,* iki yad qonaq,
Önündə üçrəngli kiçik bir bayraq.
Gəlir “Şiri-xurşid” əlində şəmşir,**
(Bir təhlükə görsə qaçacaqdır şir).
Maşın daş meydanda bir dövrə vurur,
Sonra yol üstündə sakitcə durur.
Sərhəng tez maşından düşüb aşağı,
Müşaiyə edir iki qonağı...
Qoy deyim, bəlkə də bilməyir Təbriz,
Qonaqlar kimlərdir bu qədər “əziz”?
Biri amerikandır, biri ingilis,
İkisi bir yerdə məkrli iblis!
Nədir qonaqların niyyəti, nədir?
Niyə yorulmurlar, illəti nədir?
Gündüz də, gecə də səyyahlar kimi,
Yox! Guya mötəbər pənahlər kimi
İranı, Livanı, Əfqanıstanı,
Misri, Türkiyəni, Ərəbistanı
Azad dolaşırlar... Kimdə cürət var?
Desin bu torpaqda başqa dövlət var.
Qonaqlar harada məskən salırlar,
“Şöhrət”li dollarla satın alırlar
Açgöz prezidenti, əmiri, şahı,
Güllə tüstüsüylə boğurlar ahı...
“Qonaqlar” gəlirlər meydana sarı,
Hərbi paltarları boz, yaşıl, sarı...
Gözətçilər əmrə müntəzir durur,
Gözlər dillərdən yox, gözlərdən sorur
Özünün sonrakı vəzifəsini.
Təzədən düzəldir qiyafəsini...

* polkovnik

** qılınc

Odur! Gen Səttarxan xiyabarıyla
On üç məhbus gəlir... Dörd bir yanıyla
Silahlı sərbazlar addımlayırlar,
Keçən məhbusları tez-tez sayırlar...
O mərd insanların nədir günahı?
Niyə açılmasın daha sabahı?
Bir söz haçandır ki, gəzir aləmi,
Guya yaman nəsdir on üç rəqəmi.
Bu on üç nəfərin üzü yolaydı,
Hər sözü əsgər yox, sanki alaydı.
Rza şah – azadlıq! deyən kəslərin,
Göydə yumruğunu düyən kəslərin
Dilini dibindən kəsdirən zaman,
Xalqları qorxudan əsdirən zaman,
İndi məhbus olan on üç qəhrəman
Yanar ürəyində qaynar həyəcan
Vətəni dolaşmış bir soraq kimi,
Qürurla yellənən bir bayraq kimi
Başının üstünə qaldırıb haqqı,
Nahaqla döyüşə çağırıb xalqı,
Cəsarət çiləmiş Azərbaycana,
Səadət diləmiş Azərbaycana.
Sonra Milli Dövlət yaranan kimi,
Firqə müdrikləşən komandan kimi
Demiş, biz müzəffər çıxmışıq, fəqət
Bu inqilabçı xalq, bu milli dövlət
Yarada bilməsə milli bir ordu,
Xətər tufanları döyər bu yurdu...
Ordusu olarsa bir xalq əyilməz,
Ordusuz dövlətə dövlət deyilməz!
Bu sözlər dolaşdı xiyabanları,
Xalqın inqilabçı qəhrəmanları
Doğma cəmiyyətin bir üzvü kimi,
Ana Vətəninini öz evi kimi

Düşmən hücumundan qorusun deyə,
Xalqı azadlıqdan yarısını deyə
Vətəndaşlıq yükü aldı çiyinə,
Döyüşçü paltarı geydi əyninə.
Hərbi məktəbi də bitirdi dostlar,
Neçə döyüşçü də yetirdi dostlar.
Milli dövlət anıb keçən günləri,
Onlara nə verdi? Əfsər çinləri...
O mübariz dostlar sərhəd boyunca
Keşikdə dayandı... Bəli! Doyunca
Nə rahatlıq gördü, nə dəki yatdı,
Bəzən gecə yarı geriyə atdı
Şahın qoşununun həmlələrini,
Sarayın damğalı kölələrini...
Hələ o zamandan bilirdi düşmən,
Kimlərə güvənir yalnız bir Vətən.
Cəlladlar aşaraq öz hədlərini,
Doğma Azərbaycan sərhədlərini
Talaya-talaya keçəndən bəri,
Qanı su yerinə içəndən bəri,
Döyüşüb sonuncu gülləyə qədər,
Vətəni qorumuş bu on üç nəfər.
İndi məhkəməsiz Tehran əfsəri
Dardan asdıracaq on üç hünəri.
Bəli! İnqilabdan gileyli kimi
Səltənət də acdır tüfeyli kimi.
Min qırğın salsa da doymur gözləri,
On üç qəhrəmanın ən son sözləri
Nə ah, nə sızıltı, nə də heyhatdır,
Bilirlər mərd ölüm sonsuz həyatdır.
Ölüm! Amansızdır onun baxışı,
Tufan köynəyidir, şimşək naxışı!

O insan ömrünə yağı yaranmış,
Şərbət əvəzinə acı yaranmış.
Gəzib ürəkləri təhlükə təki,
İzləmiş həyatı bir kölgə təki.
– Dayan! – deməmişdir ölümə zaman,
Ancaq saç ağartmış nə qədər loğman
Bir parça çörəyə qalsa da möhtac,
Vaxtsız ölümlərə axtarmış əlac...
Gah qılınc, gah barıt, gah dar ağacı
Daha da artırmış bu ehtiyacı.
Hökmdar bərkidib tacı-taxtını,
Məsum insanların qara baxtını
Əlində oynatmış oyuncaq kimi,
O min zavallının bir budaq kimi
Boynunu vurdurmuş kefi gələndə,
Baxıb zövq almışdır insan öləndə.
İndi də İranın “cavanbəxt” şahı
Qırğını, talanı, yanğını, ahı
Tehrandan seyr edib hər səhər-axşam,
Mənim Vətənimdən alır intiqam.
Qoy alsın, ağadır hələ o alçaq,
Həmişə yadında saxlasın ancaq,
Onun tapdığı Azərbaycandır,
Azərbaycan hökmü daha yamandır.
Söndürə bilərmə günəşi qürub?
Azərbaycan min yol yıxılıb-durub.
Zərbələr alıbsa, borclu qalmayıb,
Zəfərin yanında suçlu olmayıb,
Azadlıq uğrunda girsə də oda,
Zərbələr endirib düşməyə o da!
Odur! On üç məhbus nəyə oxuyur,
Sərbazlar o səsdə bir dəhşət duyur.

Azərbaycan himni! O doğma nəğmə
Gurlaya-gurlaya düşür aləmə...
Yaxına gəldikcə o mübariz səs,
Sanki səkilərdə çəkməyib nəfəs,
Hamı qulaq asır durduğu yerdə,
Qorxur ki, o səsi itirər bir də.
Tinlərində meyit, daşlarında qan,
O himni dinləyir bütün xiyaban...
On üç məhbus gəlir... Ayaq səsindən,
O mübariz himnin hər kəlməsindən
Xiyaban titrəyir, nəğmə yayılır,
Sanki ağ saçlı şərq birdən ayılır
Uzun əsrlərin qəm yuxusundan.
Silahlı əsgərlər öz qorxusundan
Qaynar gözlərini çəkməyir bir an
Qolları zəncirli qəhrəmanlardan.
On üç məhbus gəlir... Yox! On üç qürur
Gəlir, dar ağacı altında durur.
Sanma daşlı meydan həməyən meydandır,
Yox! Yox! Özü boyda qaynar qazandır.
Bəli! Daha sığmır köhnə yatağa,
İzdihama dönür başdan-ayağa.
Sanki itəcəkdir tufan içində,
Silahlı əsgərlər həycan içində
Soyuq süngülərdən səd çəkir, baxın!
Gələn adamları qoymasın yaxın.
Artıq yaxınlaşır sonuncu çağlar,
Məhbuslar baxışır...

A dəmir bağlar,
Az qalır kəndirlər göydən sürüşsün,
Bu məslək dostları necə görüşsün?
Dalda yox, arada siz qalıbsınız,
Dalda da qollarda iz salıbsınız.

Günah sizdə deyil, səltənətdədir,
Neçə-neçə ağır cinayətdədir...
Siz oynucaqsınız hakim əlində,
Nəsə deyirsiniz zəncir dilində...
Yox! Susmayırsınız həтта bir gün də,
Qaranlıq zindənda, soyuq sürgündə
Sürtülə-sürtülə qızırsınız,
Qara baxtınızdan danışırırsınız...
İndi hər məhbusun ömründən fəqət,
Dəqiqələr qalmış... Nə böyük dəhşət!
Ah, bu dəqiqələr, bu dəqiqələr!
Bəzən şirin olur bir ömür qədər...
İnsan var, sarsılır belə zamanda,
Dərin xəyallara cumub bir anda,
Olub-keçənləri gətirir yada,
Görsün ki, nə qoyub gedir dünyada?
İnsan var, duyub öz faciəsini,
Düşünür evini, ailəsini...
İnsan var, görür ki, həyatdan gedir,
Baxıb gənc yaşına təəssüf edir.
On üç məhbus isə daş zindənda da,
Süngü altda susan xiyabanda da
– Ev! – Ailə! – deyər fikrə getmədi,
Öz gənc yaşına da əfsus etmədi.
Yox! Yox! Kim deyər ki, üşündü dostlar,
Başqa bir aləmi düşündü dostlar.
Durdu gözlərində mərd qəhrəmanlar,
Həm həlim, həm də ki, sərt qəhrəmanlar.
Başında ağ çalma, çiyində əba,
Özü nərmənazik, rəftarı qaba,
Axund fitva verir bu cinayətə,
Ancaq nə hakimə, nə səltənətə
Məğrur qəhrəmanlar məhəl qoymayır,
Bəli! Ölümü də daha saymayır.

Gərək bu cürəti meydan da duya!
Qollarda zəncirlər az imiş guya,
“Qanun”un da gözü qəzəblə dolur,
Hər sətri ikinci bir zəncir olur.
Gah qollarda dinir, gah ayaqlarda,
Yas havası çalır buz qulaqlarda.
Mülayim səşində müti bir ahəng
Axund yaltaqlanır:

– Ağayi Sərhəng!
Son fərman sizindir! Verəcəksiniz!
Təsiri necədir? Görəcəksiniz.
İndi söz deməyə mənimdir növbə,
Bilin, bir vəsiyyəət, bir dəki tövbə
Əzəldən azaddır müsəlmanlarda,
Buna qail olmuş asimanlar da.
Kim ki, tövbə etsə dar ayağında,
Günahını desə göz qabağında,
Sonra lənətləsə öz məramını,
Başı üstdə sansa tac məqamını,
Onda günahını bağışlayar şah,
Hələ özünü də alqışlayar şah”.
Şahpərəst axunda nə var ki? Yenə
O biçdiyi donu geydirir dinə.
Sərhəng təkəbbürlə gəlir qabağa,
On üç qəhrəmanı başdan-ayağa
Süzür... Bir qızartı qonur üzünə,
Sanki heyran olur özü-özünə.
Kimdir bu meydana sığmayan lovğa?
Özündən kiçiyə qəddar bir ağa,
Özündən böyüyə sadıq bir quldur,
Məsləki, qeyrəti, əməli puldur.
Gücü ağızdadır, arxası cibdə,
Yeri saraydadır, özüsə dəbdə...

Bir gün bu meydana çəksələr onu,
Bilsə daha çatıb ömrünün sonu,
Görsə ayrı düşüb öz məqamından,
Keçər öz andından, öz məramından.
Miskin nüfuzunda saxta bir qürur,
Sərhəng bir məhbusa yanaşıb durur:
– De, əgər könlündə vəsiyyətin var,
Tövbə eləsən də tez elə, qurtar!
Katib də məhbusa tutub üzünü,
Gözlüyün dalında döyür gözünü...
Bir ərbab hiddətlə içini yeyir,
Narazı-narazı dəjbana deyir:
– “Axı, ağayi mən, lap nahaq yerə
Sərhəng möhlət verir... Yox! Yox! Min kərə
Bunları assalar yenə azdır, az,
Haçan tövbə etmiş üsyan dolu saz?
Bunlar bütöv-bütöv getsə məzara,
Qorx ki, məzarından üsyan qabara...
Bunlar tikə-tikə doğransın gərək,
Necə ki, Bağdadda doğrandı Babək”.
Bax! Katib gözləyir, sərhəng gəzinir,
Çəkməsində məğrur ahəng gəzinir.
O qəddardan qəddar, lovğadan lovğa,
Gah sola hərlənir, gah daki sağa.
Məhbüs nə tərپənir, nə də danışır,
Sanki sakit-sakit içi alışıır.
Üzünü çulğayır qara bir bulud,
Dünən ulduz-ulduz parlayan umud
Bu gün nə söz verir, nə də and içir,
Utanır, buludun dalına keçir.
Məhbüs irəliyə gəlib dayanır,
Sanki uyumuşmuş, indi oyanır.
Bir an üfüqlərə baxıb düşünür,
Gözünə bir qanlı səhnə görünür.

Nədir dalğa-dalğa Muğanı basan,
Bəlkə özlərini göylərdən asan
Eləcə ya tozdur, ya daki duman.
Yox! Yadlar Vətəni tapdayır, aman!
Gəlir ağ çalmalı qara ərəblər,
Tamahlar, hikkələr, kinlər, qəzəblər
Son qoyub bu xalqın rəşadətinə,
Gətirmək istəyir itaətinə.
Bütün xalq hiddətlə axır döyüşə,
Sanki fələklər də baxır döyüşə...
Qılınclar parlayır, yellənir, axır,
Şimşək göylərdə yox, yerlərdə çaxır.
Yandırır yadların yanaqlarını,
Bir də qılinc tutan barmaqlarını.
Babək dalğadırımı? Önə baxaraq,
Arabir at üstə şahə qalxaraq
Tez-tez qılinc çalır tufan içində.
Bax! Fəryadla dolu aman içində
Hər ərəb bir anda görünür haça,
Sonrasa ya bütöv, ya parça-parça
Əbası açılıb göydə yellənir,
Ağ çalmalar düşüb yerdə tellənir.
Bəzən açılırlar ağ örpək kimi,
Bəzən tərپənmirlər göbələk kimi.
Əyir başlarını qara bayraqlar,
Çıxır əsarətdən doğma torpaqlar...
Ana möcüz doğub vallah Babəki,
Nəzərdən saxlasın allah Babəki.
...Babək min kələklə düşərkən ələ,
Bağdada sürülür... Tək qalsa belə,
O möhkəm dayanır yad qabağında,
Vətəndən uzaqda, dar ayağında...

O şəstlə ananda keçdiyi yolu,
Cəllad qılıncıyla düşür bir qolu.
Bir qədər saralır qansız çöhrəsi,
Baxışında solur ömür pöhrəsi.
Fəqət sarsılmayır Vətən pələngi,
Qəhrəmanlıq tacı, mərdlik çələngi.
Yox! Hələ taqətdən düşməmiş canı,
Kəsilmiş qolundan tökülən qanı
Salamat əlilə sürtür üzünə,
Solğun görünməsin düşmən gözünə...
İndi bu dəhşətli səhnələr bir-bir
Məhbusun gözündən qatarla keçir.
Sərhəngsə bağırır durduğu yerdən,
Məhbusu xəyaldan ayırır birdən:
– Sən gərək ilk gündə fikrə gedəydin,
Üsyançı olmağı tövbə edəydin.
İndi sözün varsa, de, peşiman tək,
Katibi yubatma!

– Mən asiman tək
Hər anda bir hala düşən deyiləm,
Oda atılsam da bişən deyiləm.
İndi ki, ısrarla danışırısan sən,
Qulaq as, qoy deyim son sözümü mən.
Qanadları sınımış o cəsur qartal
Doğma Azərbaycan himninin dərhal
Birinci bəndini oxuyur... Meydan
İkinci bəndini başlayır! Aman!
İzdiham qarışır bir ümman kimi,
Sancıdan qıvrılan bir qaban kimi.
Sərhəng yerə döyüb ayaqlarını,
Havada oynadır barmaqlarını...
Məhbus istəməyir öz əli qala,
İpi boğazına özgə əl sala.

Özü öz boynunu keçirir ipə,
Yüksəlsə dağa da çevrilər təpə...
Ədəbaz sərhəngin düz qabağında,
Neçə-neçə yaşlı göz qabağında
Hamıdan yüksəyə qalxır “müqəssir”,
Təbrizə yarımcan baxır “müqəssir”.
Sükuta dalsa da izdiham bir az,
Gözlərdə yaş dinir, ürəklərdə yas...
“Əziz qonaq”larla danışan tacir
Bir söhbət başlayır şəhərə dair:
– Ser, günah nə bizdə, nə də sizdədir,
İnanın, hər nə var bu Təbrizdədir.
Məşrutə, hərəkət, inqilab, nehzət,*
Səttarxan, Bağırxan, Şeyx Məhəmməd...
Hamısı bax elə bu torpaqdandır.
Bir də görürsən ki, qan qurşaqdandır,
Dolmuş küçələrə minlərlə “gədə”,
Nümayiş başlamış... Lap ön cərgədə
Biri Səttarxanın öz tufəngini,
Tarixi yalan yox, düz tufəngini,
Qürurla aparır...

– Saymayın, yetər!
Ser həyəcanlanır tacirdən betər.
Baxır məhbusların durduğu yerə,
Sərhəng əl çəkməyir. İkinci kərə
Başqa bir məhbusa dil tökür indi:
– Danış! Görürsən ki, növbə sənindi.
Ancaq elə etmə, inadı burax,
Ömür dedikləri ecazkar çırağ
Söndümü? Bir daha yana bilməyir,
Bu dərdi fələk də dana bilməyir.

* milli azadlıq hərəkatı

Axundun sözünün mənası çoxdur,
Onsuz da inadın xeyiri yoxdur.
Sən tövbə eləsən bağışlanarsan,
Bəlkə də üstəlik alqışlanarsan.
Elə! Rəhmin gəlsin öz külfətinə,
Zövcən də düşməsin can möhnətinə.
Sən öz məsləkini nifrətlə indi,
Burada o ki var, lənətlə indi.
Bax! Katib gözləyir, sərhəng gəzinir,
Ümidi təzə don geyib bəzənir...
Məhbusun dilinə qonanda sükut,
Üzünü çulğayır qara bir bulud.
Bir an üfüqlərə baxıb düşünür,
Gözünə bir qanlı səhnə görünür:
Təbriz... Acı çayı haray qoparır,
Müstəqil bayrağın köksü qabarır...
Körpünün üstündə iki pulemyot,
Soyuq səngərlərdə nə ocaq, nə od.
Düşünə-düşünə gəzinir sərdar,
Əlində tüfəng var, çiyində qatar.
O mərdin səngərdən başı görüncək,
Rəhimxan üzünə çəkib bürüncək
Qoşunla şəhərdən çıxmış bu axşam,
Düşmən səngərləri alınmış tamam.
Sanki öz yerində donmuşdur mühit,
Yorğun mücahidlər dayanmış sakit.
Odlu sinələri doğrayır qəzəb,
Ortada uzanmış yaralı Zeynəb
Səttarxanı görür... Ürəklənir o,
Uzandığı yerə dirsəklənir o.
Sonra da düzəldib bir az belini,
Uzandığı yerə vurur əlini.
Deyir mən gedirəm. Bu ana torpaq
Nəsildən-nəsilə qalacaq ancaq.

İstər bahar ola, istər qış ola,
Qoymayın Təbrizi düşmənlər ala!
O ölür... Hamını yandırıb-yaxır,
Təbrizin üstündə bir ulduz axır.
Səttarxan hiddətlə danışır yenə,
Yox! Yox! Öz içindən alışır yenə.
– Sən ey döyüşlərdə güllə dəyməyən,
Öz məğrur başını yerə əyməyən
Bayram müjdəçisi müstəqil bayraq!
Qadın müqəddəsdir! Döyüşdə ancaq
Sən də qəhrəmanlıq üstündə əyil,
Şəhidə yas tutmaq qadağan deyil.
Sən də ana Təbriz gözlərində yaş,
Öz igid qızınla daha vidalaş.
O ki sənə qıydı öz həyatını,
Sən də əziz saxla xatiratını.
Siz də mərd igidlər, and için ona,
Nə ac körpə olsun, nə yoxsul ana!
And için müqəddəs Vətən torpağı
Bir daha olmasın düşmən tapdağı!
And için ya ölək səngərimizdə,
Ya tarix yaradaq zəfərimizdə.
İgidlər and içir, tüfənglər qalxır,
Havada qızarmış bir fişəng axır.
Səttarxan tapşırır: – Cürətli olun!
Bu mərd sərkərdənin, qorxmaz oğulun
Döyüşə uzanır əli, döyüşə,
İgidlər başlayır qəti yürüşə...
Axırda nə deyir dili ruzgarın?
Taleyi nə yazır müdrik sərdarın?
Düşmən bilirdi ki, dara düşəndə,
Hiylədən toxunmuş tora düşəndə,
İrili-xırdalı maraqlarıyla,
Yox! Yox! Qətiyyətli ayaqlarıyla

Torpaqdan güc alıb Antey dünyada,
Sonra cəsərlə çatıb murada.
İstədi ki, məğrur Səttarxanın da,
İgid, qorxmaz, cəsur Səttarxanın da
Ayağını üzsün Azərbaycandan,
Dayağını üzsün Azərbaycandan.
Əfsus, istəyinə yetişdi düşmən,
Səttarxansız qaldı anası Vətən.
Dumanlı Təbrizdən qoparıldı o,
Qorxulu Tehrana aparıldı o.
Döyüşən şəhərdən aralanan kəs,
Güllə yağışında yaralanan kəs,
Özü xəyanətə bir şahid oldu,
Sonra da Tehrandə bir şəhid oldu.
İndisə mötəbər qılıq sevənin,
Vətəni özündən artıq sevənin,
Məzarı Tehranın qürbətindədir,
Ruhusa Təbrizin həsrətindədir.
...Məhbus nə vəsiyyə, nə tövbə edir,
Dünyadan getsə də namusla gedir.
Bir sərhəngə baxır, bir xiyabana,
Bir dəki asılan mərd qəhrəmana.
Şimşəyə döndərib o göz yaşını,
Dostunun önündə əyir başını.
Sonra məğrur himni salaraq yada,
İkinci bəndini oxuyur o da...
Azərbaycan himni bir durna kimi,
Yox! Balası ölmüş bir ana kimi
Asılan məhbusa çırpır özünü,
Əlilə qapayır açıq gözünü.
Sonra dalğa-dalğa havaya qalxır,
Donmuş izdihama harayla baxır.
Cəlladlar məhbusa verməyib macal,
İpi boğazına keçirir dərhəl.

Baxır silahsız xalq, qəzəblə baxır,
Gözlərdən yaşlar yox, alovlar axır.
Sərhəngin baxışı soyuq dumanlı,
Arzusu gümansız, özü gümanlı...
Qafil inadından əl çəkmir axır,
İndi də üçüncü məhbusa baxır:
– Sən onlara baxma! Sözümə inan,
Asılan dostların nadandı, nadan.
İnsan bircə dəfə gəlir dünyaya,
Niyə şirin ömrün dönsün rüyaya?
Canının qədrini bilməyən insan
Nadan nədir, hətta axmaqdır, inan.
Mən qurtardım! İndi sənindir növbə,
Ya vəsiyyə, elə, ya da ki, tövbə...
Meydan yaxşı bilir dar ayağında,
Həm də gizləndə yox, göz qabağında
Dinib-danışmağı növbə etdirmək,
Vəsiyyə dedirmək, tövbə etdirmək,
Nə əfv, nə səxavət, nə mərhəmətdir,
Yalnız bir kələkdir, bir siyasətdir.
Gəlmələr əlində bələdçi çırağ
Bir satqın nə deyir? Bayağıdan nahaq
Sərhəng dayandığı yerdə qaynayır,
Bu inadkarlarla oyun oynayır.
Şeyx Məhəmməd də belə inaddı,
Təpədən-dırnağa sanki poladdı.
Axırı nə oldu? Yaralı bədən!
Sərhəng sağ olmuşsa
bilmirəm nədən
Hələ də bunların nazını çəkir,
Poladın üstündə qızılgül əkir.
Məhbus bir alovlu hissə bürünür,
Gözünə bir canlı səhnə görünür:
Təbriz... Altı aylıq milli hökumət
Hürriyyət gətirmiş xalqa, hürriyyət.

İndi altı aylıq narahat çağa
Deyir Vətənimdə özüməm ağa.
Çəkil gözlərimdən əsarət, çəkil!
Nə hakim gərəkdir mənə, nə vəkil.
Mənim qadır xalqım! Qaldır başını,
Qurut gözlərinin odlu yaşını.
Sənə səndən başqa kim nicat verər?
Səadətlə dolu bir həyat verər?
Vüqarlar vüqarı Azərbaycanı,
Gülzarlar gülzarı Azərbaycanı
Özümüz idarə edə bilərik,
Yolunda ölümə gedə bilərik.
Bir xalqın qonağı nədir? İstiqbal!
Bir yurdun bayrağı nədir? İstiqlal!
– İstiqlal dedikcə Şeyx Məhəmməd,
Azərbaycan boyda qədim məmləkət
Döyüş bayrağından yapışır yenə,
İstiqlal uğrunda çarpışır yenə.
Şah gedə bilməyir gecə yuxuya,
İmperialistlər də düşür qorxuya.
Özünü bir carçı edir azadlıq,
Bu evdən o evə gedir azadlıq.
Töhfə aparırmı? Özü töhfədir,
Sevincdən yoğrulmuş sözü töhfədir.
Hünər meydan açır, ədalət qanad,
Vicdan ayaq açır, qüdsiyyət qanad.
Köhnəlmiş qınından çıxır qanunlar,
Hər işə təzədən baxır qanunlar.
Ömrün ləzzətini duymamış insan,
Yarımcıq yuxunu andırır dövrən.
Yıxılıb ayağa qalxan yağılar,
Sel-sel Təbriz üstə axan yağılar
Şəhərin qoynunda ümmana dönür,
Şeyx Məhəmmədsə qurbana dönür.

Fitva şəxsiyyəti yıxıb sürüyür,
Üzünə qəzəblə baxıb sürüyür.
Şeyx Məhəmməd yenə istiqlal – deyir,
Təntənəylə dolu istiqbal – deyir.
O müdrik, o cəsur, o mərd insanın,
Təmasda gah həlim, gah sərt insanın
Dünən dirisinə əl çalan kəslər,
Şərqə də, qərbə də səs salan kəslər
Bu gün ölüsünə əl çalır heyhat,
Cinayət içində çırpınan həyat
Şahid gözlərini qapayır tamam,
Özündə görməsin hər səhər-axşam
Bir üzə fəndlərlə sığan üzləri,
İstədiyi tərzdə doğan üzləri...
Şeyx Məhəmmədə peyğəmbər deyib,
Çalmalı başını önündə əyib
Təmiz ətəyində namaz qılan da,
Molla, seyid, axund, dərviş olan da
İndi qərarını qəzəbdən biçir,
Qanlı cəsədinin üstündən keçir.
...Məhbus nə vəsiyyət, nə tövbə edir,
Dünyadan getsə də namusla gedir.
Sonra məğrur himni salaraq yada,
Üçüncü bəndini oxuyur o da...
Azərbaycan himni bir durna kimi,
Yox! Balası ölmüş bir ana kimi
Asılan məhbusa çırpır özünü,
Əlilə qapayır açıq gözünü.
Sonra dalğa-dalğa havaya qalxır,
Donmuş izdihama harayla baxır.
Cəlladlar məhbusa verməyib macal,
İpi boğazına keçirir dərhal.
Baxır silahsız xalq, qəzəblə baxır,
Gözlərdən yaşlar yox, alovlar axır.

Sərhəng qəzəbindən titrəyir, əsir,
Dişi dodağını doğrayır, kəsir:
– Nə gərək vəsiyyə, nə gərək tövbə,
Nə fürsət gözləyin, nə dəki növbə.
Yox! Yox! Hamısını sorğusuz asın,
Daha heç birinin səsi çıxmasın.
Bunlar öləndə də inadla ölür,
– Ancaq unudulmaz bir adla ölür.
Deyə izdihamdan bir səs yüksəlir,
Sanki kökün üstə pöhrə dirçəlir.
Sonra da tufana düşməsin deyə,
Bir anın içində çəkilir göyə...
Keşməkeşlər dolu yol keçən dostlar,
Günahsız boynuna ip keçən dostlar
Qoymayırlar diri kən çırağı söne,
O himnin ardını oxuyur yenə...

Qərib axşam

Axşamdır... Təbrizdə qərib bir axşam.
Burada anadan doğulan adam
Tanıya bilməyir bu axşamı, yox,
Axşamın nə sözü, nə eyhamı yox,
Ancaq nəşə yazır yollarda şaxta,
Tapdanmış buzlardan yaranır taxta.
Şaxta naxış salır taxta üstündə,
İliyə dırmaşan şaxta üstündə
Kim gəzsə nəfəsi donar havada,
Adamlar evdədir, quşlar yuvada...
Doğma ocaqlardan qalxsa da alov,
Kiçik pəncərələr bağlayır qrov.
Sanki adamların göz yaşı axşam
Nazik şüşələrdə donmuşdur tamam.

Bəli! Nə hönkürən, nə hiçqıran var,
Sabah günəş çıxsın ağ örpəkli qar
Özü ağlayacaq yolların üstə,
Daşların, qumların, kolların üstə.
Bəs o dostlar hanı, tanışlar hanı,
Məhrəmdən də məhrəm baxışlar hanı?
Yox! Vəfasız deyil dostlar, tanışlar,
Hələ bu şəhərdən ayrılmamışlar.
Yabançı gözlərdən gizlənilib yenə,
Nəçəsi bu tindən keçir o tinə...
Bir qoca faytonçu bürünüb kürkə,
Amansız şaxtadan qoruna bəlkə.
Bir gənc faytonçunun donur ayağı,
Daha söz tutmayırlar dili-dodağı.
Köhnə bir yorğanı atıb çiyinə,
Bu şaxta gəlməsin bəlkə eyninə.
Nə xalq, nə siyasət, nə şah, nə qonaq
Laqeyd ürəyində oymatmış marağ.
Onun müsafiri kim olur, olsun,
Təki qarnı doysun, kisəsi dolsun.
İstər kefli olsun, istər əsəbi,
İstər yerli olsun, istər əcnəbi,
Ovcuna bir tükən qoyarsa əgər,
Bu gənc öz başını on kərə əyər...
Bağırخان küçəsi... Nəhəng bir bina...
Geniş qarşısında durub yan-yana
Soyuq sərnizələr keşik çəkir... Yox!
Keşikdən də artıq, qulluqdan da çox
Pulla maraqlanırlar mahir qılıq tək,
Havada parlayırlar təzə balıq tək...
Maşınlar, faytonlar nizamla gəlir,
Ancaq boş gəlməyir, adamlarla gəlir.

Dəmir darvazadan girən müsafir,
Tacir, kapitalist, əfsər, müşavir
Ziyafət zalına qalxır aramla,
“Nişanlanmış yerlər” dolur adamlarla...
Çilçıraqlar parlaq, xalılar əlvən,
Bir şəhər bir zalçın olunmuş talan.
Hələ başlanmamış saxta alqışlar,
Kimisə, nəyisə gəzir baxışlar.
Xanımlar yanırırlar daş-qaş içində,
Bir hikmət də yoxdur yüz baş içində.
Amerika konsulu “ən əziz mehman”
Qapının ağzında görünən zaman,
Ağalar, xanımlar ayağa qalxır,
Sonra məmnun-məmnun konsula baxır...
Keçib baş tərəfdə əyləşir ağa,
Gah sola boylanır, gah daki sağa.
Əyanlar, əsrəflər, əsilzadələr,
Münasib nemətlər, büllur badələr
Durur bir nəfərin itaətində,
Konsul nə deyirsə hər söhbətində,
Hamının göz üstə qalxır sağ əli,
– Elədir!

– Böyüksüz!

– Baş üstə!

– Bəli!

Sərhəng daxil olur möhtəşəm zala,
Xidmətçilər dərhal çəkilib dala
Cənaba yer verir... Sərhəng baş əyir,
– Məni bağışlayın cənablar, deyir.
Bu gecikməyimin illəti vardır,
Dünyada hər işin zəhməti vardır.
Sərhəng açıq demir zəhməti nədir?
Zal bilir cənabın xidməti nədir!

Sərhəng fironlara tutub üzünü,
Bəlkə təvazökar sanır özünü?
Bəli! Baş əyərək dönə-dönə o,
Zaldan üzr istəyir yenə, yenə, o.
Sərhəng addımlayır konsula doğru,
“Hörmət”lə görüşür oğruyla oğru...
Konsulun yanında əyləşir cənab,
Sanır ki, canından çıxır hər “əzab”.
Yox! Yox! Məhbuslardan danışır sərhəng,
Danışa-danışa alışırsərhəng.
Axı hədəd oldu tədbiri, hədəd,
O on üç məhbusdan barı bir nəfər
Tövbə eləyəydi... Yox! Eləmədi.
Sərhəngin əfvindən can diləmədi.
Bu isə konsulun öz niyyətiydi,
Sərhəngin konsula bir xidmətiydi.
Konsul ingiliscə başlayıb sözə,
Nitq edir... Bilməyir nə desin təzə.
– Qadir Amerika, o böyük aləm,
Qərbə də məhrəmdir, Şərqə də məhrəm.
O daim özünə dost bilmiş sizi,
Bir gün bu dostluğun silinsə izi,
Aclar-yalavaclar tapsalar fürsət,
Nə şahənşah qalar, nə dəki dövlət...
Nə qədər dünyada inqilablar var,
Nəcib ağalarçın izzətlər var...
Zaldakılar nitqi düşməyib başa
Sevinclə qışqırır: Yaşa, ey yaşa!
Hələ harasıdır? Alqış gurlayır,
Konsulun gözündə heyrət parlayır,
Ancaq davam edir yenə sözünə,
Alqışı heç təhqir sanmır özünə.
– Cənab prezident gecələr yatmır,
Sizin fikrinizi başından atmır.

Siz də prezidentin halını anın,
Ona yanmasaz da öznüzə yanın.
Qoy ayaq açmasın Azərbaycanda,
İnqilab saçmasın Azərbaycanda
Azadxah, demokrat, tudə, kommunist,
Hədədir, həmişə hədə, kommunist.
Qoy bir casus olsun hər damın daşı,
Pusquda dayansın hər addımbaşı.
Satsın ya dost dostu, yoldaş yoldaşı,
Ya bacı bacını, qardaş qardaşı.
Birinə pul verin, birinə vədə,
Birinə zor gəlin, birinə hədə...
– Konsul həzrətləri bağışlasınlar,
Sizin gördüyünüz bu millət ki, var,
Bəlkə tanımırsız, təzə gəlibsiz,
Bəlkə eşidibsiniz, bəlkə bilibsiniz,
Yonca yeyə-yeyə məşrutə alıb,
Şərqlə ilk inqilab sədəsi salıb.
Bəli! Ömrü boyu zindanda yatar,
Ancaq nə satılar, nə dəki satar.
Yaman inadkardır... Millət mənimdir,
Sanki üstündəki töhmət mənimdir.
– Millətdən dəm vurma, elə o millət
Başdan-ayağadək nədir? Bir zillət!
Bizim başımıza müsibət açır,
Sonra gözümüzdən yuxumuz qaçır.
Biz könlü narahat, başı bəlalı
Gah britanyalı, gah amerikalı
Möhtərəm dostlara veririk zəhmət,
Xəcalət çəkirik vallah, xəcalət.
– Nə deyim? Bu millət oda atılar,
Ancaq nə əyilər, nə də satılar.

Doğrusu millətin daşıbdır səbri,
Sabunlu kəndiri, qaranlıq qəbri
Daha diri gözlü qəbul eləyir,
Nə mərhəmət, nə də aman diləyir.
Sizin əmrinizlə bu gün səhər də,
Boğazdan asılan on üç əfsər də
Qorxmadı... Sabunlu ipin yerinə
Sözlər gəzdi... Bəlkə biri-birinə
Yaraşsın! Əfsərlər əlvən sözlərdən,
Hələ boy atmamış fidan sözlərdən
Öz boyunlarına şərf toxudular,
Vəsiyyəti yerinə himn oxudular...
– Yox! Hacı, arxayın olun bir daha,
Prezident özü demişdir şaha,
Birləşmiş Ştatlar vəfasız deyil,
Ancaq bir uğur da cəfasız deyil.
Bizim bir əlimiz burda olacaq,
Hara xətər gəlsə orda olacaq.
Təkcə əlimizmi? Ayağımız da,
Dünya bir üzükdür barmağımızda.
– Əskik olmayasız... Ancaq nə isə
O demək istəyir bu “qadir” kəsə.
Yox! Deyə bilməyir sözünü hacı,,
Gülür sezdirmədən o acı-acı...
Deyir sənə nə var, ölkən uzaqda,
Qoyub qaçacaqsan çətin ayaqda...
Mənimsə əllərdə qalacaq yaxam,
Nə dostum gələcək, nə dəki arxam.
O düz deyir, qanlı bir yaxası var,
Ancaq nə dostu var, nə arxası var.
Milləti dollardır, Vətəni bazar,
Hacı bir dollara qəbir də qazar.

Yox! Yox! O sevməyir öz millətini,
Düşünür yalnız öz aqibətini...
Yaşı bilinməyən ulu axşamda,
Hələ də dizləri sulu axşamda
Başqa nemətlərdən dadıb hər qonaq,
Plovu gözləyir, plovu ancaq.
Şərqdə xörəklərin tacı sayılan,
Bəli! Tək çilova bacı sayılan
Zirvəsi günəşli plov yeyilir,
Sağlığın dalınca sağlıq deyilir.
Nə yaman qırmızı görünür gözlər?
Sanki qızılgülə bürünür gözlər...
Bəlkə başdan-başa gözlər fərəhdir,
Yox! Al şərab dolu büllur qədəhdir.
Yaraşlıq bir gənc qalxıb ayağa
Öz vyalonuyla gəlir qabağa.
O kimdir? Nəçidir? Vyalon çalan,
Yalnız zəhmətinin haqqını alan!
Qərbi tanıtırsa da min salonda o,
İndi segah çalır vyalonda o...
Qərb Şərqlə görüşür simlərin üstə,
Sən çalandan yalnız məharət istə!
Segah cığır salır daş ürəklərə,
Harayı yüksəlir düz fələklərə.
Segah tunc da yonur, gül də bitirir,
Bədnam cəhənnəmdən od da gətirir.
Segah forslarından şişənlərin də,
Arzunun gözünü deşənlərin də
Dik burunlarına dəyən köpünü,
Yeliylə özgəni döyən köpünü
İndi zərbəylə yox, sığalla alır,
Bir gör neçə qonaq xəyala dalır.

Düşünmək istəyir sadə insan tək,
Durulmaq istəyir lilli ümman tək.
Konsul neçə şirin söhbət içində
Segahı dinləyir heyrət içində.
Zala baxıb gülür gənc acı-acı,
Gümüş simlərdən çox öz şevə saçı
Gözlər qamaşdırır öz işığıyla,
Bəli! Ona çatmaz göz işığıyla.
...Uzanır məclisin eys-işrəti,
Konsul müdrikləşən bir məmləkəti
Saxlamaq istəyir ixtiyarında,
Fəqət öz işində, öz qərarında
Sürətlə dolanıb dövrənin əli,
Tarixin çarxını çəkir irəli...

Sərhəngin aqibəti

Gecədir. Nə məclis, nə mey, nə qumar,
Sərhəng daz başına çəkərək tumar,
Məxmər kreslonun üstə yayılır,
Fikirli gözləri bir az qıyılır,
Yanır damağında London siqarı,
Tüstü buruq-buruq qalxıb yuxarı
Tavandan asılır boz yaylıq kimi,
Divara hörülür barmaqlıq kimi.
Barmaqlıq dalından baxdıqca sərhəng,
Az qalır köksündə partlasın ürək.
Axı on üç məhbüs yenə də məğrur,
Sərhəngin önündə səf çəkib durur.
Ayıra bilmir ki, hansıdır zindan,
Sərhəngmi məhbüsdür, ya on üç insan?

Bu zaman sərhəngə tanış tərənə
Otaqda gurlayır yenə mərdanə...
Sərhəng düşündükcə qaşı çatılır,
Yox! Sanki yaralar alıb atılır.
O bərk-bərk tıxayıb qulaqlarını,
Gəmirir titrəyən dodaqlarını...
İndi daş-qaşların içində yanan,
Ərini ən igid, ən cəsur sanan
Xanımı sərhəngə heyrətlə baxır,
Gözlərindən yaş yox, suallar axır...
Nə səbəbdən əri gülməli olmuş?
Bəlkə o ya xəstə, ya dəli olmuş?
Güman da şübhəli deyil bəlkə tək,
Ərinin dalınca düşüb kölgə tək
Evi başdan-başa dolaşır xanım,
Dönüb uçan quşa dolaşır xanım.
Sonra xanım durur... Tək sərhəng gəzir,
İçində yırtıcı bir pələng gəzir.
O görməsin deyə bu mənzərəni,
Gah qapını tutur, gah pəncərəni...
Yenə mümkün olmur. İndi otaqda
Sanki dilə gəlib yanan ocaq da
O himni oxuyur... Sərhəng hərasan
Ürəyində qəzəb, qorxu, həyəcan
– Kömək edin! – deyə haraya qaçır,
Özü də bilmir ki, haraya qaçır.
Qaçır bu dəhşətdən qurtara bəlkə,
Odur! Tindən-tinə keçir bir kölgə...
Birdən üzü üstə yıxılır yerə,
Hardasa nə lorda, nə dəki serə
Əlləri çatmayır qorxaq uşaq tək,
Yanlarına düşür qoşa yarpaq tək...

Səhərdir. Ulduzlar bir-bir axmada,
Hər böyük binada, kiçik daxmada
Gurlayır o nəğmə, o himn, o ahəng,
Şahın sərbazları çiyində tüfəng
Gəzir dərbəndləri, xiyabanları,
Dağıtsın o himni oxuyanları.
Bunu anlamır ki, o qəsbkarlar,
Beş deyil, on deyil o nəğməkarlar.
Təbriz başdan-başa oxuyur onu,
Bax! Birinci bəndin bitməmiş sonu,
Tələsir ki, keçsin ikinci bəndə.
O himn yayılaraq şəhərə, kəndə,
Məğrur bir diyarı dolaşır tamam,
Susdura bilməyir onu bir adam.
O himn yüksəldikcə yenə yüksəlir,
Mübariz səsinə bir dünya gəlir...

Epiloq

İllər gəlib keçdi aradan, illər,
Ancaq ağı seçdi qaradan illər.
İnqilabdan* sonra bir dostum guya
Şəxsi icazəylə getdi o taya.
Təbrizdə belini əyib aşağı,
Dönə-dönə öpdü doğma torpağı...
Sonra da baş çəkdi neçə tanışa,
Bəlkə yaddaş şamı bir də alışa...
Təbrizdən qayıdıb gələndə yenə,
Bir nadir əhvalat danışdı mənə.
O nə dedi: – Sənin təsvir etdiyini,
Dönməz mərdliyini təqdir etdiyini

O neçə məhbusun, neçə əfsərin,
 İgid, mətin, cəsur, incə əfsərin
 Qəbirlərini də ziyarət etdim,
 Yanlarında durub xəyala getdim.
 Sən demə ağ saçlı bir qəbirqazan
 Məhbusları bir-bir basdıran zaman,
 Boz qəbirlərini nişanlayıbmiş,
 Ayrı-ayrılıqda ünvanlayıbmiş.
 İnqilabdan sonra o yaşa dolub,
 Tanış qəbirlərə bələdçi olub.
 Qəbir sahibləri axıb-gəlibdir,
 Təzədən qaralar taxıb gəlibdir.
 Ölməz əfsərlərin bu yaşlarında
 Adları yazılıb baş daşlarında.

1952.

1985-ci ildə epiloq yenidən işlənilib yazılıb.

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

Əli Tudə	5
Redaktordan	9
<i>Ayrılıq, həsrət, nisgil..</i>	
Mən nə gətirdim	12
Sərhəd	13
Xudafərin	14
Ay Araz	15
Savalan, ey Savalan	16
Hicran	17
Buludlar	18
Durnalar	19
Xəyalım	21
Vətən çox genişdir	22
Savalan	22
Savalan çəməni	26
Ocaq	29
Kənd bulağı	31
Nəstəri çayı	33
Hamı?	36
Təbrizdə qaldı	38
Yamandır	39
Bilmirəm	40
Etibar	41
Duyan insanlara...	42
Tənqidçi dostuma	43
Dilim yorulmadı	45
Vətənim anacağam!.. . . .	45
Dostlarımla gəzəndə	46
Mənim yerlim oğlana	47
İndi söz sənindir	48
Fədai deyir: Vətən	49
Cəngi	50
Döyüş	52
Səməndər quşu	53
Fədai	55

Dağa arxalananlar	59
Uğurla	62
Yaxası medallı...	66
On iki dekabr	68

Ömür də axır...

Qızılgül	74
Ömür də axır...	75
Tanıyaram onu mən	75
İndi deyirsən ki...	76
Sevgilim	78
İstək	79
Ala gözlər	83
Məni xatırla	84
Düşüncələr	85
Sənin xətrinə	87
Sarı qız	88
De, niyə duymayırsan?	89
Ay qız	90
Gözlər	91
Nişan üzüyü	92
Aldanmış məhəbbət	94
Özünlə apar	97
Kaş...	97
Həyatım boyu...	99

Bakı düşüncələri

Zəfər nəğməsi	102
Həmişəbahar	103
Bakı düşüncələri	105
Bakı, dinlə məni	106
Bakının işıqları	109
Bakı gecəsi	112
Ulduzlar	114
Səhər	115
Nəhəng tikililər şəhəri	116
Bakı fəhləsi	118
Ay Bakı!	120
Dəniz	120
Xəzər	121

Buruqlar addımlayır...	122
Qaya	124
Dəniz parkında	125
Qız qalası	126
Dəniz kənarında bir gecə	128
Yağış yağır...	129
Küçələr	130
Nərimanov prospektində	131
Gələcəyin memarları	133
O qız burda qalardı	135
İmtahan	137
Görüş	139
Bir yaz axşamı	141

“Xatirə dəftəri” silsiləsindən

Biz kimdik?	146
Səni düşünəndə	148
Soraqsız bir itki	151
Təəssüb	154
Arazın o tayındakı dostuma	159
Gəlin, şair dostlar	163
Azadlıq carçısı	169
Sənin nəğmə	171
Dedin ki, görmədim...	172
Gənclik həvəsi	174
Bilirəm, bu yolda mən tək deyiləm	178
Əjdər oğlu	179
Sən zəfərdən de	183
Qoca aşiq	184
Saz	185
Getdi	187
Bahar diləkləri	188
Qərib	191
İndi	195

POEMALAR

Arazın o tayında	198
Sədaqətli dost	222
Tonqal yanır...	237
Nəğməkar qız	250
Məhbusların son sözü	293

ƏLİ TUDƏ
BAKININ İŞIQLARI
II cild

Kitab Natiq Əli Tudə oğlu Cavadzadənin
şəxsi vəsaiti ilə çap olunub.

Redaktor *Natiq Cavadzadə*
Rəssam *Nazim Rzaquliyev*
Korrektor *Fidan Ramazanova*
Kompüter işləri *Sevda Allahverdiyeva*

Çapa imzalanmışdır 14.11.2014. Kağız formatı 60x90^{1/16}.
Fiziki çap vərəqi 20,5. Şerti çap vərəqi 20,5. Qarnituru Times.
Sifariş 3945. Tiraj 700.

“Azərbaycan” nəşriyyatının mətbəəsində çap edilmişdir.
Az 1073 Bakı, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə.
Tel.: (99412) 5380010. Faks: (99412) 5380014.
E-mail: azerbneshr@yahoo.com

